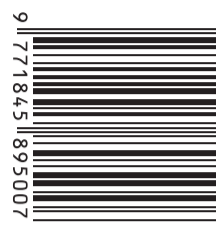

NOVOŠTI HOBUCIJA

#1283

Samostalni
srpski
tjednik

Petak 19. 7. 2024.
Cijena: 1.33€

Demokracija na štapu

Što se događa u SAD-u nakon
atentata na Trampa?

str. 28.

Kako negirati genocid

Zbog inzistiranja hrvatske strane da se izbaci izvorni prijedlog teksta u kojem je pisalo da je progon Srba bio 'svojestven NDH', izložba u suradnji s Muzejom Holokausta je otkazana. 'I druge su države imale skupine društva i nacionalnosti koje su bile izvrnute teroru režima tako da ovo nije potrebno isticati', poručili su tajni recenzenti Ministarstva kulture

NOVOSTI su dobile uvid u dokumente koji potvrđuju našu prošlotjednu priču o stopiranju planirane izložbe Muzeja Holokausta iz Washingtona i institucija pod upravom Ministarstva kulture, zbog odbijanja hrvatske strane da se uvrsti rečenica prema kojoj je Nezavisna Država Hrvatska vršila genocidnu politiku nad Srbima. Dokumentacija o pripremi izložbe, koju smo zahvaljujući neslužbenim kanalima imali priliku vidjeti, jasno pokazuje da je izravnu i presudnu ulogu u tom skandalu imalo ministarstvo pod upravom NINE OBULJEN KORŽINEK.

Putujuća izložba 'Neki su bili susjedi' Muzeja Holokausta iz Washingtona trebala se održati u Zagrebu koncem studenog 2023., u sklopu hrvatskog predsjedanja Međunarodnim savezom za sjećanje na Holokaust (IHRA). Hrvatski partneri, stručnjaci iz Javne ustanove Spomen područja (JUSP) Jasenovac i Hrvatskog povijesnog muzeja, lani u lipnju dobili su zadaću kreiranja izložbenog teksta o zločinačkoj politici NDH prema Židovima i drugim narodima. U prvoj verziji njihova prijedloga koji smo analizirali napisali su i sljedeće: 'Po uzoru na naciste, ustaški je režim odmah po preuzimanju vlasti uspostavio pravni okvir i donio rasne zakone uperene protiv Židova, s ciljem rješavanja tzv. 'židovskog pitanja' i stvaranja etnički čiste hrvatske države. Taj je pothvat podrazumijevao uklanjanje onih koji su bili proglašeni nepoćudnima, među kojima su, osim Židova i Roma, bili i brojni Srbi, čiji je progon bio svojestven samo NDH.'

Budući da je ova izložba koncipirana tako da se u svakoj gostujućoj državi što preciznije opišu razmjeri stradanja naroda koji su bili ciljane žrtve kvislinških režima, Amerikanci su hrvatskim kolegama sugerirali uvrštavanje genocidnih politika prema Romima i Srbima. To je, uostalom, u tom trenutku bio dominantni stav stručnih zaposlenika i same institucije JUSP Jasenovac, partnera u postavljanju izložbe. Nesvjesni ponešto drugačije pozicije nadređenih pojedinaca u vrhu Ministarstva kulture, hrvatski su stručnjaci to i učinili. Jer, iz historiografskog aspekta, rečenica koju su ubacili ni po čemu nije kontroverzna: 'Tijekom četiri godine njezina postojanja, Nezavisnom Državom Hrvatskom vladao je ustaški pokret i njegov vođa (Poglavnik) ANTE PAVELIĆ. Ustaše su preuzeli neke ideološke principe od nacističke Njemačke, oslanjajući se na rasne zakone koji su bili osnova za progon Židova i Roma. Genocidna je politika uvelike bila usmjerena prema Srbima, a progon se proširio i na političke protivnike režima: antifasiste i komuniste.'

No nakon što je u tekst dodana navedena rečenica – prema kojoj su ustaše provodili genocidnu politiku prema Srbima – održan je sastanak američko-hrvatskih suradnika. Na njemu se pojavila DUBRAVKA ĐURIĆ NEMEC, savjetnica ministrice Obuljen Koržinek i producentica njene volje u organizaciji izložbe. Iz te pozicije, nedugo nakon što su u izložbu uvrštene 'genocidne politike' nad Srbima, Đurić Nemic je 17. oktobra 2023. najavila ne-

zavisne recenzente. Ne spominjući njihova imena, sugerirala je samo da se radi o dvije osobe. Premda je nitko nije pitao, osjetila je potrebu da potom konstatira kako oni neće cenzurirati tekst izložbe, već samo provjeriti njegov sadržaj i ukazati na eventualne faktografske netočnosti. Kao glavnog komunikatora između novih hrvatskih protagonista nepoznatog imena i Amerikanaca navela je potom MATEU BRSTILO REŠETAR, ravnateljicu Hrvatskog povijesnog muzeja, koju je 2016. na tu poziciju imenovao predšasnik Obuljen Koržinek, ZLATKO HASANBEGOVIĆ. Prije tri godine PLENKOVIĆEVA vlada dodijelila joj je mjesto predsjednice Upravnog vijeća JUSP-a Jasenovac.

Ministrica Nina Obuljen Koržinek
(Foto: Ivana Ivanović/PIXSELL)

Ubrzo je postalo jasno zašto je na onom sastanku Đurić Nemic spominjala riječ 'cenzura'. U tekstu koji su nepoznati hrvatski stručnjaci revidirali, najvažnije njihove opaske bile su posvećene osujećivanju nauma da se genocidne politike ustaša stave u istu rečenicu sa Srbima. Pored citirane rečenice iz prethodne verzije teksta izložbe, jedan od dva 'recenzenta' napisao je komentar koji smo spomenuli u prethodnom broju. 'U pravnom smislu po definiciji ali i u historiografiji ne koristi se genocid iako postoji intencija određenih skupina.' Autor je očigledno htio podučiti Amerikance kako genocid nad Srbima u NDH nije ni pravno ni historiografski dokazan. Ako je recenzent utvrdio da pravno-historiografske discipline ne podržavaju tvrdnju o genocidu nad Srbima, onda je jasno da one 'određene skupine' koje je spomenuo imaju nečasne 'intencije' dok šire narativ o genocidu. 'Određene skupine', to je najčešće eufemizam za antihrvatske elemente u domaćem i inozemnom ambijentu. Čineći sve da odstrane genocid pored Srba, Hrvati su tako otklizali u nacionalističke teorije zavjere. Umjesto 'genocidnih politika', oni su pored Srba predložili formulaciju 'masovna ubojstva, razni oblici diskriminacije, državni teror'.

Na uvodnom plakatu, gdje je pisalo da je ustaški 'režim zdušno sudjelovao u progono svojeg židovskog stanovništva, ali i Srba i Roma', konstatirali su da je ustaški 'režim progonio i druge, ne samo navedene'. I potom predložili novu rečenicu: 'Vlasti NDH su, osim

IMPRESSUM

Godina xxv / Zagreb | petak, 19/07/2024

NOVOSTI
HOBOCIJA #1283

Samostalni srpski tjednik

IZDAVAČ
Srpsko narodno vijeće

ZA IZDAVAČA
Milorad Pupovac

GLAVNA UREDNICA
Andrea Radak

ZAMJENIK GLAVNE UREDNICE
Tihomir Ponoš
IZVRŠNI UREDNICI
Goran Borković (Portal
Novosti), Petar Glodić,
Lujko Parežanin (Kultura)
REDAKTORICE
Ana Grbac,
Darija Mažuran-Bučević
KOLUMNISTI
Boris Dežulović,
Viktor Ivančić, Sinan

Gudžević, Boris Rašeta
REDAKCIJA
Paulina Arbutina, Jerko
Bakotin (urednik Interna-
cionalne), Dragana Bošnjak,
Milan Cimeša, Zoran
Daskalović, Ivica Đikić,
Tena Erceg, Dragan
Grozđanić, Mirna Jasić Gašić,
Nenad Jovanović, Vladimir
Jurišić, Anja Kožul, Igor
Lasić, Branimira Lazarin,

Bojan Munjin, Tamara
Opačić, Ivana Perić, Boris
Postnikov, Srećko Pulig,
Hrvoje Šimičević i Nataša
Škaričić
TAJNICA REDAKCIJE
Irena Bosnić
FOTOGRAF
Sandro Lendler
GRAFIČKI UREDNICI
Ivica Družak,
Darko Matošević

DIZAJN
Parabureau / Igor
Stanišević & Damir Bralić,
Nikola Đurek
ILUSTRACIJA NASLOVNICE
Luka Duplančić
ŠTAMPA Tiskara 'Zagreb',
Zagreb
TIRAŽA 6000

Novosti su financirane
sredstvima Savjeta za

nacionalne manjine Vlade
Republike Hrvatske i
sredstvima Ureda za
ljudska prava i prava
nacionalnih manjina Vlade
Republike Hrvatske.

REDAKCIJA
Gajeva 7, 10 000 Zagreb
T/F 01/4811 198, 4811 281
info@portalnovosti.com
www.portalnovosti.com

Židova provodile Samudaripen (genocid nad Romima), masovna ubojstva i državni teror nad Srbima te progon političkih neistomišljenika. U NDH se rasplamsao i građanski rat koji je odnio brojne žrtve svih nacionalnosti.'

Faktografski netočnom ocijenili su i tvrdnju da je NDH imala cilj stvoriti 'etnički čistu hrvatsku državu' uklanjanjem 'onih koji su bili proglašeni nepoćudnima – Židovi kao i Romi' i nasrtajem 'na svoje brojno srpsko stanovništvo, čiji je progon bio svojstven NDH'.

Napadajući ovaj pasus, neimenovani recenzenti postavili su pitanje 'kako bi to (NDH, op. a.) stvorili etnički čistu državu uz mnogobrojnu njemačku zajednicu koju očito nisu kanili protjerivati i pohrvaćivati' i iz toga izvukli zaključak da je 'ova eksplicitna tvrdnja malo neutemeljena'. Nisu poštedjeli ni zadnji dio navedene rečenice, prema kojem je progon Srba bio 'svojstven NDH'. 'I druge su države imale skupine društva i nacionalnosti koje su bile izvrgnute teroru režima tako da ovo nije potrebno isticati', poručili su.

Zna li se da je cilj ove putujuće izložbe osvijetliti zločine lokalnih nacističkih i fašističkih režima u svakoj državi gdje se postavlja – pa tako i ciljano genocidno nasilje prema Srbima – jasnim postaju razmjeri cinizma hrvatskih 'recenzenata'. Budući da su se u startu rukovodili logikom, znanjem i ideologijom prosječnog kolumnista Hrvatskog tjednika iz Zadra, bilo je posve očekivano da će 'malo neutemeljenom' ocijeniti tvrdnju o ustaškom planu stvaranja 'etnički čiste države', referirajući se na njemačku zajednicu u NDH, koju ustaše nisu naumili očistiti. Kao da nije jasno od koga su točno planirali očistiti svoju paradržavnu sklepotinu. Usput, opasku o 'etnički čistoj državi' prvi su bez ičijeg nagovora napisali hrvatski partneri u ovoj priči. Službeno, to su bili stručnjaci iz Hrvatskog povijesnog muzeja i JUSP-a Jasenovac. Njihova je rečenica i da je progon Srba bio 'svojstven NDH'. Najamni eksperti nepoznatog identiteta, koje je iznenađeno angažirao resor Obuljen Koržinek, tako

su minirali ekspertizu i Hrvata i Amerikanaca.

U novoj verziji teksta, Srbi su uvodno odvojeni od Židova i Roma te uvršteni među 'političke neistomišljenike'. Njihov progon više nije bio 'svojstven NDH'. Ustaše više nisu stremili 'etnički čistoj državi', lišenoj Srba, Roma i Židova. Za razliku od potonja dva naroda, pored Srba su nestale i 'genocidne politike' NDH. Građanski rat, kontekstualni novum koji u radnom tekstu izložbe nije postojao do njihove intervencije, nemoguće je promatrati bez onoga što je izbačeno. Jer, ako na panoima posvećenim ustaškim zločinima (!) nema pravih razmjera stradanja svih targetiranih društvenih skupina, onda 'građanski rat' dodatno sugerira bezobzirno klanje i ubijanje svih strana u kaosu globalnog sukoba, razvodnjavajući tako krvavu i genocidnu ustašku vladavinu. Posebno prema Srbima, koji su u ovoj ciljanoj intervenciji ispali najveće žrtve. U NDH su bili žrtve genocida. U suvremenoj Hrvatskoj žrtve njegovog negiranja.

Ovdje, ukratko, nije bila riječ o provjeri činjenica, nego o promjeni povijesti. Odvio se scenarij dijametralno suprotan onome koji je posebna savjetnica Obuljen Koržinek obećala kad je u priču uvela recenzente – provedena je politički navođena cenzura izložbe o ustaškim zločinima.

Nakon što su zaprimili novu verziju izložbenog teksta, Amerikanci su u njega vratili većinu navedenih izmjena, pozivajući se pritom na JUSP Jasenovac, koji godinama u svojem radu otvoreno piše o ustaškom genocidu nad Srbima. Predvođeni Mateom Brstilo Rešetar, koordinaticom cijele operacije, Hrvati opet mijenjaju američke promjene, sukladno savjetima recenzenata. U tom sadržajnom ping-pongu, koji je počeo poprimati razmjere ozbiljnog skandala, eksperti iz sjene nisu razočarali. 'Tvrdnja o tome da je progon Srba u NDH bio 'jedinstven za NDH' je sofizam. Svaki režim poput ustaškog imao je uz Židove i Rome još i nekog drugog koga je progono, bilo da je bila riječ o političkim, društvenim,

vjerskim ili etničkim skupinama', poručili su, manifestirajući ovdje možda najgori primjer relativizacije genocida nad Srbima. U paketu s konstatacijom da je 'stradanje Srba nedvojbeno bilo masovno, no postoje značajne razlike u odnosu na stradanje prvo spomenute dvije skupine'. 'Oni nisu progonojeni na temelju rasnih zakona. Uz brojne strašne primjere stradanja cijelih zajednica, postoje i primjeri brojnih mjesta NDH u kojima nije bilo značajnijeg progona Srba zbog toga što su bili Srbi', napisali su. U stvarnosti, ove konstatacije ne mogu osporiti ustašku politiku eliminacije Srba.

Kako onda objasniti njihovo navođenje? Na djelu je gorljiva želja stručnjaka Nine Obuljen Koržinek za zadržavanjem početnih pozicija uvođenjem sve šireg dijapazona bestidnih argumenata, uz ozbiljan rizik kreiranja međunarodne sramote u režiji Hrvatske vlade. Ispostavilo se, međutim, da je rizik bio beznačajan: hrvatska strana se pokazala besramnom. Amerikanci su odmah shvatili da njihovi partneri u izradi izložbe zapravo nemaju problem ni s čim osim s 'genocidnim politikama' prema Srbima. To su i otvoreno konstatirali, pozivajući se opet na JUSP Jasenovac i njihovo višegodišnje navođenje spornog genocida.

Prošli tjedan smo napisali da im je Brstilo Rešetar na to odgovorila kako o toj temi ne postoji dovoljnog akademskog i pravnog istraživanja. U stilu Plenkovićeve vlade, koja je umjesto odstranjivanja ustaškog pozdrava u Jasenovcu osnovala stručnu komisiju za raspravu o tome, Brstilo Rešetar je poručila Amerikancima da je, namjesto spominjanja genocida nad Srbima, hrvatska strana spremna dogodine održati konferenciju o politikama NDH. Američku referencu – JUSP Jasenovac – hrvatska je delegacija dobrobrano unizila, tvrdeći da na njihovim stranicama ima 'grešaka'. Genocidne politike nad Srbima tako su na koncu proglašene 'greškom', koja će pola godine kasnije dovesti do ostavke rav-

natelja JUSP-a IVE PEJAKOVIĆA, nespremnog da sudjeluje u državnom negiranju ustaškog genocida.

Što se tiče izložbe, nakon tri ili četiri američka ubacivanja i hrvatska izbacivanja genocidnih politika nad Srbima, potonja je strana dostavila tekst u kojem je stavila taj pojam, ali bez ijednog naroda u nastavku rečenice. Brstilo Rešetar je novi narativ obrazložila američkim partnerima tvrdnjom da je 'u najboljem interesu naših zemalja' (!) navoditi stradale narode bez pravnih kategorija, poput genocida. Time je, nakon postojanog ignoriranja prijedloga Amerikanaca i institucija pod izravnom ingerencijom Ministarstva kulture, Hrvatska nasrnula i na mišljenje neimenovanih recenzenata, koji nisu imali problem sa Židovima i Romima u ovom kontekstu. Samo sa Srbima. Doduše, odmah ispod uvodne rečenice u kojoj piše da je NDH provodila genocidne politike, u drugoj su naveli Židove i Rome. Tek u četvrtoj rečenici istog pasusa pojavili su se Srbi, kao žrtve 'masovnih ubojstva, državnog terora i raznih oblika diskriminacije'. Ne navodeći izravno tko su bile fantomske žrtve ustaških genocida, Hrvati su time zaobilazno sugerirali da misle isključivo na Židove i Rome, ne i na Srbe.

Budući da američki partneri iz Muzeja Holokausta u Washingtonu navodno nisu željeli pristati na takve infantilne podvale garnirane proustaškim negacionizmom, Brstilo Rešetar ih je obavijestila da je bolje odgoditi izložbu, ističući da je puno veći prioritet iz Zagreba osuditi Hamasov napad na Izrael 7. oktobra. Tako je i bilo. Plenković je na koncu lišen situacije da, uoči parlamentarnih izbora, otvara izložbu u sklopu koje piše da su Srbi bili žrtve genocidnih politika u NDH.

Prije dva tjedna Novosti su poslale upit Muzeju Holokausta u Washingtonu i zahtjev za očitovanjem Ministarstvu kulture, šefici hrvatske delegacije IHRA-e i Matei Brstilo Rešetar. Do zaključenja ovog teksta nisu nam poslali odgovore. ■

Od srca srcu

Dubiozan nije politički intervencionizam, nego njegov smisao koji se kod nas iscrpljuje u interesu klike. Pod tim se misli na uski krug vladajućih političara i poduzetnika, dok cilj najšire dobrobiti redovno stradava u tragičnim okolnostima

MALOKAD u tržišnoj ekonomiji, navodno – ako je zaista riječ o tržištu koje se opisuje kao slobodno – sve biva do te mjere predvidivo. A ovo se nekako znalo baš jasno, dugo prije negoli je poljoprivredno-proizvodni segment Fortenove i službeno serviran Podravki. Također, bilo je poznato da će PAVAO VUJNOVAC, relativno većinski suvlasnik toga bivšeg Agrokora, dobiti u posjed apsolutnu većinu.

Oba vlasnička upisa bit će zatim više-manje formalnost, iako se uredno odradilo kompletnu medijsku i političku predstavu oko kupoprodaje. Zatim je čitava ta transakcija unisono u javnosti proglašena za moment izuzetno značajan po ovdašnju ekonomiju i politiku. Teško bi bilo poreći da jest, naprotiv; u Hrvatskoj nema nikoga tko bi ikome u ovoj priči zamjerio na favoriziranju lokalnih igrača. Mediji sad listom registriraju činjenicu da je Fortenovim agrobiznis ostao doma, tj. u rukama hrvatskih vlasnika, a ne npr. mađarskih.

Mimo svih običaja u Hrvatskoj 21. stoljeća, dakle, jedan bitan resurs, čak strateški, zadržan je u domaćem vlasničkom krugu. No da bi se sve tako lijepo zaokružilo, prvo su Amerikanci iz Fortenove politički maknuli Ruse, a prije njih iz Agrokora je odstranjen posrnuli IVICA TODORIĆ. O slučaju potonjeg ćemo, za ovu prigodu, reći samo da je ruski predmet u svemu tome riješen s ponešto većim formalnopravnim utemeljenjem.

Todorić, uostalom, bio je i sam tamo politički namješten, na gomili te imovine

i proizvodnog potencijala, ali to se nerado spominje. Pa, vratimo se u prezent; stano-viti američki fond, bezlični glavni vjerovnik Fortenove, naložio je prodaju njezine agroproizvodnje. Čitavom koncernu u međuvremenu se vrijednost doslovno strmoglavila, a ukupno dugovanje joj se vinulo na 1,2 milijarde eura. Poljoprivredni segment na koncu je isporučen Podravki za 330 milijuna eura: Belje, PIK Vinkovci, Vupik, Belje Agro-Vet, Felix.

Danas već mnogi zaključuju da je spominjanih 500 milijuna mađarske ponude, od jednog ili dvojice tajkunskih pulena VIKTORA ORBANA, bilo nerealno. Da nikad nije ni bilo ozbiljno nuđeno, drugim riječima, jer tržišno ne vrijedi toliko, premda je ovdje već pomalo teško locirati tržište. Sam je Ledo, iz nekadašnjega istog portfelja, prije tri godine prodan za preko pola milijarde eura, a to je ipak bilo realno, kažu.

Zašto su Mađari odustali, dok im se tobože za nadrealno malenu razliku otvarala mogućnost preuzimanja okosnice hrvatskog agrara, svejedno se ne zna. Bez ikakve sumnje, aranžman je kontrolirala Vlada RH u suradnji s Vujnovcem koji, glupo je i u to sumnjati, nije ostao zakinut. Ne da nije pitanje je li dobio manje, nego je odavno znano i što je sve prethodno dobio više, makar za dio njegova posjeda i poslovanja. A nije mu posve slobodnotržišno u šake pala ni Fortenova, niti ranije Petrokemija, pa ni onaj plin iz Hrvatske elektroprivrede.

Sve to – i o svemu smo ovdje detaljno pisali – dobio je s uvelike povlaštene tržišne

pozicije, uz blagoslov ne samo jedne hrvatske vlasti. Što je jači i imućniji bio, to ga se manje javno propitivalo, do sadašnjeg medijskog i političkog statusa praktične nedodirljivosti. Prepuštanje agrobiznisa Podravki, kao i utjecaj na vladajuću koaliciju preko Domovinskog pokreta, samo će ga dodatno učvrstiti. Ostaje vidjeti što će nadalje biti s Podravkom, koja se inače nije bavila poljoprivredom, i što je s njom uopće u zadnje vrijeme. Generalno najbolji ishod, od iole dosežnih, bilo bi njezino kvalitetno snalaženje s novim profilom koncerna, mimo same prerade. Medijska slika te kompanije već dugo ukazuje na blistave poslovne kapacitete i ostvarenja u Koprivnici, s malo ili nimalo oprečnih refleksija.

Ipak, ukazali smo dvatripit i na upadljive boljke pritom, ma koliko da premijer ANDREJ PLENKOVIĆ i njegovi ministri hvalili Podravku. Prije otprilike pola godine pročulo se da golemih 40 posto njezinih radnika u proizvodnji zarađuje mjesečno tek minimalac od plaće. Simultano su u javnost doprli izvještaji o izdašnim menadžerskim plaćama i bonusima, na čelu s primanjima glavne šefice MARTINE DALIĆ. No pratili smo i financijske izvještaje za prošlu godinu, plus uvodni kvartal ove, i utvrdili daljnje probleme na općoj ravni poslovanja.

Podsjetit ćemo na najveće stabilne minuse: nakupljanje duga dobavljačima, rast kratkoročnih kreditnih obaveza, gomilanje robe u skladištima. Dok se javno slavilo napredovanje prihoda, mada bez spomena inflacije, registrirali smo evidentni gubitak

tržišta i zastoj u investicijama. Sve će to biti prevladano i zataškano, ako Podravki uspije integriranje Fortenovina agrobiznisa u praksi, ali samo ako zaista uspije.

Bit će tad razloga da se Plenković i njegov ministar financija MARKO PRIMORAC dodatno produciraju po Koprivnici, praćeni medijskom svitom. U slučaju da integracija i razvoj – jer niže od sadašnjeg stanja ne mogu pasti ni Belje ni Vupik – nesretno zagnu, puknut će i ta idila. Svi će se tad sjetiti kako su Plenković i Dalić uklonili Todorića iz Agrokora, uz doprinos vlastitog političko-proizvodnog kriminala. Bez obzira na to što ni sada nitko nije stvarno toliko naivan da povjeruje kako su njih dvoje u najnovijem pothvatu spašavali agrobiznis.

U prvom redu, sasvim je očigledno, spašavali su svoju prevlast nad vodećim ekonomskim tokovima u zemlji, kao i uzurpiranim pravosuđem. Sve to ide u kompletu, ili ostaju potencijalno bez iščeg, a ovako se još uvijek mogu predstavljati u svjetlu zaštite domaćeg interesa. Štoviše, baš se Podravka nameće za modelsku idealnu špicu upravljanja nacionalnim agrarom, uzmemo li u obzir strukturu njezina vlasništva. Država je suvlasnik s kontrolnim paketom, uz bankovne obavezne mirovinske fondove koji u dobroj vjeri navodno zastupaju sve nas.

U stvarnosti, niti fondovi štite interes radnika-osiguranika, niti o hrvatskom agraru itko političko-ekonomski efikasno brine. Da jednom i preskočimo fondove drugog stupa mirovinskog sustava; poljoprivreda nam uporno stagnira u svakom pogledu već preko četvrt stoljeća. Bezbroj je egzaktnih pokazatelja za to, nudi ih redovno i Državni zavod za statistiku, neumitne poput onih meteoroloških za globalnu klimu.

Da ne bude zabune, nije sporno pitanje bi li Podravkin ulaz u agrobiznis Fortenove mogao biti novi početak domaće agrarne proizvodnje. Uz ponešto smjeliju maštu, lako je zamisliti da se nešto slično može izvesti i u brodogradnji, recimo, pa i da mediji to amenuju. Isti oni koji su adorirali Ivicu Todorića ili TOMISLAVA DEBELJAKA, potom im se strastveno rugali; sve bi oni to lagano vratili na start. Ne, problem je u tome što razvojna ekonomska politika neizostavno podrazumijeva spektar usklađenih drugih strateških mjera.

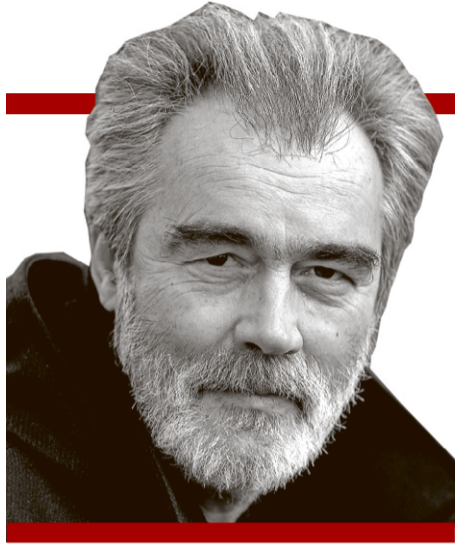
S takvim oporavkom se ne može krenuti iz sredine ili s kraja, nego mu trebaju prethoditi osvještani monetarni i fiskalni zahvati. A nakon njih, regionalno-razvojni te sektorsko-industrijski, ili će domaći agrar, nalik brodogradnji nekoć, ostati bez nužnog konteksta. Taj kontekst može osigurati politička vlast, ako pak nije odabrala pristup s izoliranim, ali i krajnje dubioznim intervencijama.

Jedini dubiozan u ovome danas nije politički intervencionizam, nego njegov smisao i horizont, koji se kod nas iscrpljuje u interesu klike. Pod tim se misli na uski krug vladajućih političara i poduzetnika, dok cilj najšire dobrobiti redovno stradava u tragičnim okolnostima. Nije bolje ni drugdje, ali u uspješnijim primjerima biva zadovoljen lokalni građanski komfor, često pomoću dominacije nad nama ostalim.

Slobodno tržište i njegova takoreći prirodna samoregulacija, s druge strane, ostaju bez daljnjeg instrument za kroćenje masa. Ono ionako funkcionira samo u izdvojenim poslovnim situacijama i sektorima, a sve drugo je podložno stalnim neprincipijelnim uplivima. Ultimativna slobodnotržišna iskušnja namijenjena su isključivo za politički i ekonomski slabije, klase i pojedince i države. Kad se u nas dogodi nešto protivno tome, u okviru međunarodno-tržišnom, samo nemojmo odmah nasjesti na tezu da je to jednoznačno dobro. ■

Predsjednica uprave
Podravke Martina Dalić
(Foto: Vjeran Žganec
Rogulja/PIXSELL)

UVREDE
I PODMETANJADobri otac
Ivana Penave

PIŠE Viktor Ivančić

Lakonski bi se moglo reći da je za članove Domovinskog pokreta razlika između četnika i ustaša duboka poput razlike između žena i muškaraca: točno se zna tko nosi biblijski pečat grijeha, i nikakvi rodni studiji ili propartizanski historiografi neće te ideološko-biološki nespojive skupine svoditi na istu ravan

ŠTO to uopće znači da se netko neće miješati u autonomiju sveučilišta? – pita samoga sebe IVANA PENAVA u intervjuu Novom listu. A zatim, u pokušaju da kroz iščuđavanje što jasnije markira odgovor, pitanje produbljuje: 'Ako sutra netko na nekom fakultetu odluči promovirati četnički pokret, hoće li se reći da im to autonomija sveučilišta omogućava?'

Predsjednik Domovinskog pokreta referirao se na novinarev upit o pokušaju pokretanja diplomatskog programa Rodnih studija na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, čemu se njegova stranka žestoko usprotivila, a partnerska partija u vladajućoj koaliciji – HDZ – zabranu provela u djelo oprobano metodom, pronašavši 'proceduralnu grešku' zbog koje je registracija studija stornirana.

Lišen potrebe za licemjerjem i zametanjem tragova, vođa domovinaca je dakle omraženu 'rodnu ideologiju', čijem su širenju Rodni studiji navodno imali služiti, sasvim prostodušno i sasvim očekivano izjednačio s četništvom. Jezivi motivi akademske inicijative za njega su usporedivi s paklenskim namjerama nekoga tko 'odluči promovirati četnički pokret'.

Samo zbog jednog detalja – i to detalja koji upadljivo izostaje – takav je gard vrijedan novinskog osvrtu.

Naime: što ćemo s ustaškim pokretom? Možemo li zamisliti Ivana Penavu da, nakon što se upita 'što to uopće znači da se netko neće miješati u autonomiju sveučilišta', novinara Novog lista suoči s dilemom: 'Ako sutra netko na nekom fakultetu odluči promovirati ustaški pokret, hoće li se reći da im to autonomija sveučilišta dozvoljava?'

Bi li prvi čovjek stranke koja boravi na vlasti i upravo razmješta armiju partijskih grebatora po državnim ministarstvima i javnim ustanovama ikada sebi dopustio da promoviranje ustaškog pokreta tretira s istom ili sličnom averzijom kao i promoviranje četničkog pokreta?

Naravno da ne bi. Jer ponajveći doprinos promoviranju ustaškog pokreta daju upravo Domovinski pokret i njegov starješina.

Koncem prošle godine, na primjer, Penava je u svojstvu gradonačelnika Vukovara isposlovao čak i to da famozna 'kolona sjećanja', s kontingentom tronutih vladajućih njuški u prvim redovima, korača iza crnih zastava na kojima je lepršao ustaški pozdrav, što je nazočna politička klika, mora se priznati, podnijela dostojanstveno i šutke. A to je tek sitna ilustracija permanentnih težnji i sistematskog 'rada na terenu'. Bez obzira na kurtoazna izmotavanja, nema tog člana Domovinskog pokreta – a o samome Penavi da se i ne govori – koji duboko u sebi neće osjetiti ponos ako mu se napomene da 'promovira ustaški pokret'.

Lakonski bi se moglo reći da je za pripadnike DP-falange razlika između četnika i ustaša duboka poput razlike između žena i muškaraca: točno se zna tko nosi biblijski pečat grijeha, i nikakvi rodni studiji ili propartizanski historiografi neće te ideološko-biološki nespojive skupine svoditi na istu ravan.

No, uzmemo li u obzir entitet koji, skupa s pljuvačkom, domovinci najčešće valjaju po ustima – dakle 'hrvatski narod' – stvar se po-

Lišen potrebe za zametanjem tragova – Ivan Penava (Foto: Robert Anić/PIXSELL)

kazuje dosta neobičnom. S racionalnog stanovništva, naime, Hrvatima je u prvoj polovini prošloga stoljeća više nesreće nanio ustaški nego četnički pokret. Četnici su klali, a ustaše, osim što su klali (i to ne samo Srbe, Rome i Židove, već i ustašama nesklone Hrvate), još su i predavali sveti domovinski teritorij stranim okupatorima. Četnički pokret sijao je zlo iz šume, a ustaški iz Banskih dvora i zagrebačke prvostolnice, što je za Hrvate bilo mnogo pogubnije. Iz perspektive hude sudbine hrvatskoga naroda, ĐUJIĆEVI četnici bili su humanitarna udruga u odnosu na PAVELIĆEVE ustaše.

Prema uvriježenim domoljubnim kriterijima, ne postoji strašniji čin nacionalne izdaje od dobrovoljnog prepuštanja svoje zemlje stranom zavojevaču – što je nedvojbeno činio ustaški pokret – a ipak vođa Domovinskog pokreta, ne prestajući se zaklinjati u 'hrvatski narod', prema toj veleizdaji pokazuje toliki respekt da mu ne pada na pamet mračnu i odurnu 'rodnu ideologiju' usporediti s promoviranjem ustaškog pokreta, nego je uspoređuje s promocijom četništva.

Zašto hrvatski nacionalizam posjeduje tako snažan antihrvatski naboj? Koliko god čovjek dobrohotan bio, teško je izbjeći zaključku da su najvatreniji hrvatski nacionalisti esencija narodne samodestruktivnosti i da ih se treba bojati više od možebitnih okupacijskih snaga. Političke formacije poput Domovinskog pokreta grade svoje operativne programe na najjednostavnijoj matrici: kakve sve štete Hrvatskoj i Hrvatima možemo nanijeti da se njima potvrdi uzorna mjera našega hrvatstva?

S druge strane, treba pošteno reći kako bi eventualni (mada nezamislivi) pokušaj Ivana Penave da argumentira udar na autonomiju sveučilišta i dolično demonizira pokretanje Rodnih studija usporedbom s groznom eventualnošću da 'sutra netko na nekom fakultetu odluči promovirati ustaški pokret' zvučao prilično besmisleno, i to ne njegovom krivnjom. Promoviranje ustaškog pokreta, avaj, prakticira se u Hrvatskoj od osnovnih škola do fakulteta, otprilike takvim intenzitetom da nije pretjerano govoriti o obrazovnom standardu.

Ako bi se dakle 'promoviranje ustaškog pokreta' postavilo ka poredbeni kriterij, hrvatska bi mladež bila nemilosrdno silovana zloglasnom 'rodnom ideologijom' od vrtičke dobi. A ako se uzme u obzir cjeloživotno obrazovanje, tj. proizvodnja poželjnih članova društva, fenomen uvelike nadilazi skućeni

teritorij školskih i fakultetskih učionica. U Hrvatskoj, kao što znamo, skoro da više nema spomenika, ulica ili trgova s imenima onih koji su se protiv ustaša borili. Sve je to pedantno zbrisano s domovinskog ozemlja, tobože zbog raskida s totalitarnom prošlošću, a zapravo radi prikrivenog ili otvorenog promoviranja ustaškog pokreta.

Ivan Penava, međutim, nema ništa s tim, osim što je kao maloljetnik izložen školskom drilu i lošem kućnom odgoju začetak projekta možda ispratio aplauzom. Projekt je u cijelosti djelo stranke čiji utemeljitelj, FRANJO TUĐMAN, danas figurira kao polivalentni (muški) roditelj, pa ga kao bezgrešna političkog oca ističu i u HDZ-u i u Domovinskom pokretu. A to je osovina koja drži vlast.

S tim u vezi se postavlja pitanje tko je taj koji uistinu destruiira autonomiju sveučilišta i normalizira fašizaciju hrvatskoga društva: onaj koji traži zabranu rodni studija i njihove inicijatore uspoređuje s četničkim pokretom, ili pak onaj koji njegov zahtjev provodi u djelo, uz obrazloženje da to čini iz proceduralnih razloga i da ne dovodi u pitanje autonomiju sveučilišta, kako je izvolio izjaviti HDZ-ov ministar obrazovanja RADOVAN FUCHS? U čijim je rukama ekonomija vlasti – Penave koji proizvodi nervozu ili Fuchsa koji prodaje bozu?

Ili ANDREJ PLENKOVIĆ: 'Imate ustavno načelo autonomije sveučilišta, imate zakonske propise koji to reguliraju, tu je točka.'

Gdje je točka? Točka je točno na kraju odluke da nepoželjni studiji ne idu, kako je Domovinski pokret tražio, a HDZ realizirao.

Odakle onda stiže stvarna fašistoidna prijetnja – od Penavine proustaške otvorenosti ili od Plenkovićeve proeuropske hipokrizije i čuvene 'dvostruke konotacije'? Ili: čega se Hrvati trebaju više plašiti – zbornog uzdizanja desnica ka nebu ili ležernog odmahivanja opranim rukama?

Prilikom razmatranja te dvojbe ne bi bilo pametno previdjeti onaj element nacionalističkog očinstva i držati se iluzije da potpuno isti roditeljski uzor mogu dijeliti iole različita politička tijela, tim više ako su još i povezana interesnim lancem vlasti.

Odgovor stoga glasi: svejedno, odnosno – sve je jedno. ■

JELENA MILOŠ HDZ-ovo igranje s tvrtkama građani skupo plaćaju

Država po dva-tri puta kupi jedno te isto po principu 'jeftino prodaj, skupo vrati'. Sjetimo se da je HDZ-ova vlada 2005. prodala Belje Todoriću za jednu kunu, da bi onda firma nakon afere Agrokor prešla drugom tajkunu, Vujnovcu, koji ju je na kraju kao dobar trgovac skupo prodao natrag državi

SABORSKI klub Možemo! uputio je Saboru interpelaciju o radu Vlade zbog netransparentnog i lošeg upravljanja energetskim sektorom, čime bi se HDZ-u mogla otvoriti Pandorina kutija zaboravljene energetske politike opterećene brojnim vrućim pitanjima, prekoračenim rokovima i izgubljenim obećanjima premijera ANDREJA PLENKOVIĆA. U interpelaciji se otvaraju pitanja ulaganja u elektro-mrežu predviđenih u Nacionalnom planu oporavka i otpornosti (NPOO) 2021.–2026., zaboravljenih obećanja o ponovnom preuzimanju kontrole nad Inom, promjene načina upravljanja LNG kapacitetima i izlaska Hrvatske iz Energetske povelje kako bi se u budućnosti postigla energetska suverenost i samodostatnost. Na spisku problema je i situacija u Petrokemiji. Koliko interpelacija može izazvati promjene u hrvatskoj energetskoj politici razgovarali smo sa saborskom zastupnicom Možemo! JELENOM MILOŠ.

Država je izgubila kontrolni paket u Petrokemiji, koju je samo prije pet mjeseci na sjednici Vlade dokapitalizirala. Ulupane su stotine milijuna kuna javnog novca, da bi na kraju profitirali privatni interesi. Komentar premijera se sveo na riječi da turski investitor nije 'no name' i da 'nije bitno je li udjel ovakav ili onakav'. Kakva je budućnost Petrokemije?

Gubitak kontrolnog paketa u strateškoj firmi kao što je Petrokemija jedna je od najbitnijih tema nakon parlamentarnih izbora, ali Plenković je na sve moguće načine izbjegava. Nažalost, upravljanje države Petrokemijom i drugim tvrtkama je dugi niz godina neodgovorno i nemarno. Strateškim resursima se upravlja stihijski, bez kontrole i odgovornosti, češće u privatnom nego u javnom interesu. Da

u Petrokemiji nije bilo jakih sindikata, ona bi već ranije bila privatizirana, prodana ili likvidirana. Nevjerojatno je da je Vlada u veljači na svojoj zatvorenoj sjednici odlučila Petrokemiju dokapitalizirati s 12 milijuna eura, novcem hrvatskih poreznih obveznika, ali ne u dovoljnoj mjeri, pa su uspjeli ostati bez kontrolnog paketa. Ne znamo zašto se dogodio taj veliki propust jer zastupnici nemaju uvid u konkretnu odluku Vlade, koju oni i dalje skrivaju od javnosti. No, netko mora odgovarati za štetu, ili Vlada ako je namjerno predala stratešku kompaniju privatniku, ili Centar za restrukturiranje i prodaju (CERP) ako je napravio loš posao i krivo dokapitalizirao.

Budućnost Petrokemije zasad je neizvjesna. Tvrtka već neko vrijeme ne proizvodi mineralna gnojiva, plaće se isplaćuju, no takvo stanje bez proizvodnje ne može biti dugoročno održivo i zasad ne znamo što budućnost donosi za njenih preko 900 radnika. Za nas je rješenje da država vrati kontrolni paket i da tvrtka uloži u modernizaciju pogona koji će proizvoditi mineralna gnojiva prema ekološkim standardima, jer ne treba bježati od toga da je Petrokemija danas i veliki zagađivač.

Pregršt primjera

Gubitak kontrolnog paketa u Petrokemiji trebala je prekriti vijest o Podravki, gdje država još uvijek ima kontrolni paket, koja kupuje Belje, Vupik i PIK Vinkovce od Fortenove Pavla Vujnovca. Smatrate li da je ta transakcija teška 330 milijuna eura veliki uspjeh?

Bolje da Belje, Vupik i PIK Vinkovce kupi domaće poduzeće u kojem država još ima kontrolni paket, nego mađarski investitor. Tako možemo barem donekle upravljati po-

ljoprivredom i prehrambenom industrijom kao strateškim granama. Paradoksalno je da u Hrvatskoj država po dva-tri puta kupi jedno te isto po principu 'jeftino prodaj, skupo vrati'. Sjetimo se da je HDZ-ova vlada 2005. prodala Belje TODORIĆU za jednu kunu, da bi onda firma nakon afere Agrokor prešla drugom tajkunu, VUJNOVCU, koji ju je na kraju kao dobar trgovac skupo prodao natrag državi. Napravili smo puni krug, a i ovog puta su hrvatski građani završili u minusu, a tajkuni u plusu. U minusu su završili i mirovinski fondovi nakon intervencije grupe Borg. HDZ-ovo igranje s tvrtkama u strateškim sektorima na kraju skupo plaćaju građani, a njihovi tajkuni na svakoj toj transakciji zarađuju.

Aktualne su i agonija, blokada i stečaj Varteksa. Plenković je komentirao da se stečaj dogodio 'nevezano za državu' i da je to 'pitanje upravljanja i poslovanja partnera'. Zar država nije imala nikakve veze s padom Varteksa?

Jasno je da je Varteks privatno poduzeće, kao i to da je kriza tekstilne industrije dugo godina vezana uz globalne trendove i preseljenje proizvodnje na istok, u jeftinije zemlje. No isto tako je činjenica da su tekstilne tvornice uništavane devedesetih godina, davane u ruke tajkunima pa i kriminalcima, a da država svih ovih godina nije pokazala interes da tome stane na kraj, kao ni interes za ozbiljan razvoj tekstilne industrije, naše tradicionalne grane koja je nekad bila prvi izvoznik. I dalje nema vizije ni prave industrijske politike. Imamo stečajni okvir koji više potiče rasprodaju imovine nego nastavak poslovanja jer, primjerice, stečajni upravitelj dobije jednaku naknadu neovisno o tome da li uspješno oporavi firmu ili je pošalje u likvidaciju. I dalje više stimuliramo ulaganja

u nekretnine nego u proizvodnju, a pritom Hrvatska i dalje nema porez na nekretnine. To je okruženje u kojem posluje Varteks. Sve to, nažalost, dobro ilustrira činjenica da je država proglasila kompleks Varteksa privatnim strateškim investicijskim projektom i tada tvrdila da će njime osigurati nastavak proizvodnje i očuvati radna mjesta. Međutim, epilog priče je da su tamo nikli trgovački centri, a radna mjesta su ugašena.

Hoćete reći da je hrvatska praksa državne, strateške tvrtke baciti na koljena i pustiti ih niz vodu?

Nažalost, često je viđena praksa da država toliko neodgovorno upravlja svojim poduzećima tako da dovede vlastitu firmu u blokadu i pred likvidaciju. Primjera imamo pregršt. Sjetimo se samo Uljanika koji je bio mjesecima u blokadi i nije isplaćivao plaće, ili Orljave gdje su radnice morale prosvjedovati na Markovom trgu da im država isplati otpremnine. Država bi trebala osigurati zelenu tranziciju i poticati razvoj naših strateških sektora kao što su energetika, poljoprivreda, prehrambena industrija ili održivi promet, a nažalost, upravo su to područja koje je Hrvatska potpuno zanemarila, kojima loše upravlja ili nad kojima više nemamo poluge utjecaja. Nedavno sam kao predsjednica Odbora za europske poslove poslala upit Ministarstvu poljoprivrede o tome jesu li koristili pravo prvokupa poljoprivrednog zemljišta, što im je omogućio zakon nakon što je istekao moratorij prodaje poljoprivrednog zemljišta strancima. I odgovorili su mi: nisu ništa otkupili. Niti jednom nisu iskoristili pravo prvokupa. Poljoprivredno zemljište očito uopće ne vide kao strateški resurs. Možemo ići redom u svaki drugi sektor. Recimo, željeznice. U zadnjih deset godina, za vrijeme vlade Andreja Plen-

kovića, Hrvatske željeznice obnovile su samo 4,4 kilometra pruga mada su na raspolaganju imale značajna EU sredstva i u planu je bila obnova oko 140 km. To nije slučajno, zapuštenost je model upravljanja. Nigdje nema odgovornosti države za upravljanje tvrtkama u ime novca poreznih obveznika i građana.

Država nije pokretala akciju spašavanja brojnih hrvatskih poduzeća, koja nisu imala blagodat godina i oprosta kako bi se sačuvala radna mjesta i tradicija proizvodnje. Ali je zato pokrenula akciju spašavanja omiljenog poduzetnika novije ere, Mate Rimca. Na prezentaciji Rimčevih robotaksi sudjelovao je i gradonačelnik Zagreba Tomislav Tomašević, zbog čega je dio javnost ocijenio da je Možemo! izdao svoju politiku s obzirom na poznatu povijest Rimčevog poslovanja. Možete li objasniti odnos Možemo! prema njegovom poslovanju?

Načelno govoreći, nije svaki privatni investicijski projekt u industriju loš samo zato što je privatni. Važno je da umjesto nekretninskog biznisa usmjeravamo javne i privatne investicije u zelene industrije koje stvaraju visoku dodanu vrijednost i kvalitetna radna mjesta, a time i prosperitet lokalnoj zajednici. Država svakako može ulagati i u privatne projekte, ali onda kad je jasna društvena korist, kad je jasna korist za državu i kad postoji jasna industrijska strategija. Poticanje inovacija i ulaganja u tzv. *breakthrough* tehnološke inovacije načelno je pozitivno ako želimo poticati proizvodnju i izvoz s višom dodanom vrijednosti, ali s obzirom na to da imamo ograničene resurse, predlažemo da se ulaže u one inovacijske procese koji kao rezultat imaju proizvod koji rješava neku bitnu društvenu potrebu ili problem, a doprinose i jačanju naše ekonomije.

Što se tiče MATE RIMCA, mnoga pitanja su i dalje otvorena. Umjesto jasne industrijske strategije koja bi uključivala više aktera i jasne ciljeve, nejasno je i zašto država u cijelom NPOO-u ulaže u samo jedan privatni projekt, onaj Mate Rimca. Zatim, ako već država ulaže u privatni projekt, zašto nije osigurala svoj udio u vlasništvu te inovacije, svoju poziciju u konačnom rezultatu. Kako objašnjava koja je društvena korist samog projekta. I na kraju, kao što smo čuli u mnogim raspravama, pitanje je i same izvedivosti tog projekta. To su samo neka od pitanja koja su ostala nerazjašnjena.

DP i privatizacija HEP-a

U interpelaciji za jesen Možemo! predlaže i izlazak iz Energetske povelje, ali vladajući vas ne čuju. Koje su posljedice Energetske povelje, za koju javnost slabo zna?

Energetska povelja štetna je za Hrvatsku i odugovlačenje izlaska nije u javnom interesu. Na osnovu Energetske povelje investitor može podnijeti tužbu protiv države ako njen prelazak na održive oblike energije ili upravljanje u skladu s nacionalnim strateškim interesima tom investitoru stvara financijsku štetu. To je zastarjeli mehanizam iz kojeg europske zemlje izlaze jer nije u interesu tranzicije prema obnovljivim izvorima energije i onemogućava provođenje ciljeva iz Pariške deklaracije. MOL je sada već po drugi put tužio Hrvatsku na temelju Energetske povelje, a već smo jednom po toj osnovi izgubili tužbu na arbitražnom sudu i Hrvatska mora platiti 180 milijuna dolara odštete MOL-u. Možemo! je tražio izlazak iz Energetske povelje još 2022. Europski parlament je izglasao izlazak

iz Povelje, koju su već napustile Njemačka, Španjolska, Poljska, Luksemburg.

Jedna od tema tražene interpelacije je HEP. Znamo za vrijeme kad je ova javna tvrtka od strateškog značaja bilježila enormne zarade. Osim toga, investicije u HEP-u dio su NPOO-a. Očekujete li odgovor što je s investicijama u elektroenergetsku mrežu kao važnu kariku energetske neovisnosti? Nestanak struje u lipnju, kad je došlo do jednog od najvećih kvarova na elektroenergetskoj mreži na ovim područjima u posljednjem desetljeću, govori nam koliko danas imamo neotpornu elektroenergetsku infrastrukturu u Hrvatskoj. I sam HEP ODS to priznaje u svojim strateškim dokumentima, gdje na području Dalmacije nisu u stanju primati veće količine energije iz obnovljivih izvora. Porazno je da je Hrvatska kao mediteranska zemlja na samom dnu EU-a po korištenju solarne energije. HEP ODS je u strateškom dokumentu iz 2021. najavio ulaganja u mrežu koja će se financirati iz NPOO-a, ali tri godine kasnije mi nemamo nikakvih informacija o tome u kojoj je fazi taj projekt, a rok za korištenje tih sredstava ističe 2026.

Jasno je da je HEP zarobljen stranačkim interesima, nije iskoračio u investicijske cikluse u solare i vjetroelektrane, kao ni u obnovu i modernizaciju elektroenergetske mreže. Sve to za nas znači da bi država trebala kvalitetnije upravljati ovom kompanijom koja bi mogla i trebala predvoditi zelenu tranziciju, ali nikako ne bi smio prevladati narativ da HEP treba privatizirati. Takvi su se glasovi, nažalost, mogli čuti u DP-u. MARIO RADIĆ je tijekom kampanje govorio da se ne protivi privatizaciji HEP-a, što bi za hrvatsku autonomiju i energetske suverenost bilo katastrofalno. Zanimljivo je da je DP uslijed pri-

ča u javnosti o njihovoj velikoj povezanosti s Pavlom Vujnovcem uzeo ministarska mjesta u energetskom i poljoprivrednom sektoru koji su strateški za RH, a u kojima se može pogodovati određenim krugovima. U novom sazivu Sabora Možemo! je odmah tražio da Vlada unese u svoj program odredbu da će zadržati sto posto državno vlasništvo HEP-a, odnosno garanciju da neće dozvoliti njegovu privatizaciju, no većina je to odbila, iako cijelo vrijeme tvrde da ne žele privatizirati HEP.

Smatrate li da ćete traženjem interpelacije uspjeti pokrenuti rješavanje problema? Plenković svaki svoj politički poraz piarovski pretvara u uspjeh.

Plenković ne vodi uspješnu politiku koliko vodi uspješan PR. U politici mora postojati odgovornost jer bez odgovornosti nema ni legitimiteta demokratski izabrane vlasti. Ne može Plenković baš vječno izbjegavati za sebe neugodna pitanja. On je 2016. obećao da će promijeniti model upravljanja u INA-i. Propalo obećanje. Nakon toga je rekao da INA neće zatvoriti rafineriju u Sisku, pa je zatvorena, a bivši članovi INA-e su na saborskom saslušanju rekli da se odluka o zatvaranju rafinerije Sisak nije mogla donijeti bez dopuštenja predsjednika Vlade. Prošlo je pet godina otkako je obećao biorafineriju u Sisku, što je ušlo i u NPOO, a do dandanas od toga nema ništa. Iz godine u godinu smo sve više deindustrijalizirani, ovisni o turizmu i uslugama, bez ključnih, tradicionalnih i strateških industrijskih grana. Hrvatska još uvijek nema stvarnu industrijsku strategiju. Nemamo više ni strateški utjecaj na energetski sektor, koji smo predali drugoj zemlji i tvrtkama u nekim drugim zemljama koje odlučuju o ključnim energetskim pitanjima u Hrvatskoj. ■

Шапа на здравству

Влада је коначно поставила свој управљачки кадар у болницама за које је држава преузела оснивачка права. Ради се о импресивном броју ХДЗ-оваца

САМО девет дана након што су Новости објавиле да Министарство здравства (МЗ) у пола године није направило ништа за почетак тзв. реформске мјере државног управљања опћим болницама, па ни формирало нова управна вијећа, Влада је коначно поставила свој управљачки кадар у национализованим установама.

У извјештају са затвореног дијела сједнице од 11. српња стоји да су нова управна вијећа добили Клиничка болница Свети Дух у Загребу, бјеловарска болница 'Др. Анђелко Вишић', Опћа болница (ОБ) Дубровник, ОБ Госпић, ОБ Карловац, Опћа и ветеранска болница 'Хрватски понос' Книн, ОБ 'Др. Томислав Бардек' Копривница, ОБ Нова Градишка, Опћа болница и болница бранитеља Домовинског рата Огулин, ОБ 'Др. Иво Педишић' Сисак, ОБ 'Др. Јосип Бенчевић' Славонски Брод, ОБ Шибенско-книнске жупаније, ОБ Вараждин, ОБ Вировитица, ОБ Забок и болница хрватских ветерана, ОБ Задар, Опћа жупанијска болница Нашице, Опћа жупанијска болница Пакрац и болница хрватских ветерана, Опћа жупанијска болница Пожега, Опћа жупанијска болница Винковци и Жупанијска болница Чаковец.

Подсјетимо, опће су болнице биле у власништву јединица регионалне самоуправе све док влада Андреја Пленковића није замислила да се њихова финансијска стабилност може осигурати само тако да држава преузме оснивачка права. Нови ХДЗ-ов закон о здравственој заштити (ЗЗЗ) којим је обављена конфискација ступио је на снагу 1. сijeчња ове године, па иако се знало да је једини смицао ове мјере предизборно гомилање фотеља, већ и површни преглед кадровског избора Владе говори да увијек може горе од очекиваног.

Управно вијеће (ув) Св. Духа водит ће један од ХДЗ-ових ветерана, др. Тони Колак, некада равнатељ кб Дубрава, којег је бивши министар здравства Милан Кујунџић 2017. године смијенио и пријавио ДОРХ-у због потписивања 300 тисућа куна вриједног уговора о уштеди воде с твртком ЕСЦО без конзултације с Управним вијећем. Заузврат је Колак Кујунџића назвао 'лажним бранитељем и дезертером, особом која је упропастила кб Дубрава, те учеником ваздухопловне академије', па су завршили на суду, као и болница с твртком ЕСЦО. Већ се идуће године Колак испричао Кујунџићу, тврдећи да је био под притиском. У крајње циничном обрату, бивши је равнатељ Дубраве бившег министра оптужио да се бави смјенама управних вијећа и да је 'по цијелој Хрватској смијенио ХДЗ-овце и поставио људе из Хрватске зоре'.

ХДЗ-овка АНДРЕА БЕНГЕЗ на челу је ув-а бјеловарске болнице, а 2022. именована је за прочелницу Управног одјела

за здравство, демографију и младе Бјеловарско-билогорске жупаније. Након што је жупанија исте године за болницу у Бјеловару подигнула два кредита, установа је у финансијском извјештају за 2023. годину пријавила мањак прихода и примитака у износу од 17.592.603,93 еура.

На челу ув-а дубровачке Опће болнице је ХДЗ-овац ЖЕЛИМИР БОСНИЋ, 2022. године јавно оптужен за сукоб интереса. Предсједник Академске заједнице ХДЗ-а 'Анте Старчевић' Карловачке жупаније КРИСТИЈАН ЧУЈКО на челу је ув-а карловачке болнице, предсједник книнског ХДЗ-а РОБЕРТ МАРИЋ води ув книнске болнице, на челу ув-а огулинске болнице остао је ХДЗ-ов вијећник жупанијске скупштине Карловачке жупаније ВЈЕКОСЛАВ БИТУЊАЦ, а ХДЗ-ова Дуња МАГАШ, државна тајница у Министарству просторног уређења, градитељства и државне имовине, остаје шефица ув-а Опће болнице 'Др. Јосип Бенчевић' Славонски Брод. У Шибенику је функцију добила САЊА ЈАКЕЛИЋ, иначе потпредсједница жупанијског одбора ХДЗ-а Шибенско-книнске жупаније, док се у Вараждину поткрао један бивши страначки партнер, ХНС-овац АЛЕН ЛЕВЕРИЋ.

ЈАСНА АБРАМОВИЋ, донаторица предсједничке кампање Колинде Грабар-Китаровић и прочелница Службе за послове жупана и опће послове Вировитичко-посавске жупаније, именована је за предсједницу ув-а Опће болнице Вировитица. МЛАДЕН СЕРТИЋ, новоизабрани предсједник ув-а болнице Нова Градишка, инжењер је шумарства, а страначку припадност нисмо успјели провјерити.

На челу ув-а болнице у Забоку постављен је ПЕТАР ВРАНЧИЋ, прочелник Порезне управе Крапинско-загорске жупаније и ХДЗ-ов кандидат за градоначелника, док је на функцију предсједника ув-а Опће жупанијске болнице Пакрац и

болнице хрватских ветерана постављен МАРИЈАН ШИРАЦ, некадашњи допредсједник младежи ХДЗ-а Пакрац и члан Жупанијског одбора младежи Пожешко-славонске жупаније. ДАНИЈЕЛА СЛИПЧЕВИЋ, чланица винковачког одбора ХДЗ-а, постала је шефица ув-а тамошње болнице, а на челу ув-а Жупанијске болнице Чаковец постављена је подузетница АНТОНИЈА МАРДИЈА, познатог подузетника и ХДЗ-овца који је своју твртку из Доњег Краљевца продао Перутини Птуј.

Ради се о импресивном броју ХДЗ-оваца по квадратном центиметру шапе на здравству, који дијелом долазе из система који је десетљећима трагично лош, а дијелом у њега упадају без икаквих референци повезаних са здравством.

Према новели ЗЗЗ-а и пратећим актима, Влада и јединице локалне самоуправе требале су именовати чланове управних вијећа до 1. травња, а у року од осам дана и вршитеље дужности равнатеља нових државних болница. У року од шест мјесеци од дана пријеноса оснивачких права на рх, опће су болнице требале ускладити статуте и друге опће акте с одредбама новог закона.

Одговори на упитник који смо болницама подијелили концем липња показали су да до 1. српња ништа од наведеног није било направљено у ОБ Сисак, ОБ Чаковец, Опћој жупанијској болници Пакрац и болници хрватских ветерана, ОБ Нашице, ОБ Задар, ОБ Госпић, ОБ Дубровник и ОБ Славонски Брод, док је у Пули тек на дан када смо послали упитник именовано ново Управно вијеће. У ОБ Вировитица стигли су измијенити статут. Из Опће жупанијске болнице Вуковар и болнице хрватских ветерана добили смо информацију да је у установи промијењен равнатељ и Управно вијеће, па недостаје једино нови статут. Из Кли-

ничке болнице Св. Дух, због које је Град Загреб Уставном суду упутио приједлог за оцјену уставности ЗЗЗ-а, одговорили су да су рокови за provedбу процедура инструктивни, а прекорачења не доводе до законских посљедица.

Из опћих болница Карловац, Огулин, Вараждин, Копривница, Славонски брод, Нова Градишка и Шибенско-книнске жупаније нисмо добили одговор на упитник, а одговор из Опће жупанијске болнице Пожега стигао је пет дана након одлуке Владе о именовању нових управних вијећа и два тједна након објаве нашег текста о тој теми.

Државно преузимање локалних болница прошле је године најављено као реформски потез министра Вилија Бероша који ће побољшати њихово финансијско пословање и утјецати на квалитету управљања ресурсима, што је одмах дјеловало као потпуни парадокс. С дугом од 600 милијуна еура према велледрогеријама и дугом од 14 милијарди куна концем 2021., ова је ХДЗ-ова администрација успјела постићи повијесне рекорде у финансијској неодговорности према здравству, све то уз једнако повијесно висок здравствени прорачун, рекордне листе чекања и катастрофалне здравствене показатеље. Према задњем ОЕЦД-овом истраживању, вишак смртности био је већи (19 посто) у 2021. пандемијској години (када смо имали цјепива, а делта варијанту мијењао је блажи омикрон), него у ударној 2020. години (десет посто).

Берош је 2022. године располагао с пет милијарди еура, 2023. прорачун је скочио на 6,55 милијарди, а ове године ће здравство располагати са 7,12 милијарди еура. Што је више новца уложено у здравство, то је дуг постајао већи; с 375 милијуна еура 31. просинца 2023., до 30. травња ове године скочио је на 525 милијуна еура. Додатно, у изборној години Влада је плански мијењала коефицијенте у јавним службама и подигла плаће за 1,6 милијарди еура, у чему су лијечници профитирали у импресивним износима, који још увијек нису детаљно јавно анализирани.

Извјештај с 12. сједнице Владе баца сумњу да повијесне висине – или, боље, дубине – за ХДЗ представљају тек позив на утрку за вишим и дубљим. Овај пут је то ипак ризично и за странку; драматична најављивања здравства кроз додатно поједностављивање процедура и потпуну (страначку) централизацију управљања за собом повлачи и једноставно детектирање кривца за пропаст пројекта. Раду на девастацији здравства Пленковић је овај пут придружио и рад на проказивању ХДЗ-а. ■

Од Дубраве до Светог Духа – ХДЗ-ов ветеран Тони Колак (Фото: Петар Глебов/PIXSELL)

UGOVOR
S ĐAVLOM

Sjeverna Kroejša

PIŠE Boris Dežulović

Na izborima za predsjednika stranke vladajuća Radnička demokratska partija, pardon Radnička demokratska zajednica, pardon Hrvatska demokratska zajednica, svojim je članovima na glasačkom listiću ponudila jednog jedinog kandidata – dragog i mudrog vođu Andreja Plenkovića

PRIJE sedam mjeseci, u studenom prošle godine, sve su svjetske agencije javile senzacionalnu vijest iz Demokratske Narodne Republike Koreje, poznate pod kolokvijalnim nazivom Sjeverna Koreja: na predizborima za gradska vijeća i pokrajinske skupštine, u Hyesanu, gradu na sjeveru zemlje, kraj granice s Kinom, vladajuća Radnička partija Koreje biračima je za zastupnika u skupštini provincije Ryanggang na glasačkom listiću ponudila dva svoja kandidata, odnosno kandidatkinje – CHOE HYE YONG, upraviteljicu pokrajinskog Ureda za hranu, i KIM IN HUI, financijsku direktoricu lokalnog restorana Aprogak.

Bio je to uistinu historijski događaj: prvi put u povijesti države, sve od sovjetske okupacije, prvih izbora u ljeto 1948. i uspostave Demokratske Narodne Republike, građani su imali priliku birati između dva kandidata. Bilo je to, štoviše, prvi put u cjelokupnoj povijesti te države, koja je hiljadu godina bila pod vlašću careva iz dinastija Goryeo i Joseon, a trideset pet godina do Korejskog rata pod okupacijom Japana: nikad, eto, u svih hiljadu godina stanovnici sjeverne polovice korejskog poluotoka nisu vidjeli glasački listić s dva imena, punih sedamdeset pet godina generacije i generacije građana Hyesana u urednom stopostotnom broju izlazili su na izbore i bespogovorno, bez suvišnih potpitanja zaokruživali ponuđenog druga iz Radničke partije Koreje, i nitko nikad nije čuo za tu stvar s dva kandidata.

Ne čudi stoga da su birači u Hyesanu bili zbudjeni, pa čak i uplašeni. Morao je biti neki nesporazum, možda štamparska greška, ili, ledila se krv u žilama nesretnih Hyesanjana, neka vrsta testa: što ako im je to podmetnuto kao test odanosti Vođi i Partiji, što ako zaokruže pogrešan odgovor, ako, na primjer, zaokruže Choe, a trebalo je Kim, pa ostatak života provedu na prisilnom radu u područnom logoru Kaesong? Da, lako je nama bilo pametovati i predložiti im da jednostavno zaokruže obje kandidatkinje, ili da uopće ne izađu na izbore, ali Veliki brat iz Radničke partije sve gleda i sve vidi: ne mislite valjda da je tradicionalna i okrugla stopostotna izlaznost na sjevernokorejskim izborima, baš kao tradicionalna i okrugla stopostotnost važećih listića, rezultat odgovornosti i svijesti građana Sjeverne Koreje?

Desetine hiljada glasača toga su nedjeljnog jutra, eto, prestravljeni gledali u listić s imenima Choe Hye Yong i Kim In Hui, krišom pogledavajući u mrke članove izbornog povjerenstva, pa se preznojavajući osvrta li i molećivo gledali u susjede i sugrađane iza pregrada, koji su jednako prestravljeni i preznojeni nemoćno slijegali ramenima. Od njihova šoka i nevjerice pred glasačkim listićem veći je bio još samo šok i nevjerica kad im je objašnjeno kako nije riječ ni o kakvoj grešci ili partijskom testu, već o nekakvoj 'min du dui', 'demokraciji', u kojoj se – zvuči glupo, ali tako kažu drugovi iz Partije – navodno bira između dva ili čak, daleko bilo, tri i više kandidata.

Koncept je bio posve revolucionaran i jednako posve zbudjujuć: kako se, naime,

bira između dva kandidata, po čemu bi Choe bila bolja od Kim, ili Kim od Choe, koji su kriteriji, bira li se mlada, ljepša, pametnija ili komunističkija, hiljadu pitanja vzmalo se glavama građana Hyesana, uz ono najvažnije – zašto? Zašto bi, zaboga, ljudi uopće birali između više kandidata, to se protivilo svakoj pojedinačnoj ideji i smislu korejstva, što je nedostajalo staroj i uhodanoj praksi, po kojoj bi Partija ponudila najboljeg kandidata a narod ga zaokružio, bez mogućnosti nesporazuma, greške, izbora ili prisilnog rada u područnom logoru Kaesong?

Stvar se, međutim, vrlo brzo razjasnila, izbor između dvije kandidatkinje bila je genijalna zamisao dragog i mudrog vođe KIM JONG UNA – nešto u vezi narodne volje, nisu oni to baš najbolje ni shvatili – i mladi su uskoro

U žilama nesretnih hadezeovaca ledila se krv – kako se bira između jednog kandidata? (Foto: Željko Hladika/PIXSELL)

veselo birali između Choe i Kim igrajući enten-tini-min-du-dui, a stariji potihu u sebi rogoborili protiv te dekadentne zapadnjačke novotarije, prizivajući čvrstu ruku starog KIM IL SUNGA, u čije vrijeme su takve pizdarije bile nezamislive. Demokracija! Što je sljedeće, sloboda nezavisnog novinarstva? Nezavisno novinarstvo? Novinarstvo?

Tako je, eto, prije sedam mjeseci napravljen nezamisliv historijski iskorak, prvi glasački listić s dva imena u svih sedamdeset pet godina Demokratske Narodne Republike Koreje, i svi sad nestrpljivo iščekuju score izbore za Vrhovnu narodnu skupštinu. Izbori su trebali biti održani u ožujku, ali su pomaknuti za kolovoz, pa se narod s razlogom pita sprema li mu možda dragi i mudri vođa novo iznenađenje, možda tri ili četiri kandidata, a jedan se na ručku u tvorničkoj kantini zapitao hoće li možda na listiću biti i dva kandidata iz dvije različite Radničke partije. Eno ga danas u Kaesongu, dobro mu je, živ je i zdrav, hrana je odlična, čuvari dragi neki ljudi, posao izazovan, a radno okruženje poticajno i dinamično.

Činilo se tako da je zauvijek završilo vrijeme endemske sjevernokorejske demokracije, u kojoj se na izborima glasalo za jednog jedinog ponuđenog kandidata koji bi onda dobio 99,7 posto glasova, dok je onih 0,3 posto ulazilo u partijski program zapošljavanja na izazovnim poslovima u poticajnom i dinamičnom radnom okruženju.

Onda su prije nekoliko dana sve svjetske agencije javile senzacionalnu vijest iz Demokratske Narodne Republike Hrvatske, poznate pod kolokvijalnim nazivom Sjeverna

Kroejša: na izborima za predsjednika stranke vladajuća Radnička demokratska partija, pardon Radnička demokratska zajednica, pardon Hrvatska demokratska zajednica, svojim je članovima na glasačkom listiću ponudila jednog jedinog kandidata – dragog i mudrog vođu ANDREJA PLENKOVIĆA.

Članovi stranke su, razumljivo, bili zbudjeni, čak i uplašeni. Morao je biti neki nesporazum, možda štamparska greška, ili, ledila se krv u žilama nesretnih hadezeovaca, neka vrsta testa: što ako im je to podmetnuto kao test odanosti Vođi i Partiji? Do sada su uvijek između dva kandidata zaokruživali Plenkovića, a sada nisu znali što da rade, što ako jedini broj na listiću, redni broj jedan, zaokruže, a trebali su ga podcrtati, što ako ga podcrtaju, a trebali su ga prekrižiti, što ako ga, daleko bilo, prekriže, pa ostatak života provedu u područnom uredu Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje u Gospiću?

Desetine hiljada glasača toga su nedjeljnog jutra, eto, prestravljeni gledali u listić s imenom Andreja Plenkovića, krišom pogledavajući u mrke članove izbornog povjerenstva, pa se preznojavajući osvrta li i molećivo gledali u susjede i sugrađane iza pregrada, koji su jednako prestravljeni i preznojeni nemoćno slijegali ramenima. Koncept je bio posve revolucionaran i jednako posve zbudjujuć: kako se, naime, bira između jednog kandidata, u odnosu na koga drugog dragi i mudri vođa je mladi, ljepši, pametniji ili komunističkiji, hiljadu pitanja vzmalo se glavama hadezeovaca, uz ono najvažnije – zašto?

Zašto bi, zaboga, ljudi uopće birali između jednog kandidata, to se protivilo svakoj pojedinačnoj ideji i smislu stranačkih izbora, na kojima je netko morao izgubiti, najebati i završiti negdje u Lici? Što je nedostajalo staroj i uhodanoj praksi, po kojoj bi Partija ponudila dvojicu kandidata a narod zaokružio Plenkovića, bez mogućnosti nesporazuma, greške ili područnog ureda Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje u Gospiću?

Stvar je, međutim, vrlo brzo razjasnio dragi i mudri vođa: u demokratskoj teoriji, dovoljno je da na izbore izađe jedan jedini kandidat. Baš kao što je 'u teoriji dovoljno da na izbore izađe jedan jedini glasač', značajno je Plenković naglasio pred novinarima komentirajući u nedjelju prijepodne izlaznost na unutarstranačkim izborima: članovi stranke shvatili su njegovu prijetnju, i desetine hiljada odgovornih i svjesnih hadezeovaca uskoro je veselo biralo između Andreja Plenkovića igrajući min-du-dui-savara-đui. Konačno, predsjednik Središnjeg izbornog povjerenstva DAMIR SESVEČAN navečer je objavio rezultate dramatičnih izbora: glasanju su pristupila 89.143 člana i članice HDZ-a, a kandidat za predsjednika Andrej Plenković dobio je 88.889 glasova, odnosno lijepih 99,7 posto.

Onih 0,3 posto, to ste shvatili, ušlo je u partijski program zapošljavanja. Eno ih danas u Gospiću, dobro im je, živi su i zdravi, hrana je odlična, ravnatelj drag neki čovjek, posao izazovan, a radno okruženje poticajno i dinamično. ■

BRANKA GALIĆ Čini se da su Rodni studiji specijalan slučaj

Neki drugi studiji, koji su trebali raditi određene 'dopune i izmjene' programa, bili su pozivani na razgovore na Sveučilište, no mi nikad nismo dobili poziv na razgovor. Čemu služi autonomija sveučilišta, koja je navodno zagarantirana Ustavom, ako ju je moguće kršiti po nalogima politike ili Crkve? Ali, vidjet ćemo kako će se stvari dalje odvijati

INTRIGATOR

DP poštuje
manjine, ali...

Postotak pripadnika srpske i češke manjine u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji pao je ispod pet posto. Županijska Skupština želi zadržati njihove dožupane, čemu se Domovinski pokret protivi

Skupština Bjelovarsko-bilogorske županije – arhivska snimka (Foto: Damir Špehar/PIXSELL)

ČLANOVI Domovinskog pokreta ne miruju, makar kada je u pitanju pokušaj dokidanja prava nacionalnih manjina na političku zastupljenost u predstavničkim tijelima. Za ovu priliku su se s državne spustili na lokalnu razinu, pa se sada protive izmjenama statuta Bjelovarsko-bilogorske županije koje podrazumijevaju da srpska i češka zajednica zadrže pravo na zamjenika župana iz vlastitih redova.

Zakonom je, naime, propisano da manjine imaju pravo na dožupane u jedinicama u kojima čine više od pet posto stanovništva, kao i da isto pravo, unatoč padu udjela pripadnika manjine ispod navedene stope, može biti iznimno uvedeno lokalnim statutima. Vijećnici skupštine Bjelovarsko-bilogorske županije zasad su jedini koji su se odlučili na takav potez nakon posljednjeg popisa stanovništva, prema kojem se udio Srba i Čeha u njihovom kraju sada vrti nešto sitno ispod propisanih pet posto.

Takva mogućnost postoji i u Požeško-slavonskoj, Primorsko-goranskoj i Virovitičko-podravskoj županiji, gdje je postotak Srba nedavno također pao ispod uspostavljenog minimuma, no tamo zasad ne postoje naznake inicijativa za izmjene statuta. U Bjelovarsko-bilogorskoj županiji pokrenuo ju je VLADIMIR BILEK, županijski vijećnik i saborski zastupnik češke i slovačke nacionalne manjine.

Bilek je u obrazloženju prijedloga naveo kako se 'BBŽ ponosi svojom bogatom kulturnom baštinom i tradicijom koju su kroz povijest oblikovale različite nacionalne manjine' te da 'zamjenici župana iz reda pripadnika nacionalnih manjina imaju ključnu ulogu u zastupanju specifičnih interesa

svojih zajednica unutar županijske uprave'. Skupština, u kojoj većinu čine HDZ, HSLŠ i DHSS, nedavno je prihvatila takav prijedlog, čime je pokrenuta procedura izmjene statuta, a lokalna vijećnica DP-a DUBRAVKA DRAGAŠEVIĆ pobrinula se da rasprava ne prođe mirno, usput se rasipajući krivim tumačenjima Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina.

'Vi ovo možete predložiti u Sabor i tražiti izmjenu Ustavnog zakona koji je takav kakav je i koji kaže da imate pravo na dožupane ako imate pet posto stanovništva. Po novom popisu vi to nemate, je l' tako? Vi sada tražite uhljebljanje dva zastupnika', poručila je Dragašević.

'Sama plaća dožupana o kojoj pričate zanimariva je u smislu što je cilj i njihov rad ne samo u očuvanju jezika, tradicije i kulture, nego u onome što rade za lobiranje za ovu županiju, za općine i naše gradove. Vjerujem da ćemo puno više sredstava povući upravo na temelju ove naše suradnje sa zamjenicima župana iz redova nacionalnih manjina', odgovorio joj je Bilek, kako prenosi portal Bjelovar.info.

Članovi DP-a prešli su preko takvog objašnjenja, pa istog dana objavili priopćenje u kojem najavljuju poduzimanje 'zakonskih mjera da se ospori stvaranje povlaštene kaste u društvu, odnosno raspisivanje referendumima kojim bi pokušali spriječiti izmjene statuta. <DP poštuje prava nacionalnih manjina, kao i sve zakone donesene u RH>, poručuju dalje, nakon čega slijedi uobičajeno 'ali'.

'Nikako nećemo niti možemo podržati ovakav prijedlog koji nacionalnim manjinama daje prava koja im ne pripadaju, prijedlog kojim se izbjegava Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina i daje lokalnoj upravi pravo da bude iznad zakona', navode dalje u priopćenju, huškajući potom većinsko stanovništvo: 'Stanovnici Bjelovarsko-bilogorske županije, imate li vi i ostvarujete li prava

koja vam ne pripadaju? Mijenja li lokalna uprava statut kako bi većinsko stanovništvo ostvarilo prava koja mu prema zakonima ne pripada? Naravno da ne!' Od Bileka smo zatražili komentar na najavljene poteze DP-a, stranke s kojom dio manjinskih zastupnika čini vladajuću većinu na nacionalnoj razini, ali ga do završetka ovoga teksta nismo dobili.

■ Tamara Opačić

Vigilare
i pareKikbokserom
na migrante

VODSTVU Domovinskog pokreta nije pošlo za rukom da u potpunosti ovlada željenim im sektorima kulture i unutar njih poslova kroz postavljanje svojih ljudi na čela tih ministarstva, ali su pronašli način da ipak koliko-toliko utječu na krojenje politike u istima. Pri raspodjeli pozicija državnih tajnika, Penavinoj stranci pripalo ih je ukupno devet, među kojima i u Ministarstvu kulture te MUP-u.

Za provedbu kulturnih politika, temeljenih na 'snaženju svijesti o hrvatskom nacionalnom identitetu' i na 'uklanjanju interesnih skupina koje su godinama radile na uvođenju globalističkih sadržaja', što je, podsjetimo, dio DP-ovog predizbornog kulturnog programa, bit će zadužena DRAŽENA VRSELJA, bivša intendantica HNK-a Osijek. Pozicija državnog tajnika u MUP-u, a koji će najvjerojatnije biti zadužen za sektor migracija, pripala je TOMISLAVU BILANDŽIĆU, bivšem rukovoditelju u PU osječko-baranjskoj. Bilandžić je uz to aktualni predsjednik Hrvatskog kickboxing saveza, kao blizak čovjek MARIJA RADIĆA radio je i u Pevecu na poziciji direktora korporativne sigurnosti, a njegovo ime mediji su svojevremeno vezivali uz dva incidenta.

MUP je 2009. pokrenuo istragu jer se pojavila informacija da je Bilandžić, tada kao prvi osječki policajac, sudjelovao na skupu potpore BRANIMIRU GLAVAŠU u Tomislavgradu, na kojem se slavila i izborna pobjeda njegovog HDSSB-a. Lokalna policija na kraju je došla do izgovora kako je njihov načelnik baš u to doba bio na proslavi 20. godišnjice mature. Osam godina kasnije spominjalo ga se i kao jednog od sudionika fizičkog napada na poduzetnika DAMIRA HANDANOVIĆA, i to nakon što se ovaj verbalno sukobio s KREŠIMIROM BUBALOM, bivšim HDSSB-ovim gradonačelnikom Osijeka i direktorom strategije i razvoja također u Pevecu.

Uz kulturu i unutarnje poslove, DP će svoje državne tajnike dobiti u resoru branitelja, gdje dolazi vukovarski veteran ZLATAN BAŠIĆ, i poljoprivrede, gdje ide MARINKO BELJO, vlasnik diplome iz Banja Luke. VEDRAN ŠPEHAR, pomoćnik predsjednika Uprave Plinacroa, ide pak u gospodarstvo, KRISTINA BILIĆ, pročelnica vukovarskog Upravnog odjela za gospodarstvo, u resor EU fondova i regionalnog razvoja, DAVID VLAJČIĆ, pomoćnik direktora Vukovarske gospodarske zone, dolazi u promet, a NIKOLA MRVAC s Akademije tehničkih znanosti u obrazovanje.

■ T. Opačić

Predali ste prijavu zbog sumnje na financijske nepravilnosti Zaklade Vigilare?

Prijavu sam predao Poreznoj upravi, Ministarstvu financija i Financijskoj inspekciji, DORH-u i Državnom inspektoratu. Porezna uprava i Ministarstvo potvrdili su primitak prijave, dok se Državni inspektorat proglašio nenadležnim. Nismo li svi dužni kada imamo sumnju u kršenje zakonskih propisa Republike Hrvatske da to i prijavimo? Cilj je da napokon doznamo radi li Zaklada u skladu sa svim zakonskim obvezama koje obuhvaćaju rad zaklada. Nažalost, sumnjam da ćemo kroz ovo dobiti uvid u to odakle dolaze novci u Zakladu Vigilare i za što se troše. Smatram da bilo koja zaklada u Hrvatskoj mora javno, otvoreno i transparentno raditi.

S obzirom na sumnju u financiranje Zaklade Vigilare, što ste točno primijetili gledajući stavke 'prihodi' i 'priljevi'?

Primijetio sam ogromnu razliku između 'prihoda' i 'priljeva na račun', odnosno 'rahoda' i 'odljeva sa računa'. Iz Vigilarea su odgovorili da postoje 'legalni i legitimni' razlozi za razliku između tih stavki. To je točno, ali me zanima koji su to razlozi u Zakladi Vigilare. Oni ih ni na koji način nisu spomenuli, dali su pismeno samo par šturih rečenica medijima kako bi pokušali zatvoriti priču. Izvjesno je da ogroman novac dolazi na račun Zaklade Vigilare i isti taj dolazi s računa. Odakle i kamo idu pare? Nitko ne zna. Tu je još zanimljivo da su u 2023. godini potrošili oko 45.000 eura na vozilo. Jedno, dva, tri? Nitko ne zna. Također, svih ovih godina obveznici su javne objave revizorskih uvida, a na njihovoj trenutnoj web stranici ne postoji niti jedan. Zašto? Nitko ne zna. Prema Zakonu o financijskom poslovanju i računovodstvu neprofitnih organizacija za to je određena kazna između 5.000 i 200.000 kuna.

Godišnja razlika je između 1,3 i 2 milijuna eura. Kamo su 'nestali' ti novci?

Nitko ne zna kamo su otišli novci, a bome ni odakle su došli. Bez tih informacija teško je pretpostaviti o kojim se prekršajnim i kaznenim djelima radi i nisam spreman prejudicirati odgovornost dok državna tijela ne ispituju o čemu se radi.

Što dalje po tom pitanju?

Sada čekam da institucije odrade svoj posao i obavijeste javnost o rezultatima svojih postupaka. Ako u međuvremenu saznam informacije o stvarnom ili potencijalnom kršenju hrvatskih zakona svakako ću nadopuniti svoju prijavu.

■ Mirna Jasić Gašić

Bagerisanje Vrela Une

Posljedice podizanja male hidroelektrane su katastrofalne: srušena je stara mlinica, pokidano je između 20 i 30 stabala koja su krasila desnu obalu Une, rijeka je zamućena

NA zaštićenom hidrološkom spomeniku Vrelo Une, od 5. jula se odvija nasilna izgradnja male hidroelektrane (MHE). Bez potrebne dokumentacije, ilegalno i naprasno, investitor Pipra d.o.o više od dva tjedna devastira okoliš u Donjoj Suvaji koji se nalazi na području ekološke mreža Natura 2000. Posljedice podizanja MHE već u početnom stadiju su katastrofalne: srušena je stara mlinica, pokidano je između 20 i 30 stabala koja su krasila desnu obalu Une, rijeka je zamućena, a mještani su usred temperaturnih ekstrema nekoliko dana bili bez dotoka vode iz starog seoskog vodovoda. Osim toga, oštećen je i put koji vodi do izvora Une. Ogorčeni mještani protestirali su 11. jula u Donjoj Suvaji uz prisustvo medija, policije, zamjenika načelnika općine i čuvara prirode.

Kako za Novosti govori ZORAN BOŽIĆ, glavni čuvar prirode iz JU Natura Jadera, investitoru fali krucijalni dokument bez kojeg nije smio krenuti u radove. Riječ je o ocjeni prihvatljivosti zahvata na području ekološke mreže. Oni imaju u rukama nekakvu građevinsku dozvolu, ali ona, objašnjava Božić, ne znači ništa bez studije o negativnom učinku MHE. Ovaj projekt je dobio građevinsku dozvolu još 2016., a produžena je 2019.

Inače, građevinska dozvola traje tri godine i unutar toga mora početi gradnja. Ako projektu nešto nedostaje, kao što je ovdje slučaj, on ide kompletno na doradu u javno-pravna tijela, govori čuvar prirode.

— To znači da je trebalo uključiti Upravni odjel za prostorno planiranje i zaštitu okoliša Zadarske županije. Za bilo koji zahvat u ekološkoj mreži potrebna je ocjena prihvatljivosti kako bismo znali da taj zahvat neće imati negativan učinak. Ukoliko bi se ocijenilo da će negativnog učinka biti, Upravni odjel to prepušta Ministarstvu zaštite okoliša i energetike koje daje nalog za provođenje glavne ocjene. Međutim, kada se radi ta glavna ocjena, to traje oko godinu i pol, ovisno o poziciji i veličini projekta. To košta, pa cijena može ići i do 100.000 eura. Investitori bježe kao vrug od tamjana od te glavne ocjene. Oni nemaju ocjenu prihvatljivosti, ali netko im je potpisao građevinsku dozvolu. Oni imaju potpisanu građevinsku dozvolu koja je šuplja kao švicarski sir – tvrdi Božić.

Na skupu mještana pojavio se predstavnik investitora SAMIR HAMZIĆ. Nije dozvolio da ga televizijske kamere snimaju. Božiću je odbio dati osobnu iskaznicu, iako je dužan dati legitimaciju čuvaru prirode u ekološkoj mreži. U Donjoj Suvaji sada svi iščekuju građevinskog inspektora. Radnici iz Natura Jadera napravili su zapisnik i predali ga Državnom inspektoratu. Zoran Božić napominje da inspektor, na temelju Zakona o zaštiti prirode, članak 219., ima pravo zaustaviti radove ako očiglednim promatranjem vidi da je nastala velika šteta.

JOVAN DUBAJIĆ iz Suvaje otkriva nam da su radnici i dalje na gradilištu, da su postavili industrijsku ogradu i da nitko ne može prići. Bagerima su, kaže, zahvatili privatno vlasništvo, zatrpali su pola dvorišta iza kuće. — Napravili su dosta haosa i ja ne znam ko će to sanirati. Jedan dio ljudi ima vodu, a drugi dio još uvijek nema. Gračaćki Vodovod je došao i popravio kvar, sastavili su te cijevi, a ovi opet rastavili. Vrlo bahato i bezobrazno se ponašaju. Čuvari prirode su zvali policiju, čak ni njima nisu dali da uđu na taj dio. Trenutno je bez vode nekoliko kuća prema Nettekama. Cijelo selo je bilo bez vode dva dana. Mi nismo ništa znali, samo su se pojavili s mašinama i počeli kopati, misleći, valjda, da se niko neće pobuniti. Ne znam ko im je to dozvolio – govori Dubajić.

■ Anja Kožul

Vražićak i detalji

ŽARKO Puhovski primijetio je da sam se 'latio pretjerivanja' kad sam u tekstu 'Jasenovački kompleks' (Novosti, 4. srpnja 2024.) konstatirao da u crnogorskoj skupštinskoj Rezoluciji o genocidu u logorima Jasenovac, Dachau i Mauthausen nema ni jedne neistine, lažne optužbe i neprimjerene kvalifikacije.

Ima, ima, uočava Puhovski, pa kaže: 'Ponajprije 22. travnja 1945. nisu 'ubijeni posljednji preostali zatvorenici Jasenovca', preživjelo ih je 117. Doista, nije puno u odnosu na 'populaciju', ali svakome od njih (i mnogima drugima) to je nedvojbeno puno značilo. No, posebna je glupost (ili, 'neprijemljiva kvalifikacija') to što se 2025. kani obilježiti 'osamdeseta godišnjica od ovoga užasnog zločina'. Pa nekako ispada da je 'užasni zločin' zapravo rasformiranje logora. Nije naročita utjeha u tomu što crnogorska skupština tako ponavlja nesklapne reakcije u Hrvatskoj na isti datum (kada se službeno komemorira proboj iz logora!?!), pa i politici OUN-a u cjelini (o čemu sam više puta govorio i pisao).'

Reagiranje neshvaćenog gospodina Puhovskog – tekst izlišniji i od spomenute crnogorske rezolucije – svjedoči o njegovu deformiranom smislu za detalje: najdragocjeniji su mu oni suštinski sasvim nevažni. Tome je tako zbog toga što je Puhovski sebi odavno nametnuo preteški imperativ originalnosti u svakodnevnom javnom komentiranju širokog raspona političkih i društvenih tema, a to se najlakše postiže posvećivanjem prekomjerne pažnje činjenicama i pojavama koje najčešće ne kazuju ništa o meritumu ili, u gorem slučaju, zamagljuju srž problema. Takav pristup, uz ovisnost o medijskoj prisutnosti, odveo ga je na jednosmjernu strminu ekshibicionizma. Svakim sljedećim istupom sve je bliže dnu.

■ Ivica Đikić

Gusjeničari opsjedaju izvor
jedne od najljepših rijeka
(Foto: Melita Vrsaljko)

FRAGMENTI GRADA

Akademsko umrežavanje

NEKAD u kasno proljeće ove godine, nekima od nas pažnju su privukli najava i program znanstvene konferencije koju je organizirala jedna ovdašnja privatna visokoobrazovna institucija. Sveučilište, štoviše. Konstatiram da je konferencija privukla pozornost na osnovu osobnog uvida u dinamične rasprave koje su se tim povodom povele na najvećem svjetskom društvenom mediju. A razlozi za to nisu bili akademski ili znanstveni, odnosno značaj i zanimljivost tema, te izlagači koji su tamo najavljeni, već jedna bizarnost. U rasporedu programa dotične konferencije, između panela, na mjestima na kojima obično stoje imenice pauza ili *coffee break*, pisalo je – umrežavanje. Dakle, jasna sugestija organizatora sudionicima konferencije – pitamo se jesu li seriozniji kao znanstvenici ili kao poslovni ljudi, ili je takva dilema danas postala izlišna? – da pauze valja iskoristiti ne tek za okrepu i odmor, već i za stjecanja te podebljanja korisnih kontakata, odnosno bildanje socijalnog kapitala, rečeno u slogu starog PIERRE BOURDIEUA. Već su godinama klasične znanstvene konferencije, one organizirane po principu otvorenog poziva za prijave, poprilično besmislene i dosadne. Ne samo zbog formata kratkih izlaganja, ograničenih na deset do petnaest minuta, pa ona nalikuju neinventivnim vojničkim raportiranjima o preliminarnim rezultatima izvedenih projektnih istraživanja, već i zbog imperativa spomenutog umrežavanja. Ta je praksa postala toliko odiozna da lagano briše pokrov nekadašnje kurtoazne mimikrije.

Tako možeš vidjeti mlade znanstvenike i znanstvenice kako za vrijeme konferencijskih pauza mahnitito trčkaraju po prostoriji od grupice do grupice, nastojeći uspostaviti kontakte s etabliranim likovima koji bi im, veliko možda, mogli odškrinuti vratašca za neke buduće lukrativne suradnje. Svojevrsan ritualni vrhunac su pogledi upereni ne u oči sugovornika, već prema njihovim prsima na kojima visi konferencijska kartica s imenom, titulom i institucionalnom afilijacijom. Pa se na osnovu tih podataka vrši početna preliminarna selekcija, procjena vrijedi li ili ne s tom osobom potrošiti nekoliko dragocjenih minuta umrežavanja. Ne moraliziram, još manje optužujem bilo koga za to. Stvari su sistemski tako posložene. Srž problema je u strukturi zadanog modela. Stoga mi je draže u takvim prilikama, s malo vrijednom i rijetko kome zanimljivom karticom što mi je obješena oko vrata, povući se na marginu prizora i s nje promatrati *minglanje*. I vidi vruga, tamo možeš naletjeti i upoznati, ne da bi se pritom itko želio umrežavati, zanimljive ljude. Recimo, postarijeg profesora s manje poznatog američkog koledža koji mi je jednom takvom prilikom rekao da u konferencijskim pauzama gotovo isključivo razgovara s konobarima na šanku jer su mu češće oni puno interesantniji od kolega.

■ Hajrudin Hromadžić

IVAN ZIDAREVIĆ

Naša levica je upala u identitetski ambis

Ako je ova levica koja je trenutno u Saboru ona koja treba da mi bude saveznik u borbi za ravnopravnije društvo, da zaštiti Srbe i gejeve – iako i među njima ima odličnih pojedinaca – onda bolje da zaista sednem na onaj traktor koji nemam i odvezem se dalje

U SEPTEMBRU 2014., nakon duge pravne i političke borbe, sklopljeno je prvo životno partnerstvo u Hrvatskoj. O tome, kao i drugim dosad (ne)ostvarenim pravima LGBTIQ zajednice, njenom položaju, ali i odnosu prema Srbima u Hrvatskoj i ostalim aktualnim temama u postizborju

razgovaramo sa IVANOM ZIDAREVIĆEM koji iza sebe ima poduži staž kao ljudskopravaški aktivist. Usprkos natezanju s nekim od državnih službi i institucija, Hrvatsku smatra svojom domovinom, iako je godinama čekao da dobije državljanstvo. Jednoglasnom odlukom zastupnika Sabora, na prijedlog Odbora za ljudska prava i prava nacionalnih

manjina, Zidarević je odnedavno član novog saziva Povjerenstva za rad po pritužbama u Ministarstvu unutarnjih poslova.

Kako kao pripadnik dviju zajednica – srpske i LGBTIQ – ocjenjujete njihov položaj u Hrvatskoj?

Jednom sam pročitao da svakog čoveka njegovo iskustvo čini verodostojnim. U septembru će biti tačno deset godina otkako sam sa svojim partnerom sklopio prvo životno partnerstvo i na taj način smo, to volim da istaknem, dodatno spojili naša dva naroda i države. Upravo svojim stilom života, sa svim distrakcijama u vidu pretnji i uvreda koje re-

Боја пурпура у Горском котару

Прије него што су засадили прве биљке, Владо и Борјанка Смојвер из Моравица нису рачунали на велику добит. Читали су о лаванди, разговарали с узгајивачима и кренули у посао, истакнуто је на Данима лаванде

Да је нетко прије само десетак година у Моравицама, у Горском котару, засадио на свом пољу лаванду, сви би га сматрали чудаком, јер каква то миришљива, расцвјетана и суха трава, коју ни краве неће да једу, може бити боља и кориснија од надалеко познатог купуса, изврсног крумпира, насада шљива или кукуруза?

Тако, међутим, нису размишљали Борјанка и Владо Смојвер који су прије неколико година, точније 2018., на опће изненађење сумјештана, на свом осунчаном пољу, засадили три тисуће садница лаванде. Знатижељници чекају да се појаве први позитивни резултати па да и они крену овим ароматичним путем.

Но, да пурпурна поља лаванде све више обиљежавају овај крај, свједоче одлично организовани Дани лаванде, за које је заслужно и Српско народно вијеће. Пуних седам дана прошлог тједна, Моравичани и њихови гости уживали су у разноврсним, садржајним и надасве поучним догађањима која су се редала као на филмској траци. Богат програм обухватио је израду сувенира од лаванде, предавања о тој биљци у функцији одрживог развоја заједнице, знанствене и фото радионице за дјецу. Горански произвођачи лаванде подијелили су и размијенили своја искуства, а читав ароматични фестивал завршен је последњег дана, у недјељу, концертном класичне гласбе гудачког квартета Руцнер, усред расцвјеталог поља лаванде. Фасцинантно, нестварно, невиђено и надреално.

— Моја супруга Борјанка била је зачетник идеје да засадимо лаванду. Ја сам без

Лаванда нема природног непријатеља – Владо Смојвер у пољу

размишљања пристао и ево нас испред нашег расцвјеталог поља од три тисуће четворних метара неколико дана прије седме овогодишње бербе. Били смо први у овом крају. Касније се појавио још један насад у сусједном Гомирју – каже нам Владо Смојвер и појашњава.

— Занимљиво је да лаванда нема природног непријатеља. У широком луку заобилазе је дивље свиње, није на јеловнику птица, а тек кад смо засадили прве биљке висине тек неколико центиметара,

ујутро сам на пољу нашао бројне трагове срна, јелена и других шумских животиња али није недостајала нити једна садница. Дакле, не треба ограда, што је за остале, уобичајене културе приличан трошак. Видите, овдје је стољетна традиција садња крумпира, купуса, граха и других већ устаљених врста. Одувијек је проблем за пољопривреднике Горског котара недостатак великих пољопривредних површина па се производња усмјерила на мале – објашњава Владо Смојвер.

Нити једног тренутка, прије него што су засадили прве биљке, Владо и Борјанка нису калкулирали нити рачунали на некаку велику добит, а још мање на брзу зараду. Прочитали су све о лаванди што се дало прочитати, разговарали с узгајивачима на јадранским отоцима и схватили обиље добробити које нуди ова ароматична биљка.

— Водила нас је идеја, а она живи у нама још и данас, да потакнемо остале горане да своје мале осунчане парцеле које данас не служе ничему, претворе у мала поља лаванде. Сматрали смо, а то сматрамо и данас, да би већа производња лаванде покренула овај сиромашан крај, да би

многи произвођачи, поготово ако се уједине, могли успоставити нови, препознатљив бренд овог краја јер поднебље, клима и састав тла не могу бити бољи за узгој лаванде. Познате творнице, мала и већа производна подuzeћа, нетрагом и напрасно су нестале, а остале су мале њиве крумпира и граха, једва довољно за оне који их обрађују – указује Владо Смојвер.

Горјанка и Владо постали су већ прави стручњаци за прераду лаванде па у кућном лабораторију имају све што им је потребно за производњу ароматичних, љековитих, освјежавајућих и козметичких састојака. Да ствар буде озбиљнија и професионалнија, њихов син Борна, биокемијски инжењер са завршеном школом фито арома терапије, строго контролира и свакодневно унапређује производњу. Андреа Вукелић, водитељица Опћих послова и Уреда у снв-у, објашњава како је дошло до покретања сада већ традиционалне манифестације. — Иницијатива за Дани лаванде дошла је с локалног нивоа, са Борјанком Смојвер и Ђорђем Бусићем, замјеником градоначелника Врбовског и председником градске организације ВСНМ-а МИЛАНОМ ВУКЕЛИЋЕМ, разрадили смо идеју, додали занимљив едукативни и културно-умјетнички садржај и ево, седам дана лаванде испуњено је баш како треба. Наравно, у све је била укључена МИЛА ТАТОВИЋ РАМЉАК, водитељица Одјела за развој инвестиција па смо дошли и до трећих Дана лаванде у Моравицама. Иде нам све боље и боље – каже Андреа Вукелић.

У хладу торња цркве Светог Ђорђа у Моравицама, на малом али богатом сајму, представљени су различити производи пољопривредника овог краја, како и приличи Данима лаванде. Велико је занимаше било на штанду јунакиње нашег текста Борјанке Смојвер.

— Није ми драго да смо супруг и ја једини узгајивачи лаванде у крају, али надам се како ће ускоро и други кренути нашим стопама. Мало смо се успавали без конкуренције па би нови узгајивачи свакако у нама побудили још бољи и квалитетнији рад. Наиме, имам проблем јер нисам тип особе која придаје важност маркетингу. Знам да је то недостатак јер многи мање квалитетни производи с лакоћом освајају тржиште уз вјеште менаџере и маркетиншке стручњаке – каже Борјанка Смојвер. ■

Борјанка Смојвер са својим производима

ИНФОРМАТОР

Отворење
изложбе у Загребу

Глас против заборава

Испричане су судбине људи који су прошли кроз комплекс логора Госпић-Јадовно-Паг и Јасеновац, рекао је аутор Иво Пејаковић на отворењу изложбе 'Пут без повратка – од логора Слана до логора Јасеновац'

У ГАЛЕРИЈИ Културно-информативног центра у Загребу отворена је изложба 'Пут без повратка – од логора Слана до логора Јасеновац' чији је аутор Иво Пејаковић, директор ЈУСП Јасеновац, оставци. Организатори су ЈУСП Јасеновац, Документа – Центар за суочавање с прошлошћу, Српско народно вијеће и Културно информативни центар – киц. — Први заточеници Јасеноваца у другој половини коловоза 1941. били су пребачени из комплекса логора који је обухваћао транзитни логор у Госпићу, логор у Јадовном и два на Пагу. Након што је тај комплекс затворен, дошло је до депортације заточених у новоформираног логор код Јасеноваца. Кроз изложбу су испричане судбине људи који су прошли тај пут – рекао је Пејаковић и нагласио да су први заточеници логора Слана били Срби и Жидови, као и да је то било брутално окрутно мјесто због чега постоји врло мало свједока који су преживјели рат и могли испричати причу о заточеништву. — Истраживањима није било могуће наћи особе српске националности које су преживјеле оба логора; нашли смо тек неколико заточеника Жидова који су побјегли из Јасеноваца и тако преживјели па су сачувана њихова свједочанства – објаснио је. Међу преживјелима су ПАВАО ЛЕВИ и ЗЛАТКО ВАЈЛЕР који су непажњом чувара побјегли из Јасеноваца, а ту је и знаменити Сарајлија ЕМЕРИК БЛУМ који је након рата био кључна особа за формирање Енергоинвеста са 24.000 запослених, а заслужан је и за развој Сарајева те успјешне Зимске олимпијске игре 1984. године.

Истичући да су логори на Пагу функционирали око три мјесеца, од маја до августа 1941., Пејаковић је нагласио да су они релативно касно, тек 70-их, били меморизирани и обиљежени у Југославији. Један од разлога је био тај што се у првој фази прогон вршио по националној, а не по политичкој припадности. У другим логорима који су формирано касније, били

су припадници Комунистичке партије и припадници покрета отпора.

— Тада је нагласак био на њиховим причама; у Слани је било врло мало таквих заточеника, па је у вријеме Југославије пала у други план. У ових 30 година постојања Хрватске није постојала воља да ови логори буду обиљежени, тако да на овом мјесту не постоји спомен плоча. Иако је то била тужна и трагична прича, није се уклапала у настојање Пага да се профилира као туристичко средиште – казао је Пејаковић. Нагласио је и да је Слана била злокобна претеча логора Јасеновац, јер су власти ндх планирале формирати главни логор на напуштеном подручју отока Пага које није погодно за живот. Заточеници су били изложени тешким временским увјетима и масовној егзекуцији. Најавио је да је ово почетак меморизације локалитета на Пагу, како би нараштаји дознали што се тамо догађало. Водитељица Документе ВЕСНА ТЕРШЕЛИЧ казала је да је изложба до сада приказана у Јасеновцу и Београду. Подсјетила да је спомен плоча у ували Слана, постављена 1975. године, била уклоњена почетком 90-их.

— Српско народно вијеће и Жидовска општина Загреб поставили су је поново 2010. па 2013. али су обје врло брзо девастиране. С градоначелником Новаље комуницирали смо око постављања плоче с новим текстом, али без одговора. Идући стазама поред масовних гробница, људи не знају да је то заштићено културно добро јер нема ознака – рекла је.

Изложба је отворена до 23. августа.

■ Ненад Јовановић

Паре за уређење

Министарство просторног уређења суфинансираће пројекте у општинама Борово, Маркушица, Трпиња и Негославци

МЕЂУ пројектима, који су намењени подстицању развоја комуналне привреде и уједначеног комуналног развоја и биће суфинансирани на основу Јавног позива Министарства просторног уређења, грађевине и државне имовине, нашло се њих неколико са подручја општина где припадници српске заједнице чине већин-

ско становништво. Општини Борово је за реконструкцију пешачке стазе у Озренској улици одобрен максималан износ од 40.700 евра. Милош МАКСИМОВИЋ, управни правник из Пројект центра, навео је да је укупна процењена вредност пројекта 120 хиљада евра, с тим да ће остатак износа бити финансиран из општинског буџета. — Реч је о реконструкцији десне, односно парне стране улице, у дужини од 1600 метара. Тиме се спаја на пешачку стазу у Школској улици, која је на исти начин санирана прошле године. Циљ је у што краћем року покренути поступак јавне набаве, с обзи-

Део новца биће потрошен за уређење улица (Фото: Ивица Галовић/PIXSELL)

ром да је рок за реализацију пројекта крај године – рекао је Максимовић, додајући да је првенствени циљ безбедност мештана али и лепша визура насеља. Износ од 40.700 евра одобрен је и Општини Маркушица за изградњу јавне расвете у том месту. За санацију неразвијене цесте у насељу Пачегин, Општини Трпиња одобрен је износ од 30.500 евра, док је пројекат Општине Негославци 'Уређење комуналне инфраструктуре' подржан с 8.300 евра.

Представници општина и градова, пројектне предлоге су у оквиру споменутог Јавног позива, могли да да доставе у периоду од 24. маја до 13. јуна. Након проведене административне провере, Министарство је од укупно достављених 358 захтева, одобрило 352 пројекта, који ће бити суфинансирани у укупном износу од 10 милиона и 500 хиљада евра. Најмањи износ суфинансирања по пројекту је 1.300, а највећи 40.700 евра.

■ Сенка Недељковић

Косци против врућине

Петнаеста Ђедова косидба у Вргинмосту одржана је унаточ несносним временским увјетима

У СПРКОС великој врућини, спарини и готово несносним условима за веће физичке напоре, у Вргинмосту је у суботу 13. јула одржана традиционална, 15. по реду, традицијско, обичајно, културна манифестација Ђедова косид-

ба. На њој се чувају традиција кошње на овом дијелу Кордуна, народни обичаји, пјесме и фолклор у вези са тешким пољопривредним радовима усред љета, када се прикупља сијено као сточна храна за читаву годину. Поред самог такмичења у кошњи, одржана је вечер фолклора, игара и пјесама коју је проматрало више стотина посјетилаца.

Многи стари пријатељи су се срили након годину дана, међусобно попричали, присјетили се неких бољих дана па само такмичење и није било у првом плану. Одржано је такмичење само у појединачној конкуренцији, а наступило је једанаест косаца из Ријеке, Двора на Уни, Костајнице, Топуског, Глине и Карловца, док су у категорији ветерана наступила три косца. Побједио је познати маратонац и атлетичар из Топуског, пензионирани прометник влакова НИКОЛА ЛУКАЧ (1944.), други је био ПЕТАР ИВКОВИЋ (1933.), такођер пензионирани жељезничар из Карловца, иначе задњих десетак година најстарији косац, а трећи домаћин Ђуро ШАПИЋ (1950.), који је и руководио самим такмичењем. У категорији млађих и средње доби побједио

Косци Никола Лукач, Петар Ивковић и Ђуро Шапић

је Жељко Кукуљ (2000.) из Ријеке, испред МИЛАДИНА ТЕПАВЦА и БРАНКА БРКЉАЧА.

У културно-умјетничком дијелу програма наступило је више од десет куд-ова и пододбора СКД Просвјета, а међу гостима били су представници српске заједнице с подручја Сисачко-мославачке и Карловачке жупаније те представници српских организација из Србије и Републике Српске. Но, пред организатором, пододбором СКД Просвјета из Вргинмоста и самом СКД Просвјета убудуће предстоји на плану пуно квалитетнија припрема и организација овог догађаја, у смислу држања протокола и сатнице догађања те информирања медија о самој приредби.

■ М. Ц.

Први па загребачки

У шуми Дивјача код Сесвета обиљежена је 83. годишњица оснивања Првог загребачког партизанског одреда

Кистање и Црквене православне општине Ђеврске.

Два су везана догађаја притом обиљежила тај скуп, уз судјеловање неколико стотина гостију и узваника. У првом је плану била изложба поводом 500 година храма Светих апостола Петра и Павла, те црквене библиотеке у Биовичину Селу, а у ауторству НАТАШЕ МАНДИЋ БУЛАТОВИЋ и СРБОЉУБА ОПАЧИЋА. Постав изложбе замишљене по концепту 'сликом и ријечју' састоји се иначе од 30 помно дизајнираних плаката.

— Кроз кратак осврт на хришћанско наслеђе које потиче од времена апостола

Изложба о цркви

Павла па до насељавања Срба на просторе Сјеверне Далмације, историјата градње манастира и цркава, називе насеља, народних обичаја као и најважнијих чиниоца историје – конкретних личности, ова изложба пред нама отвара један свијет који је иза нас, а у исто вријеме је дио нас – казао је јереј МИЛАН ГРУБИЋ, парох споменутог храма, изражавајући наду да ће исти постав обићи многа друга мјеста у Далмацији и свијету.

Још динамичнији био је попатни дио програма, нарочито већ традиционална петоклометарска трка око села, одржана у четвртак предвече. Седмо је то већ њезино издање на којем је овај пут судјеловало преко 160 натјецатеља у више категорија, а међу њима су били и судионици из Српског народног вијећа, Српског демократског форума и Просвјете, при чему су – треба и то истакнути – показали завидне резултате. Трка о Петровдану по врх свега нипошто није мален физички изазов, па су дуж стазе били постављени штандови с освјежавајућим пићима. Манифестација је окончана јутрошњом изградом мозаика за дјецу, те буковачким квизом за дјецу и одрасле – с питањима о томе крају, његовим знаменитостима и обичајима.

■ Игор Ласић

Одлучност и јунаштво

Пробој логораша из Керестинца с разлогом је ушао у повијест КПХ и народно-слободилачке борбе

Иако је био врућ дан, пред дворцем у Керестинцу већ традиционално су се 14. српња скупили антифашисти, представници градова Загреб и Самобора, као и словенски антифашисти из Кршког и Брежица, како би обиљежили годишњицу пробоја из тог усташког логора 1941. године. Након полагања вијенаца, председник Заједнице удруга антифашистичких бораца и антифашиста Загребачке жупаније и Града Загреб (ЗУАВА) ПЕТАР РАИЋ подсетио је како су збивања из Керестинца, у ноћи с 13. на 14. српња 1941., с разлогом ушла у повијест КПХ и ослободилачке борбе народа Хрватске као јединствен догађај у револуционарној пракси, славан по одлучности и јунаштву заточених логораша и комуниста, а трагичан по посљедицама.

— Стотињак голоруких логораша дигло је устанак, савладали су страже, освојили два пушкомитраљеза, 14 пушака, неколико пиштоља и бомби, те изашли на слободу. Под водством Андрије ЖАЈЕ и Дивка БУДАКА савладали су усташе, али подршка извана није стигла, па су се логораша подијелили у двије групе. Једну на челу с АУГУСТОМ ЦЕСАРЦЕМ која се жестоко борила и другу која је опкољена у Ступничкој шуми

Полагање вијенаца

и чији су преживјели припадници мучени у Раковом Потоку. Све то се збило надомак Загреб који је удаљен од Керестинца једва 15 километара – нагласио је Раић.

— Тито је као генерални секретар КПУ показивао велико занимање за керестинечки случај и тражио оштре мјере за кривц. Смијењен је Мјесни комитет КПХ Загреб, а секретар Антун Роб искључен је из КПУ – закључио је Раић.

■ Н. Ј.

Српска соба у Мађарској

Јован Вилић из Болмана је Србима у Мађарској покљонио старине које је наслиједио од своје 'прамбабе'

СРПСКА православна епархија будимска саопштила је на својој страници на Фејсбуку да је у Храму светог апостола и јеванђелисте Луке у

Постав у мјесту Мађарбоја

Мађарској, у навечерје празника Рођења Светог Јована Крститеља, печујски парох МИЛАН ЕРИЋ служио празнично вечерње богослужење, а затим је презан славски колач поводом Ивањдана, славе некадашње Српске вероисповедне школе, а сада Српског дома у Мађарској. Том приликом је у том дому, у присуству представника српских институција у Мађарској, гостију из Болмана и Белог Манастира, отворена Српска соба, у којој се његује српска култура и традиција. Аутор и дародавац те етнографске поставке је ЈОВАН ВИЛИЋ из Болмана у Хрватској, који је Србима у Мађарској покљонио старине које је наслиједио од своје 'прамбабе' рођене у Мохачу, а удате у Болман. — Већ дуже вријеме планирао сам завичајну поставку барањских Срба под називом 'Барањска дјевојачка соба', каква је некад постојала у свим барањским селима. Ова поставка намјештаја и осталог датира из времена Астро-Угарске Монархије, што значи да је сваки предмет који се налази у овој поставци аутентичан из тога времена: од ношње и дјевојачке опреме 'штафира' у сандуку ладичару, преко иконе, сата, лампе, преслице, огледала, колијевке, 'астала' и столица, до кревета, постељине и 'чаршапа' те крпаре на поду. Све то припадало је мојој 'прамбаби' Милки Вилић, која је рођена у Мохачу, живјела у Мохачу те се удала у Болман и до краја свог живота спавала у овом кревету, што значи да су све ово били употребни предмети. Имам у плану да се ова завичајна збирка још допуни те да би трајно остала ту, али тренутни простор није адекватан за све чиме би се она могла употпунити. Ако будемо у могућности, разрадићемо и неке активности које ће се дешавати у Мађарској – рекао је на отварању изложбе Јован Вилић, који се бави скупљањем, чувањем и реконструкцијом барањских српских старина.

Мађарбоја је село у Барањској жупанији близу града Шиклоша, тик уз границу с Хрватском. Једно је од двадесетак насеља у данашњој Мађарској у којима постоји жива српска заједница. Стара српска црква изграђена је вјероватно 1777. године, а постојећа црква грађена је 1814. године, у добром је стању и у њој се повремено врше богослужења.

■ Јован Недић

Василију у част

Меморијални, Малофудбалски хуманитарни турнир 'Василије Сентиванац' окупио је 25 екипа

Овогодишњи 4. Меморијални турнир у малом фудбалу 'Василије Сентиванац' завршен је протеклог викенда у Борову, победом екипе Кафе бара 'Дисплеј', која је у финалу са 8:2 савладала 'Маркушицу'. Треће место освојила је Агенција 'Божић'

Победници – Кафе бар Дисплеј

из Шида. За најбољег стрелца турнира проглашен је ЈОСИП ШАЛАЈ из 'Дисплеја', а за најбољег голмана НИКОЛА ВРАЧЕВИЋ из екипе 'Маркушица'.

— Поново смо показали да смо најјачи, зашто тренирамо и радимо упорно. Екипа је углавном састављена од играча који играју у Футсал клубу Осиек – рекао је ДОМАГОЈ ДАМЈАНОВИЋ, члан првоплаширане екипе, који је проглашен и за најбољег играча турнира.

У пионирској конкуренцији прво место на пенале освојила је екипа МС 'Фасаде', друго 'Интеријер Бомо', док је треће место припало екипи ОПГ 'Богуновић'. За најбољег играча у пионирској конкуренцији проглашен је НЕМАЊА ДЕРЕНТОВЉЕВИЋ из екипе 'Интеријер Бомо', који је за награду добио копачке с потписом хрватског репрезентативца МАРЦЕЛА БРОЗОВИЋА. Најбољи стрелац био је МИХАЈЛО ЈАКОВЉЕВИЋ из екипе ОПГ 'Богуновић', а најбољи голман МАРКО ВЕСИЋ из 'МС Фасаде'. На овогодишњем турниру, у периоду од 5. до 13. јула такмичило се 25 екипа, 16 у сениорској и 9 у пионирској конкуренцији. Организатор овог догађаја било је удружење 'Боровско срце', чији је председник НИКОЛА ЛУКИЋ захвалио посетиоцима и спонзорима на успешној реализацији турнира и ове године.

Турнир се уназад четири године организује као сећање на талентованог младог фудбалера ВАСИЛИЈА СЕНТИВАНЦА из Борова, који је у априлу 2018. године, након дуге и тешке болести, преминуо у 18. години живота. Због хуманитарног карактера, организатори су прошле године помогли неколико породица лошијег о-

OSLONAC MLADIMA

oslonac.privrednik.hr

Većina mladih Srba u Hrvatskoj prolazi kroz mnoge izazove. Dok mi razmišljamo o prošlosti, oni će budućnost pronaći negdje drugdje. **OSLONAC MLADIMA** smo i Ti i Ja, i svi Mi koji želimo u sadašnjosti graditi bolju budućnost.

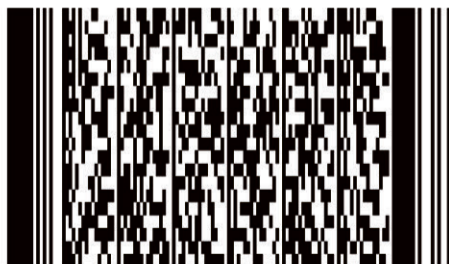
Srpsko privredno društvo Privrednik kroz tri stoljeća je **OSLONAC MLADIMA**. Zajedničkim radom samo u zadnje vrijeme izdvojili smo preko 500.000 eura za učeničke i studentske stipendije.

Postanite i Vi Privrednikov donator i pridružite se zajednici koja je **OSLONAC MLADIMA**! Posjetite našu web stranicu oslonac.privrednik.hr i saznajte kako možete donirati.

privrednik.hr

Pomozite uplatom i postanite OSLONAC MLADIMA!
Skenirajte barkod mobilnom aplikacijom bilo koje banke i donirajte odmah! Hvala Vam.

Posjetite naš P-portal i informirajte se o srpskoj zajednici u Hrvatskoj

p-portal.net

Radio Privrednik
Stanica za sve naše ljude

p-portal.net/radio-privrednik
Slušajte nas putem Interneta

Складатељ балканских игара

ПРЕЧА(НСКА)
ПОСЛА

пише Ђорђе Матић

Данас кад се слушају 'Игре' Марка Тајчевића базиране на српском фолклору, у рјешењима обликовним и изражајним, модерним и без романтичарске реторике, оне се чине као да из далеке и неочекиване прошлости најављују многа десетљећа унапријед музичке тенденције високе сувремености

Прије равно четрдесет година, један млади музичар, рођени Бјеловарчанин, а Београђанин по формацији и свему другом, управо је својим првим албумом, свјежином властите младости, талента и шарма освајао Југославију. У исти час, у дан, 19. јула 1984., други, много старији музичар, Осјечанин рођењем, умире у главном граду. Као вршњак стољећа, са своје 84 и у додатној симболици бројева, одлази точно 44 године откако је и сам постао Београђанином. Први музичар је рокер и обраћао се најширој публици. Други је био класични композитор, виолинист и велики педагог. Први се зове момчило БАЈАГИЋ БАЈАГА. Други се звао марко тајчевић. Први музичар

ће успјети у свом науму и заиста освојити одмах и музичку сцену, скоро читаву тадашњу омладинску културу, а касније чак и ону високу, елитну и остати свепрепознатљиво име до данас. Други, који у високој доби и тога иначе изузетно узбудљивог љета умире у Београду, данас је с ове стране границе потпуно заборављен. Разлози томе углавном су управо они на које читатељ навјеројатније као прве помисли. Но, и заједница којој је музичар, не једино рођењем и поријеклом, него сасвим свјесно припадао, и која би о успомени на сјен умјетника требала бринути, такођер је закарала, не први пут. С оне друге стране границе, осим у круговима класичних музичара и зналаца, могло би се рећи да ни ту нема битне разлике.

Марко Тајчевић је и непознаница и мистерија, складатељ којим би се напротив требало бавити из много разлога: најприје дакако због његове музике, опуса невеликог обима, но моћног и задивљујућег различитошћу, а и због нарочите симболике коју носе и његова музика, поруке које је њоме слао, и многобројна изванмузичка значења. И, не мање, због биографије. Тајчевић је припадао дијелу генерације некако најмање видљиве у канону наше сувремене класичне музике, нараштају модерности који се формирао и улазио у стваралачку зрелост двадесетих година прошлог вијека, у првим декадама нове, заједничке земље Јужних Славена. Попут многих, високо образовање стекао је у Бечу као родном мјесту музичког модернизма и Прагу, главном граду тек настале земље која је била модел националне државе по чијим ће се идејама стварати и југославенска држава. Ипак, мјесто правог ауторског 'испита зрелости' и првих важнијих композиторских радова за Тајчевића је био Загреб. Школовао се код лотке и берсе, данас класичних имена и типских складатеља хрватске озбиљне глазбе, а након тога предавао музику и био оснивач школе 'Лисински'. И писао своја најуспјешнија дјела, у све немирнијим вањским околностима. Између осталих и задивљујући мали опус за клавир, из бремените 1929. године: 'Седам балканских игара', серију минијатура, сићушних свита надахнутих његовом главном материјом и грађом – народном музиком, пучким напјевима, фолклором. Данас кад се слушају 'Игре' базиране на српском фолклору, у рјешењима обликовним и изражајним, модерним и без романтичарске реторике, оне се чине као да из далеке и неочекиване прошлости најављују многа десетљећа унапријед музичке тенденције високе сувремености. Чак и читав овдашњи субжанр цеза: на моменте дјелује као да слушамо каквог претходника кита џерета, или неког од данашњих младих пијаниста који спајају народну мелодику са смјелим хармонијама. Све то потврђује нам по толики пут и до које мјере културни период прве Југославије који и даље лежи неоткривен. У том смислу, занимљив је и симболичком потресан мање познат дио Тајчевићева опуса: поред српске народне традиције, он има читаву серију високостилизованих радова с друге стране земље, из чисто хрватских крајева, дјела која кад се из ове постповијесне фабрициране идеолошке перспективе чују и промишљају, дјелују фрапантно и готово измишљене, као нека идеалистичка дихотомија двије најваж-

није националне културе александрове Југославије. Циклуси 'Веселе попевке', 'Пјесме из Градишћа' и, посебно, 'Међимурске пјесме', показују тонски и идејно у којем опсегу и којем културном и идејном, а не само музичком кругу су се кретали композиторови интереси.

Онда је дошла 1940. година. Марко Тајчевић сели се у Београд, на вријеме. Тамо ће преживјети и окупацију и прве тешке године касније, издигнути се опет ауторски и статусом, писати музику и даље, по својој пракси не много, нешто више од педесет дјела. Писаће за зборове (како друго од аутора што се напајао народним пјесмама), композиције за соло глас, чак и духовну музику у оно вријеме, литургије, као и прије рата. Бавит ће се много теоријом музике. И онда пуне 44 године касније, као свједок дугог периода епохалних промјена, у зениту нове југославенске културе отићи с овога свијета.

Његова дјела, клавирска највише, али и комаде за оркестре изводили су ансамбли у Сан Франциску и Амстердаму. И сам артур рубинштајн, уз владимира хоровица вјеројатно највећи пијанист двадесетог вијека, имао је на репертоару 'Седам балканских игара'.

Данас, рекло би се да је мало остало од успомене на осјечког, загребачког и београдског композитора. У неколико рутинских енциклопедијских и лексикографских хрватских јединица, Тајчевић се наводи као 'хрватски и српски складатељ'. Исправно. Али, гдје је он то присутан, стварно, институционално и самим музичким дјелом у чији је битан дио уписан најкорјенскији баштински, чисти хрватски тонски патримониј?

Притајен негдје на маргинама између познатијих имена, чинило се да ни у граду у којем је најдуље живио и гдје је умро, није много присутнији. Та велика 'варош' и земља знају изненадити, међутим. Тајчевићева трајна присутност показала се на најљепшој и најдирљивијој разини: бројне генерације музичара на спомен књиге 'Основна теорија музике' осмјехнут ће се с препознавањем и сентиментом – преко седамдесет година ученици нижих музичких школа у Србији формирали су се на Тајчевићеву књизи као главном уџбенику. У основним школама, на сатовима 'музичког' као тест слушања користи се често 'Рустико', други ставак из 'Игара', базиран на народној пјесми 'Дивна, Дивна чарне очи има', а коју пак у фолклорној верзији често изводе најмлађи чланови културно-умјетничких друштава.

У некој будућности, ближеј или даље, кад се страшни заборав једном надвлада и с ове стране, а наша култура буде довољно зрела да одговорно и с поносом без гордости поново уведе име човјека и његово дјело чије ће вриједност једном схватити, видим тамо како најбољи и најталентиранији из долазећих генерација изводе те Тајчевићеве мале, интригантне, тајновите и тако вјешто написане тонске цјелине. Видим их и чујем у Осјеку најприје, или пак у Бјеловару баш, рецимо. Можда ће требати још четрдесет година да то дође, исто колико од оног јула 1984. кад је један лични и већи стари свијет нестајао, а други се управо рађао. Ако треба проћи још толико година да би дошло, нека прође.

Али доћи ће. ■

МИОДРАГ СТОЈИЛОВИЋ Данас је новинарство манипулативно

У први план пробиле су се невредности. Данас су правда, истина и част тешко ухватљиве категорије. Не поштује се дијалог и толеранција, него је на сцени непрестани монолог

Дали је то судбина или је то питање љубави, али Миодраг Стојиловић (77), новинар и публициста из Крагујевца, требало је да постане машински инжењер, али је постао не само врстан представник, како се то каже, 'седме силе' него и бриљантан кроничар свога града, његове историје и данашњих прилика. Томе свједочи петнаестак књига које је Стојиловић написао о Крагујевцу и његовим људима, као и о многим догађајима и важним датумима. О томе говоре и многе новинске куће, од локалних крагујевачких, до оних у Београду или на нивоу некадашње земље Југославије, у којима је Стојиловић годинама писао и сарађивао. Још је нешто јако важно: Миодраг Стојиловић је културни посленик првог реда и зачетник многих добрих ствари у свом граду, до којег му је животом стало. Како се каже у предговору једне од његових књига, «град није негде, град је са неким» и за Крагујевац тај неко с ким овај град без сумње јесте је новинар Миодраг Стојиловић.

Вас би с пуно поштовања имало смисла питати: професија новинар, што је то?

Ја сам у новинарство ушао из младалачке знатижеље, али када сам већ ушао у тај буревеснички новинарски живот, као што каже мој пријатељ и колега Милан Милошевић, схватио сам да је то једна врло озбиљна професија. У Крагујевцу је постојао Југословенски институт за новинарство и у време мојих гимназијских дана он је организовао новинарску школу и ту сам ја научио основе новинарства које почињу са оних пет класичних новинарских питања: ко, када, где, како и зашто? Научио сам да су кључни критеријуми за новинарски текст да тема буде свежа, истинита и добронамерна и коначно да значи нешто широј јавности. У тој школи сам учио о новинарском занату, а после, крајем 60-их, у крагујевачким студентским новинама, факк, учио сам о слободи.

Борба за бољи свет

Какве су новине биле факк?

Те студентске новине су већ тада отварале озбиљна питања која су наговештавала оно што ће се у ондашњем југословенском друштву догађати касније. Наравно, ту је била и та значајна '68. година, студентски протести су се догађали не само у Београду него и у Крагујевцу и ми смо тада горљиво тражили један нови свет у коме ће бити више истине, правде, једнакости и поштења и у коме неће бити ратова. Код нас је тада било студената из несврстаних земаља, у Вијетнаму и на Блиском истоку је трајао рат, у Јужној Америци су владали диктаторски режими и ми смо о свему томе писали.

што је с вашом новинарском професијом било даље?

Вероватно сам имао и нешто среће, па сам после искуства у студентским новинама у 26. години постао главни уредник крагујевачких новина Светлост. То је био велики изазов. То су биле градске новине са значајном традицијом, основане 1935. године, левичарске оријентације, које су једно време биле угушене, да би се онда прикључиле партизанском покрету у Другом светском рату. После рата је филозоф светозар Стојановић био главни уредник Светлости и касније, 1975. године, он је био у оној групи професора протераних са Филозофског факултета у Београду. У Светлост је тада са мном дошла и група младих и слободоумних људи, директор листа је био буца Павловић, човек који се касније на тој фамозној осмој седници супротставио слободану милошевићу, а на крагујевачком радију и у издавачкој делатности су радили неки млади и пропулзивни људи.

Колико је тада у комунистичком режиму била могућа слобода говора и писања?

У то време нисте смели да дирнете у три ствари: у Југославију, тита и у братство и јединство, али сте могли критички да пишете о друштвеним

Ми не лицитирамо бројкама страдалих, него су наша сећања посвећена људима са именима и презименима, преко две хиљаде имена и презимена страдалих, која је сакупио покојни историчар Станиша Бркић, а која смо изложили у Спомен музеју у Шумарицама

проблемима. У то време није ни било разлога да пишете против темељних принципа: Крагујевац је имао разгранату мрежу градова пријатеља и у иностранству и у земљи, међу њима су били и Карловац, Сплит и Охрид и братство и јединство није била само фраза. Наравно, када сте тако отворено писали о разним друштвеним питањима, општински партијски комитети су се бунили и звали на разговор, али тада је јавна реч заиста нешто значила.

Написали сте књигу 'Крагујевац отворени град који се воли'. Што значи бити новинарски свједок свога града?

Људи су четвртком ујутро, сабајле, одлазили на киоск да купе Светлост и да прочитају шта има ново у граду. Светлост је имала своју политичку рубрику и неке друге, али та новина је била права хроника града. Знано се како функционишу градска скупштина и друге институције, шта ново стиже у фабрику Застава, који нови модел аутомобила ће да се појави и, у градској рубрици, шта су свакодневна питања и проблеми обичних људи, од пијаце до сређивања улица. Али, Светлост је тада писала и о 'вишепартијском систему' унутар једне партије. У Савезу комуниста су тада постојале различите струје, интереси и кланови и ми смо покушавали да сазнамо шта се догађа иза завесе и о томе смо писали. Не толико отворено као што је то могуће данас, али успевали смо. Имали смо, на пример, рубрику 'зевање' и ту бисмо поткачили градске главешине колико год смо могли.

Антиратни ангажман

Када бисте успоредили новинарске слободе онда и данас, што бисте рекли?

Мислим да је данас горе него некада, зато што је новинарство изгубило своју основну функцију. Оно је данас постало апсолутни инструмент разних центара моћи или група на власти. Ми тада нисмо били пропагатори оног система, већ је нама било блиско новинарство које треба да информира људе. Писали смо репортаже, сведочили смо о социјалним проблемима, о људима на маргини, залагали смо се за елементарну истину и за правичност. Помагали смо људима кроз новине да остваре своје право. Данас је новинарство манипулативни посао, зато што су се у први план пробиле невредности. Данас су правда, истина и част тешко ухватљиве категорије. Не поштује се дијалог и толеранција, него је на сцени непрестани монолог и људи се до те мере јавно вређају да од тих увреда не могу никада да се оперу. Данас је новинарима тешко.

Миодраг Стојиловић
(фото: Бојан Муњин)

Крагујевац је град с пуно историјске тежине.

Па, Крагујевац је по много чему познат. Рецимо тај 'црвени барјак' 1875. године када су грађани изашли на улице да демонстрирају зато што капиталисти и полиција нису хтели да признају победу социјалиста на изборима у граду. Власници фабрике и полиција направили су *кравал*, уз употребу насиља и било је тада ухапшених, претучених, убијених... Надаље, Крагујевац је прва српска престоница. У то време, 1830. године кнез милош мудро није хтео да му престоница буде на граници, у Београду, него у средини државе, у Крагујевцу, одакле лако може да стигне где треба у разним смеровима. Та околност је обезбедила да у Крагујевцу настане прво позориште у Србији, Књажевско-српски театар, затим први оркестар, тзв. *банџа*, прва гимназија 1833. године, претеча београдског универзитета. У Крагујевцу је настао први музеј и прва музејска збирка руда, као и први суд у Србији. Први устав Србије, сртењски устав, који је написао димитрије давидовић, донет је у Крагујевцу 1835. године. Касније је настала тополивица, војна индустрија и фабрика Застава. На светској изложби 1900. у Паризу Крагујевац је освојио пет награда за своје техничке изуме. Тај културни потенцијал који је некада Крагујевац имао покушавамо ових година у општини да реафирмишемо, у чему, ако могу да кажем, сам и сам учествовао.

У Крагујевцу дугу традицију има и Салон антиратне карикатуре.

Тај салон смо покренули још у нашим студентским новинама Факк, а после смо га у новинама Светлост претворили у Међународни салон антиратне карикатуре. То међународно издање Салона постоји од 1981. године и одвија се бијелно сваке друге године. Углед и реноме Салона антиратне карикатуре је заиста видљив: сваки пут се јави неколико стотина карикатуриста из око педесетак земаља и од тог броја ми изаберемо око стотину радова за изложбу на Салону. У оквиру Салона данас имамо и награде шест европских градова пријатеља, од Питештија у Румунији, до Сирена у Француској, Биелско-Биала и Битгошћа

у Пољској, Караре из Италије, Инголштата из Немачке, као и награду Асоцијације градова весника мира која се придружила Салону. Изложба са нашег Салона путује по свету: била је, на пример, у Мексико Ситију и у Српском културном центру у Паризу, у седишту Европске комисије у Бриселу и коначно била је у згради Уједињених нација у Њујорку. Наша изложба је тренутно у Словен Градецу, што значи да тај антиратни ангажман није ограничен од датума до датума – он непрестано траје. Салон антиратне карикатуре подстакнуо ме је и да напишем књигу о стрељању у Крагујевцу 1941. године под називом 'Крагујевац, октобар 1941' која је изашла у Немачкој. Салон антиратне карикатуре је увек имао велики одјек у Крагујевцу.

Колико се гаји сећање на тај злочин стријељања ђака и других грађана у Крагујевцу 1941. године?

Неки људи и код нас и у свету допринели су томе да сећање на страдале и на ту читаву трагедију у Крагујевцу прерасте у универзалну поруку мира. То се сада изражава на различите начине. На обележавању тог несрећног датума, 21. октобра сваке године имамо манифестацију 'Велики школски час' и за ту прилику своје текстове, који тог дана треба да се прочитају, пишу разни уважени и добронамерни људи широм Европе. Затим имамо у октобру и музички феестивал 'Октох' посвећен овом сећању, на којем наступају музичари из наших градова пријатеља, па и сам Салон антиратне карикатуре има везе са овим датумом. Још је нешто важно: ми не лицитирамо бројкама страдалих, него су наша сећања посвећена људима са именима и презименима, преко две хиљаде имена и презимена страдалих, која је сакупио покојни историчар станиша Бркић, а која смо изложили у Спомен музеју у Шумарицама. Постоји та бројка од седам хиљада стрељаних која се стално спомиње, постоји и бројка од 12 хиљада убијених у Крагујевцу, али оно што је важно јесте да се сви ти људи идентификују и да добију своје лице. Тај спомен музеј је импозантна грађевина која са својих 30 четвртастих кубуса симболизује 30 хумки, масовних гробница у којима су покопани сви ти људи. Постоји и спомен парк у Шумарицама

који је лепо одржаван и који на један хумани начин, преко разних скулптура у том парку, подсећа сваког посетиоца на страшан догађај на почетку Другог светског рата.

Написали сте књигу 'Повратак у неуспелу будућност'. Какво је време у којем данас живимо?

Данас живимо у невреме, које није само наше него је то и светско невреме, а ми се у свему томе не сналазимо најбоље. Мислим да смо срушили темеље, а темељи су образовање, здравство, социјална заштита. Шта да радимо кад људи завршавају средњу школу, а не знају да напишу писмо, кад завршавају факултете, а не могу да се издржавају. Осим тога, превише права је дато ученицима, умањен је наставнички ауторитет и родитељи постају непрестани елемент притиска на школе. На тај начин се не развија образовање. На утицај на младе људе који су из земље отишли већ смо закаснили. Они овде нису добили праву прилику, а прилику су добили неки са лажним дипломама или они са неким опет новим партијским књижицама... На тај начин се убија категорија одговорности, а ако нема одговорности, онда нема ничега. То је наше време. Наду представља чињеница да имамо много паметну и талентовну децу до средње школе, али ћемо их, ако нешто не урадимо, како ствари стоје – изгубити.

Чини се као да се налазимо и пред новим великим ратом?

Ми можемо о виктору орбану мислити шта хоћемо, али он је једини рекао 'не дам да Мађари иду да гину у том рату' и једини који иде по свету и залаже се за мир. Били смо у украјинском граду Полтави са нашом изложбом антиратне карикатуре. Тамо постоји један споменик руским и украјинским војницима који су се борили у неком од ратова у 18. веку. На споменику пише: 'Они се нису вратили.' Ми смо са изложбом били у том граду, али и у још 40 других европских градова. Изложбе антиратне карикатуре свих тих европских карикатуриста, о универзалним вредностима ненасиља, наш је допринос миру. ■

Чекајући новембар

Доналда Трампа неки сматрају отровним пајацем свјетске политике, али за друге, који већ представљају значајан дио америчке и свјетске популације, он је једина особа у свијету која може зауставити рат у Украјини

Како политичка десница преузима улогу спаситеља свијета

пише Бојан Муњин

Још непуно деценију раније сматрало се да Марин Ле Пен, шефица Националног фронта, странке крајње деснице у Француској, као и Доналд Трамп амерички бизнисмен и републикански политичар радикалних изјава и понашања, представљају примјере онакве политике с којом, готово хигијенски, не треба имати никаквог посла. А онда се мало по мало све промијенило. Данас, рат у Украјини нас сваки дан неколико центиметара приближава свјетској катаклизми, за њим не заостаје израелско-палестински сукоб, а глобални капитализам и нова технологија увукли су нам се у утробу и поробили нам и срце и душу. Све је одједном постало неиздрживи проблем. Промијенило се и политичко небо над нама и сада су 'презрени' прваци деснице постали најсвјетлије звијезде на њему, као нада за спас Европе и човјечанства. Да је томе тако говоре резултати избора за Европски парламент у јуну ове године, али и пријевремени парламентарни избори у Француској ових дана. 'Можемо с луцидношћу рећи да је детоксикација Националног фронта у завршној фази. Побједили су на европским изборима три пута заредом, а Марин Ле Пен двапут је прошла у други круг предсједничких избора. Ако побједи и на парламентарним изборима у Француској, постат ће странка средње струје', рекао је прије који дан француски политички аналитичар Бруно Котре. Резултати другог круга парламентарних избора у Француској, додуше, нису му дали за право, јер ниједна од три политичке струје: Нова уједињена лјевица, макронов Препород и Национални фронт Марин Ле Пен нема апсолутну већину и

не може саставити владу, али та потпуна разједињеност француског друштва (као уосталом и другдје у Европи) говори само о томе да је досадашњој политици 'демократске владавине без народа' и пустом балансирању између свјетског капитала, геостратешких интереса и неувјерљивог администраирања из сједишта еу у Бриселу, дошао крај. Једноставно, показало се глобално и локално, да се ради о томе тко на власти заиста може одговорити на темељна егзистенцијална и суштинска питања живота грађана и коме ти грађани могу вјеровати. У прилог томе говоре и избори у Енглеској од прије неколико дана, на којима су лабуристи помели конзервативце, као никада у задњих 200 година.

На другом крају оцеана, Доналда Трампа једни и даље сматрају отровним пајацем свјетске политике, али за оне друге, који већ представљају значајан дио америчке и свјетске популације, он сада представља једину особу од утјецаја у свијету која може зауставити рат у Украјини. 'Чекамо новембар', говоре у глас његови симпатизери, односно дан када ће се одржати предсједнички избори у Америци који се како сада ствари стоје сматрају 'хисторијским', не само због Украјине него и због врло крупних ствари које све заједно имају везе с обуздавањем свјетског капитала и неутрализирањем ратоборних гласова на разним странама свијета.

Како се ова епохална промјена политичког пејзажа Европе и свијета уопће догодила и на чију душу пада одговорност за евидентну кризу у којој сада живимо? Наравно, овај процес је комплексан

и одговори на њега би тражили стрпљивост и пажљиву анализу, али оно што је већ дуго времена евидентно јест да су се распале три ствари које су досад чиниле политички пејзаж Европе: нестало је умјерени политички центар који је до сада не само владао у земљама Европе, него је чинио окосницу европске стабилности. Затим, нестало је духа социјалне солидарности, којег су помеле многе рестриктивне мјере у односу на достигнуте вредноте: пензионо осигурање, зајамчену висину плаће, сигуран посао и друге. Грађани су остали на пустој ледини, огорчени на актуалне владаре. Коначно, усахло је 'заинтересирано грађанство', које је, ако ништа друго, представљало шарм цивилизоване политичке живости Европе. Замирање виталности таквог умјереног политичког центра који је у Европи постојао деценијама, заправо је замирање духа политичности уопће као инструмента владавине народа и из тога изведене операционализације јавних послова који су замишљени да буду у служби тога народа. Зашто се то догодило? Једноставно зато што је свјетски капитал постао моћнији од сваке политике. Политичари су данас или на дугом штапу моћи глобалног профита или играју потпуно другоразредну улогу у властитој земљи. Обичан човјек у таквом глобалном систему (то је већ ноторна чињеница) постао је напосто роба као и све остало и једино питање је како ће га као ресурс тај капитал сажвакати. Они на врху, директори и менаџери, проћи ће боље, они при дну, радници и чиновници, ринтат ће од јутра до сутра, неће за живота видјети бијеле мировине и проћи ће горе. Политичке дебате и даље трају, али су у ствари оне потпуно небитне. Зашто европска лјевица и либерали нису у стању одговорити, зашто су са својом идејом слободе насјели на замку бјелосвјетског новца који нас је све подјармио и зашто су, парадоксално, дичећи се идејом толеранције различитости, уништили посљедња упоришта хуманог идентитета човјека, опет у корист тог капитала. То је зато, како је недавно на страницама Привредника коментирао професор политологије у Загребу тихомир Ципек, јер данашња лјевица себе доживљава на начин 'ми смо космополитски грађани и развој индивидуалног појединца је сјајна ствар', при чему сви они нису освијестили чињеницу, закључује Ципек, да су залагањем за универзалног појединца отворили врата глобалном капиталу, којему тако постају највјернији савезници. Могли би се питати зашто, у најмању руку, нема самокритичног освјештења главних носилаца доминантне епохе у коју су људи вјеровали још од краја Другог свјетског рата, али још значајније питање јест да ли је то још увијек та иста епоха и тко су заправо данас њени носиоци. Како је давно рекао андре жид, будућност постаје игра карата с којима не знамо играти, а садашњост постаје најопасније доба када ћемо ту игру морати научити. ■

Покушај атентата на Трампа (фото: Артем Приакин/sofa Images/Sipa USA)

Фрка за велико ништа

Док је изборни закон РС шетао од институције до институције, изборна комисија у Сарајеву расписала је изборе за 6. октобар. Владајуће странке у Бањалуци пријавиле су се за локалне изборе по закону БиХ правдајући то спречавањем 'непатриотских' снага да дођу на власт

У БиХ ће 6. октобра бити одржани локални избори. У шездесетак локалних заједница у Републици Српској (РС) и осамдесетак у Федерацији БиХ грађани ће бирати градоначелнике, начелнике и одборнике у скупштинама. Локални избори у БиХ одржавају се сваке четири године, истим темпом спроводе се и општи, па грађани овдје излазе на биралишта сваке парне године. Постојале су и идеје о спајању општинских и локалних, али до тога никада није дошло, нити слути да би могло. Највише зато што је у питању изузетно технички компликована работа. Ако би се то догодило, сваки бирач би иза оног импровизованог паравана морао да зађе са, конкретно у РС, укупно шест листића у рукама.

Други разлог због ког домаће власти не помишљају на спајање избора јесте што им тренутна правила омогућавају разне видове легалних превара. Једна од њих је да кандидати на локалним изборима могу без икаквих ограда да буду и они који тренутно обављају функцију на ентитетском или заједничком нивоу. Ове године је та пракса посебно изражена, па ће тако у Бањалуци на листе за одборнике и посланици у Народној скупштини Републике Српске (НСРС), и посланици у Парламенту БиХ, па чак и министри у Влади РС. Нико од њих неће, ако добије подршку грађана, преузети мандат одборника. Шта је то него легална превара?

А то им је омогућио Изборни закон БиХ. Креатори тог акта који је усвојен прије двије деценије, а затим у неколико наврата допуњаван, нису водили рачуна о дуплирању функција и кандидатура. Они који су се почетком овог вијека бавили тим актом данас кажу да је то ствар људских права, а не моралних начела. И наглашавају да не можете неком министру забранити да се кандидује за одборника без обзира на то што знате да он неће узети мандат, јер свако има право да бира и буде биран.

Али није овај дуализам највећи проблем изборног закона БиХ.

Полемике о овом акту траје више од деценију, а главни заговорници његових измјена су хрватски политички представници. Њихов циљ је да кроз те измјене омогуће избор легитимних хрватских представника на позицију у Предсједништву БиХ. Подсјећања ради, четири пута у протеклих 20 година на то мјесто биран је жељко комшић, декларативно Хрват, суштински изабран гласовима Бошњака. Једна је то од тема које највише оптерећују политички простор у БиХ у посљедње вријеме. Почетком ове године странке које чине власт на нивоу БиХ отвориле су разговоре о измјенама изборног закона, све у складу са позитивним трендовима на европском путу. Одређени помаци су постигнути, али причу је прекинуо – кристијан шмит. Њемачки политичар ког дио међународне заједнице сматра за високог

Локални избори у БиХ

ПИШЕ
Жарко
Марковић

Састанак о избору изборног закона (фото: Дејан Ракића/PIXSELL)

представника у БиХ наметнуо је измјене изборног закона које нису ријешиле проблем Хрвата, али јесу изазвале проблем са Србима.

Службена Бањалука одавно заступа политику да је свако међународно наметање у БиХ неприхватљиво. РС чак има и закон усвојен у Народној скупштини који прописује да одлуке високог представника не важе на њеној територији. Након што је Шмит наметнуо измјене изборног закона, РС је донијела одлуку да – усвоји властито.

Покретање те процедуре изазвало је нову политичку кризу у БиХ. Темељ за овакав потез Бањалука је нашла у Уставу БиХ, гдје је наведено да централни органи власти спроводе изборе за Предсједништво БиХ и Парламентарну скупштину. То је било сасвим довољно да у НСРС буде усвојен закон којим је предвиђено да изборе за предсједника Српске и Народну скупштину, као и локалне изборе на територији РС, спроводи искључиво изборна комисија РС. Како се у периоду ових политичких надгорњавања ближило расписивање овогодишњих локалних избора, много ствари било је нејасно, а све је слутило да ће избори бити расписани и у Бањалуци и у Сарајеву, што је даље слутило на потпуни хаос на биралиштима. Томе су допринијеле и категорички постављене изјаве функционера из Бањалуке који су тврдили да ће избори сигурно бити спроведени по републичком закону. Међутим...

Сложене процедуре усвајања закона у РС олакшале су живот свим 'заинтересованим странама'. Како сваки акт усвојен у НСРС мора да потврди и Вијеће народа РС (тијело које се бави заштитом националних интереса), закон није могао одмах да ступи на снагу. Очекивано, Бошњаци су оспорили закон у Вијећу народа и о том акту је, по правилима, морао да се изјасни Уставни суд РС. Док је изборни закон РС шетао од институције до институције, Централна изборна комисија у Сарајеву расписала је изборе за 6. октобар. Избори у БиХ морају бити расписани 150 дана прије њиховог одржавања и од тог момента почињу да теку рокови који се тичу пријаве странака и кандидата. Дан пред истек рока за пријаву политичких субјеката, владајуће странке у Бањалуци које су усвојиле изборни закон РС, одлучиле су да се пријаве за изборе по изборном закону БиХ правдајући то фактом да на снагу није ступио изборни закон РС, те жељом да не дозволе 'непатриотским' снагама да побиједу на изборима.

На крају је из велике фрке настало ново велико ништа.

Кампања је увелико у току, иако службено почиње тек у септембру. Изборни закон РС у међувремену је прошао све процедуре, Уставни суд је пресудио да је у складу са Уставом РС и није било препрека да ступи на снагу. Касно за овогодишње локалне изборе, а прилично рано за оне који ће бити одржани 2026. ■

Како је пропао вуковарски рок

Вуковар је био познат по рокенролу, све до почетка 2000-их било је квалитетних бендова и музичара. Након 2010, одласком тих људи и незаинтересованошћу младих, та поп рок култура почела је да се гаси, каже Бранислав Бијелић

Вести из Вуковара нису занимљиве ако у њима нема сукоба, поготово национално обојених. Ако таквих ружних догађаја и буде, о њима се данима прича. Тада се говори да је то због 'одвојених' школа и 'подељених' кафића. Стварност је, заправо, сасвим другачија. Нити су школе одвојене, напросто постоји настава на хрватском и на српском језику, што је по уставу и закону, нити су кафићи подељени, то је мантра која није актуелна већ више од деценије. Са друге стране становницима града, поготово омладини, слабо се нуде садржаји који би их зближавали, не само по међунационалним принципима, него и културолошким. Вуковар је пуст град, не само зато што у њему нема више становништва као некада, него и зато што они који су преостали немају довољно културних садржаја који би задовољили њихов свакодневни живот.

Најбољи пример за то је рок музика. Од некадашње богате рок сцене у овом граду, није остало готово ништа. 'Рок сцене у Вуковару нема. Колико је мени познато, у овом тренутку постоји један рок бенд који свира махом инструментале јер немају вокала. Постоји неколико ди џејева, младих мо-

мака који посложе неку листу музике и пуштају је на журкама и по кафићима. Оне праве врсте ди џеја данас ни нема. Рок музике нема из разлога јер је рок на овим просторима давно умро. За то има неколико разлога. Као прво, генерација која је пратила и слушала рок више није на овом подручју, то су људи од 40 и више година. Међу данашњом омладином кич култура, па самим тим и кич музика су преузели доминацију, почевши од турбо фолка који су по мени направили пропали рок музичари. Вуковар је био познат по рокенролу, овде је пре рата, за време рата па све до почетка 2000-их било квалитетних бендова, истина који су махом радили обраде, али су били квалитетни музичари. Након 2010. године, одласком тих људи и незаинтересованошћу младих, та поп рок култура овде је почела да се гаси', каже Бранислав Бијелић, директор Радија Дунав из Вуковара и некадашњи вођа више вуковарских рок група.

Потицање урбанијих садржаја није популарно ни међу вуковарским политичарима, без обзи-

Са концерта народне музике 2010. (фото: Марко Мркоњић/pixsell)

ра на то са којег спектра и са које стране долазе. Такав приступ им не доноси политички профит, па се музички садржаји углавном своде на национални мелос. 'Политика ништа не ради на јачању урбане културе. То су људи којима је рецимо ближи турбо фолк него рок, ближа фишијада него гитаријада или сличан фестивал. Крајем деведесетих и почетком мирне реинтеграције било је покушаја невладиних удружења да направе неке заједничке концерте Срба и Хрвата. То се показало чак и добрим, иако су то били локални гаражни бендови, али су у то време успели да окупе један завидан број људи. У каснијем периоду, ни Европа, ни локалне и државне власти за тако нешто нису имале слуха. Постојао је око 2010. године низ концерата реп и рок музике у организацији града, али то је трајало две до три године и временом се угасило', наглашава Бијелић.

Звучи помало апсурдно, али је чињеница да је у Вуковару рок сцена била далеко јача за време рата него што је то данас. Бијелић је управо протагониста те рок сцене, са једне стране као музичар и вођа једне рок групе, а са друге и као организатор бројних концерата.

'Да, тада је било доста концерата и доста добрих и квалитетних извођача. У тадашњу диско-теку Галерија довео сам Делчу и склекове, Кнеза, групу Моби дик, Фамилију, Рибљу чорбу и друге. Такође, тадашњи Српски културни центар којег је водио Бранимир куруцитић направио је неколико великих концерата у дворани тадашње Основне школе 'Доситеј Обрадовић', данас 'Драгутин Тадијановић'. Имали смо концерт Зобрањеног пушења, Регине, те Рибље чорбе и Вампира који су били испред данашње зграде Хрватског дома. Такође, на стадиону фудбалског клуба Слога одржан је један фестивалски велики концерт на којем су учествовали Ван Гог, Електрични оргазам, длм, Плејбој и други. Наравно, по локалима су биле редовне свирке домаћих бендова, док сада имамо у граду само један локал у којем се свира таква музика', напомиње Бијелић који је своју музичку каријеру почео свирајући још пре рата у групи Анатомија куд-а Слога, затим бенду Вируси, а потом и бенду Блек Џорџ.

Данас на вуковарској рок сцени, ако се она таквом уопште може назвати, имамо само две активне групе, једна је Субкултура, друга Техеран. 'Све је почело тако што смо се код колеге окупљали и свирали, поготово за време короне и тако је све кренуло. Договорили смо се да радимо наше ствари, не обраде, направимо неки демо снимак и идемо по демо фестивалима. Ишли смо у Пулу на гитаријаду прошле године, где смо прихваћени баш добро. Пре тога имали смо неколико свирки у Вуковару, Осијеку, Винковцима. Видели смо да публика то добро прихвата', каже Јовица Вулета, басиста Техерана.

Чланови Техерана на окупу су близу две године. 'У мају смо били поново у Пули где смо у студију снимали четири песме. Имамо пробе редовно, често свирамо, радимо и увек нешто ново смишљамо. Циљ нам је да идемо по демо фестивалима, а за сада смо се пријавили на Зајечарску гитаријаду, пријавили смо се и у Мостар. Желимо да снимимо свој албум и своје песме', истиче Вулета који свира више од двадесет година, још од средње школе. ■

ИМПРЕСУМ

Година xvii / Загреб | петак, 19/07/2024

ПРИВРЕДНИК #226

ИЗДАВАЧ
Српско привредно друштво
'Привредник' и Српско
народно вијеће
главна уредница новости
Андреа Радак

ГРАФИЧКИ УРЕДНИК
Дарко Матошевић
дизајн
Парабуреау /
Игор Станишљевић
& Дамир Бралић

УРЕДНИК ПРИВРЕДНИКА
Никола Лунић
РЕДАКЦИЈА
Јовица Дробњак, Александра
Лошић, Ђорђе Матић, Бојан
Муњин, Оливера Радовић,
Маша Самарија, Леон
Ђеванић и Душан Цветановић

Привредник се финансира средствима
Савјета за националне мањине Владе
Републике Хрватске.

РЕДАКЦИЈА
Прерадовићева 18,
10 000 Загреб
т/ф ++385 1 4854 478
ured@privrednik.net
www.privrednik.hr

У Вуковару
нема људи,
али нема ни
културних
садржаја
који би их
задржали

пише
Срђан
Секулић

Grafen i kako ga steći

Grafen je vrlo lagan, njegov gram ima površinu od približno deset teniskih terena. Već se koristi u građevinskoj industriji, a jedan od glavnih interesa je razvoj grafenskih baterija za mobitele i automobile. Kapacitet bi im bio veći od današnjih, bile bi male i brzo bi se punile

KAKVA je percepcija znanstvenika u široj populaciji? To zna samo šira populacija. Ali kada sam ja bio student i izrađivao diplomski rad na Institutu Ruđer Bošković, ljudi su u glavi imali sliku rastresenog starčića raskuštrane sijede kose. Za tu sliku je, naravno, kriv ALBERT EINSTEIN, megazvijezda prirodnih znanosti. Sreo sam nekako u to vrijeme svoga poznanika i na pitanje kamo idem odgovorio sam da idem na nogometnu utakmicu na Ruđeru. On je bio zaprepašten kada sam mu kazao da tamo nogomet igraju mnogi profesori, doktori i studenti. Po njemu smo morali biti likovi s dvije lijeve noge i s vrlo malo smisla za humor. Kako se samo grdo varao taj moj znanac. Mnogi vrhunski fizičari, uzmimo za primjer samo njih, bili su vrlo dobri planinari i sportaši, muzičari i zabavni edukatori.

Sjajan primjer duhovitosti znanstvenika nedavna je dodjela počasnog doktorata šestogodišnjem mačku Maxu na Sveučilištu Vermont za litter-ature (igra riječi jer na engleskom jeziku *litter* može značiti 'leglo', 'smeće', 'prostirka' i još dosta toga, a *literature* znači književnost). Među značajnijim akademskim postignućima doktora Maxa nalaze se njegove šetnje kampusom i umiljavanje studentima.

Odličan je primjer i dodjeljivanje Ig-Nobelove nagrade koje je ustanovljeno 1991. godine. Dodjeljuje se svake godine za znanstvena istraživanja koja navode ljude da se smiju, i potom i o tome razmišljaju. Ig je kratica *of ignoble*, što na engleskom znači 'neplemenit', dok *noble* znači plemenit, a Nobelova nagrada se zove po ALFREDU NOBELU. Dakle, dodjeljuje se neplemenita Nobelova nagrada. Dva primjera istraživanja koja su je dobila: vrijedi li pravilo od pet sekundi, tj. je li neka hrana kada padne na pod i mi je pokupimo prije nego što protekne pet sekundi sigurna za upotrebu, i tvrdnja da crne rupe u svemiru ispunjavaju sve uvjete da budu pakao.

Jedan od dobitnika u 2000. godini bio je fizičar ANDRE GEIM koji je pokazao, istražujući kako magnetsko polje djeluje na živa bića, da mala žabica može lebđeti (levitirati) u jakom magnetskom polju. Deset godina kasnije, Geim je s KONSTANTINOM NOVOSELOVIM dobio i pravu Nobelovu nagradu za 'iznimno značajne eksperimente grafenom'. Za sada je Andre Geim jedini dobitnik jedne i druge nagrade.

Njih su dvojica jedno poslijepodne uzela selotejp i probala što će se dogoditi ako selotejp zalijepe za grafit i potom ga povuku natrag. Znali su da će sigurno otkinuti dio grafita, jer se grafit sastoji od niza relativno slabo povezanih slojeva. Potom su taj od-

lijepljeni sloj ponovo raslojili selotejpm tako puno puta. Na koncu su dobili jedan jedini sloj grafita. Taj sloj zove se grafen. Dakle, grafit se sastoji od slojeva grafena.

Kada pišemo grafitnom olovkom, trenjem po papiru skidamo slojeve grafita i tako dobivamo čitljiv trag. Monosloj grafena se također može vidjeti golim okom, jer apsorbira oko tri posto vidljive svjetlosti. Geim i Novoselov shvatili su da su prvi uspjeli izolirati taj jedan sloj kojim su mogli manipulirati. To im je omogućilo da mjere njegova fizikalna svojstva.

Prije opisa svojstava grafena pogledajmo njegov kemijski sastav. Grafen se, baš kao i grafit, sastoji isključivo od ugljikovih atoma. U grafenu su ti atomi posloženi tako da tvore šesterokutnu rešetku. Takvo uređenje možete vidjeti vrlo često na različitim mrežama, podovima i slično. Dapače, za one koji prate nogomet, sve mreže na Evropskom

prvenstvu su imale takvu heksagonalnu strukturu. Struktura grafena upravo je takva. U svim smjerovima širi se takva mreža u čijim čvorovima leži po jedan atom ugljika. Svaki atom ugljika pripada trima heksagonima, kako se to lijepo vidi na ilustraciji ovoga teksta. Debljina grafenskog sloja iznosi 0,345 nanometara (nm). U milimetrima je to 0,00035 dijelova mm. Promjer jednog ugljikovog atoma iznosi 0,183 nm, pa bi se moglo očekivati da će i debljina grafena biti takva. Odakle ta razlika?

Odgovor leži u svojstvima ugljikovog atoma. Svaki ugljikov atom ima četiri elektrona koji mogu sudjelovati u stvaranju kemijskih veza. U dijamantu, materijalu koji se također sastoji isključivo od atoma ugljika, svaki ugljikov atom povezan je s četiri ugljikova atoma vezama koje nazivamo jednostrukim vezama. Naime, svaka jednostruka veza sastoji se od dva elektrona, pri čemu svaki

Atomi u grafenu posloženi su tako da tvore šesterokutnu rešetku, baš kao na nogometnoj mreži (Foto: Imago/Bernd Feil/M. i. S./ImagoSport/PIXSELL)

atom u nju daje po jedan elektron. Na taj način stvara se trodimenzionalna struktura iznimne čvrstoće.

Ugljikovi atomi mogu se vezati međusobno, tvoreći i dvostruke i trostruke veze i shodno tome angažiraju odgovarajući broj svojih elektrona.

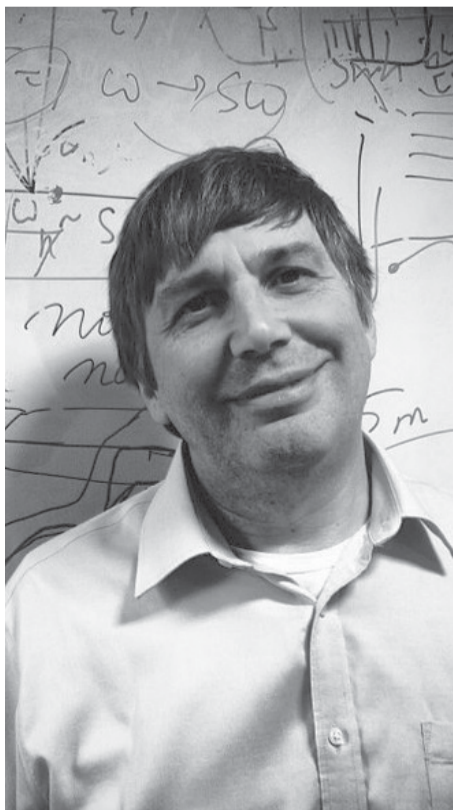
U grafenu svaki atom ima tri susjeda s kojima ga vežu jednostruke veze, pri čemu sve veze leže u jednoj ravnini. Tako svakom atomu preostaje po jedan slobodan elektron. Ti slobodni elektroni vežu se međusobno i stvaraju elektronski oblak ispod i iznad mreže ugljikovih atoma. S jedne strane to povećava snagu kemijskih veza u grafenu, a s druge objašnjava zašto se u grafitu slo-

Već sada oko 40 milijuna proizvoda sadrži grafen. Ako se uspije proizvesti grafen na velikoj skali, što znači relativno velike standardizirane površine, sigurno će naći još mnogo primjena. Bio bi idealan za fleksibilne zaslone mobitela, računala i elektronski papir

jevi tako lako skidaju. Naime, veze između grafenskih spojeva puno su slabije upravo zbog postojanja tih elektronskih oblaka. Istovrsni naboji odbijaju se, međutim kod ovakvih elektronskih sistema u kojima sudjeluje velik broj elektrona mogu se stvarati i slabe privlačne veze, što onda objašnjava i postojanje grafita. Ti elektroni koji se nalaze na površini grafena (na obje strane) razlog su za postojanje uzbudljivih i jedinstvenih svojstava ovog materijala.

Izolacija grafena omogućila je da se izmjere njegova fizikalna svojstva. Rezultati su bili zapanjujući. Pokazalo se da se u nekim smjerovima elektroni kreću svega nekoliko stotina puta manjom brzinom od one kojom se kreće svjetlost. Mjerenja električne vodljivosti kao i provodljivosti topline pokazala su da je grafen znatno učinkovitiji nego bakar. Pritom je grafenski sloj vrlo fleksibilan i ekstremno otporan na kidanje. Uza sve to, veoma je lagan. U samom početku istraživanja postojala su

Andre Geim – jedini
dobitnik Nobelove i Ig-
Nobelove nagrade (Foto:
Wikimedia Commons)

očekivanja da bi grafen mogao zamijeniti silicij u izgradnji poluvodičkih elemenata. Međutim, da bi se to postiglo, grafen bi trebalo modificirati jer on nije poluvodič nego polumetal. Barem za sada, koliko znam, zadovoljavajuća modifikacija nije postignuta.

Problem je industrijska proizvodnja grafena velikih površina, kao i vrlo visoka cijena proizvodnje. Za sada se industrija koristi flekama grafena koje onda kombinira s raznim polimerima, stvarajući grafenske kompozitne materijale.

Grafen je vrlo lagan. Jedan gram grafena ima površinu od približno deset teniskih terena. Dakle, već vrlo mala količina može značajno utjecati na svojstva kompozitnih materijala.

Grafen se već koristi kao dodatak u građevinskoj industriji, često kao dodatak cementu. Postoji značajan potencijal u proizvodnji membrana za pročišćavanje voda. Neki proizvođači nude teniske reketi, bicikle, jedra i slično tvrdeći da su od grafenskih kompozitnih materijala.

Jedan je od glavnih interesa industrije i razvoj grafenskih baterija. To se već prakticira na više načina. Za sada je najčešći put kombiniranje grafena sa litij-ionskim baterijama koje su danas standardne baterije u mobilnim telefonima, računalima i električnim automobilima. Idealno bi bilo napraviti bateriju od grafena zbog ogromnog kapaciteta, brzine punjenja i pražnjenja, kao i zbog malih dimenzija i male mase.

Litij-ionske baterije imaju kapacitet od 180 vatsati (Wh) po kilogramu, dok grafen ima 1000 Wh po kilogramu, dakle pet i pol puta više. Kada se uzme u obzir i brzina punjenja, vidi se da je grafen baterija budućnosti, ukoliko se uspiju smanjiti troškovi proizvodnje i pritom zadržati odgovarajuću kvalitetu sloja. Jedan kineski proizvođač električnih automobila objavio je da ima bateriju koja se za osam minuta napuni do 80 posto, ali to nije verificirano.

Interesantno je usporediti brzinu punjenja litij-ionske baterije s onom baziranom na grafenu. Prvoj treba 100 minuta da se napuni do 80 posto, a za ostalih 20 posto treba joj pola od tog vremena, 50 minuta. Grafenska baterija ima potpuno linearan rast, što znači da bi njoj, ako uzmemo prethodni primjer, za preostalih 20 posto trebalo 25 minuta. Grafenske baterije sigurnije su od litij-ionskih jer su otpornije na zapaljenje. Osim toga, grafen nije toksičan materijal.

Već sada oko 40 milijuna proizvoda sadrži grafen. Ako se uspije proizvesti grafen na velikoj skali, što znači relativno velike standardizirane površine, on će sigurno naći još mnogo primjena. Zbog fleksibilnosti bio bi idealan za fleksibilne zaslone mobitela, računala i elektronski papir. Za sada je mnogo toga napravljeno na laboratorijskoj skali, ali – kao uvijek – skaliranje na industrijsku proizvodnju ostaje glavni problem.

Jedna kompanija u Engleskoj koristi kemijsku depoziciju ugljika iz pare i tako dobiva grafenski sloj na nosaču, što kasnije koriste za izradu vrlo osjetljivih senzora za magnetska polja. Također su pokazali da takvi senzori mogu biti vrlo osjetljivi na prisutnost bakterija i virusa. To su najnoviji smjerovi razvoja i, ako se pokažu primjenljivim u realnim uvjetima, mogu značajno unaprijediti dijagnostiku i prevenciju bakterijski i virusno uzrokovanih bolesti.

Nakon što je grafen otkrio svoja sjajna svojstva, otkriveni su mnogi drugi dvodimenzionalni materijali sličnih svojstava, na primjer borofen, silicen, fosforen i golden, tako da danas govorimo o 2D materijalima kao velikoj grupi materijala specifičnih svojstava. No to je druga priča. ■

Stigma pa palica

Pravo na mirno okupljanje diljem Evrope je pod ozbiljnim napadom. Države sve više kriminaliziraju i nasilno suzbijaju prosvjede, posežu za sve represivnijim sredstvima kako bi ugušile disidentske stavove. Pravo na prosvjed sustavno se guši

DILJEM Evrope pravo na mirno okupljanje pod ozbiljnim je napadom jer države sve više stigmatiziraju, kriminaliziraju i nasilno suzbijaju prosvjede, nameću neopravdane i kaznene restrikcije i posežu za sve represivnijim sredstvima kako bi ugušile disidentske stavove... Na cijelom kontinentu vidljiv je uzorak represivnih zakona, korištenje nepotrebne ili pretjerane sile, arbitrarna hapšenja i progona, neopravdane ili diskriminatorne restrikcije, kao i sve učestalija upotreba invazivnih tehnologija nadzora, što sve zajedno rezultira sustavnim gušenjem prava na prosvjed, zaključak je opsežnog istraživanja koje je organizacija Amnesty International (AI) provodila od prosinca 2022. do rujna 2023. godine. To je prvi sveobuhvatan pregled stanja prava na protest na evropskom kontinentu, a AI je u tu svrhu proveo detaljno istraživanje u 21 državi, vodeći računa da uzorak bude geografski što reprezentativniji. Te države su Austrija, Belgija, Češka, Finska, Francuska, Njemačka, Grčka, Mađarska, Irska, Italija, Luksemburg, Nizozemska, Poljska, Portugal, Srbija, Slovenija, Španjolska, Švedska, Švicarska, Turska i Ujedinjeno Kraljevstvo (UK). Istraživanje se fokusira na devet aspekata relevantnih za uživanje prava na protest ljudi koji žive u Evropi, a u svim tim aspektima AI je zabilježio ozbiljna kršenja nacionalnih, regionalnih i međunarodnih pravnih standarda.

Pravo na miran protest, navodi AI, jedan je od temeljnih alata kojima su se ljudi tijekom povijesti borili za pravdu i ljudska prava. Zbog toga je ono zaštićeno nizom obavezujućih međunarodnih dokumenata, neki od kojih su međunarodni (UN-ovi) paktovi u građanskim i političkom pravima i o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, međunarodne konvencije o zabrani torture, o pravima djeteta, o ukidanju svih oblika

diskriminacije žena i diskriminacije općenito te Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda i Povelja temeljnih prava Evropske unije.

Sve evropske države obuhvaćene Amnestyjevom istraživanjem ratificirale su ključne međunarodne dokumente kojima se štiti pravo na protest, sve imaju i ustavnu zaštitu toga prava, kao i nacionalne legislative kojima se ono podupire. No u posljednje vrijeme, navodi organizacija, u nizu država primjetan je trend donošenja novih ili dopunjavanja postojećih zakona kojima se stvara sve restriktivniji kontekst za uživanje prava na protest. Tako su, primjerice, u Ujedinjenom Kraljevstvu 2022. i 2023. doneseni novi zakoni o policiji i o javnom redu i miru kojima je uvedeno više novih kaznenih djela, poput 'ometanja rada ključne nacionalne infrastrukture', uz predviđenu zatvorsku kaznu. Slične mjere donijele su još neke države, dok je prethodna vlast u Španjolskoj ukinula kazneno djelo pobune, ali i odbila prijedlog da se zabrani korištenje gumenih metaka za vrijeme javnih okupljanja i jasno je definira prekršaj 'nepoštivanja, neposlušna i otpora predstavnicima vlasti'.

Uz donošenje restriktivnih zakona i mjera, AI piše i da je u svim državama primjetna 'stigmatizacija i negativna retorika' oko tema kao što su solidarnost s Palestincima, prava žena, LGBT osoba, migranata i izbjeglica, antiratni odnosno anti-NATO i antifašistički prosvjedi te naročito klimatskih prosvjeda u kojima se sudionike rutinski difamira kao teroriste, prijetnju nacionalnoj sigurnosti, (eko)fašiste, strane agente i špijune.

Ništa bolje nisu prolazila ni propalestinska okupljanja, primjerice u Ujedinjenom Kraljevstvu gdje su ih ministri nazivali 'marševima mržnje' i Njemačkoj gdje su zabranjivani uz lažne optužbe za antisemitizam. U Poljskoj su političari na pozicijama moći najviše uvreda upućivali protestima za prava

žena i LGBT osoba te čak uveli 'zone slobodne od LGBT ljudi', dok se u Grčkoj ljevičarske prosvjednike standardno naziva huliganima, teroristima i anarhistima. U nekim državama takve difamacije dospjele su i u zakonske prijedloge, primjerice u Italiji, gdje je u svibnju Ministarstvo kulture predložilo sankcioniranje 'eko vandala' koji se upuštaju u 'skrnavljenje kulturne baštine'.

Manjine, a naročito stranci, učestalo su podvrgnuti diskriminatornom postupanju od strane policije iako dio država ima propise kojima se pravo na protest garantira svima. No Njemačka i Grčka to pravo garantiraju samo 'Nijemcima' odnosno 'Grcima', Francuska, Irska, Portugal i Srbija samo 'državljanima', odnosno 'građanima', dok je u Austriji,

U svim državama primjetna je 'stigmatizacija i negativna retorika' oko tema kao što su solidarnost s Palestincima, prava žena, LGBT osoba, migranata i izbjeglica, antiratni, odnosno anti-NATO i antifašistički prosvjedi, te naročito klimatskih prosvjeda

Mađarskoj i Turskoj strancima zabranjeno da sudjeluju u organizaciji prosvjeda. Osim toga, rasno profiliranje prilikom policijskog postupanja prisutno je u svim državama s nebjelačkim stanovništvom, jednako kao i arbitrarna pritvaranja i zabrane skupova na temelju političkih ciljeva. U Srbiji je, primjerice, zabranjena akcija Inicijative mladih za ljudska prava za uklanjanje murala RATKU MLADIĆU, a u Nizozemskoj su se klimatski aktivisti masovno hapsili, za razliku od sudionika prosvjeda poljoprivrednika. Klimatski aktivisti žrtve su disproporcionalne policijske represije u svim državama u kojima se održavaju takvi protesti.

U poglavlju koje analizira procedure za organiziranje javnih okupljanja AI navodi da u većini država postoji zakonska obaveza organizatora da prijave skupove u određenom roku i za njih dobiju dozvolu, iako to, navode, zapravo nije kompatibilno s međunarodnim standardima ljudskih prava. Prethodna obavijest dobrovoljna je jedino u Irskoj, dok 12 država predviđa kaznene sankcije za održavanje neprijavljenih skupova iako to predstavlja kršenje međunarodnog prava. Spontana okupljanja također su pravno zaštićena, no unatoč tome više od polovice država ima zakone koje predviđaju sankcije za takve skupove.

AI navodi i da, prema smjernicama Venecijanske komisije Vijeća Evrope, organizatori nisu ti od kojih se smije tražiti da se brinu za javnu sigurnost za vrijeme skupova, niti ih se smije sankcionirati zbog nezakonitog ponašanja njegovih sudionika. Ne bi smjela postojati ni vremenska ili prostorna ograničenja, primjerice u blizini institucija vlasti, što je slučaj u gotovo svim članicama, ili pak izvan bogatih kvartova glavnog grada, što se često događa u Francuskoj.

Kada su u pitanju recentni skupovi solidarnosti s Palestincima, vlasti niza evropskih država nametale su različite restrikcije,

Policija je razbila propalestinske prosvjede u berlinskoj četvrti Schöneberg. U neredima je bilo više ozlijeđenih prosvjednika, a angažiran je i spasički helikopter (Foto: IMAGO/Andreas Friedrichs/IMAGO-STOCK&PEOPLE/PIXSELL)

uključujući i zabranu određenih simbola (zastave, marame itd.), a prekomjerna upotreba sile i arbitrarno pritvaranje zabilježeni su u Belgiji, Francuskoj, Njemačkoj, Grčkoj i Italiji. U Njemačkoj je preventivno zabranjeno više skupova zbog navodnog poticanja na antisemitizam i nasilje, propalestinski skupovi zabranjivani su i u Švicarskoj i Austriji, a u Francuskoj je takva odluka ministra policije pala na sudu. Slične zabrane dogadale su se i u vrijeme prosvjeda protiv pandemijskih restrikcija, kada je niz država dekretom uveo mjere protiv javnih okupljanja. U Italiji i Nizozemskoj dio tih mjera još uvijek je na snazi.

AMNESTY International u svom je izvještaju najviše prostora posvetio legislativi i praksama koje se odnose na djelovanje represivnog sustava za vrijeme javnih okupljanja. Organizacija za početak konstatira da svaka upotreba sile od strane policije mora biti usklađena s UN-ovim principima koji to reguliraju i strogo se držati testa zakonitosti, nužnosti i proporcionalnosti. Naguravanje, ometanje prometa ili izolirani slučajevi nasilja ne mogu biti povod da se skup proglašni nasilnim, a obaveza policije uvijek je deeskalacija, za što međutim većina država nema razrađene strategije. Iste kriterije trebalo bi primjenjivati i kod odluka o rastjerivanju prosvjednika, koje bi se trebalo tolerirati samo u slučajevima kao što je višednevna blokada esencijalnih usluga poput bolnice.

Međunarodnim pravom zaštićeni su i činovni građanskog neposluha iako oni uklju-

čuju namjerno kršenje zakona. Unatoč tome, 16 od 21 država ima zakone kojima se to pravo eksplicitno ili implicitno ograničava, u nekim državama građanski se neposluh tretira kao terorizam ili ugrožavanje nacionalne sigurnosti (Njemačka, Italija, Španjolska, Turska), za što su predviđene višemjesečne zatvorske kazne.

I preventivni pritvor prosvjednika u konfliktu je s međunarodnim pravom i nikada se ne bi trebao koristiti, no to se također sve češće radi, naročito u slučajevima klimatskih protesta (Njemačka, Francuska). Polovica država zakonom dozvoljava i pretresanje prosvjednika, iako je i to u suprotnosti s međunarodnim konvencijama. Upotreba 'manje smrtonosnog oružja', poput gumenih metaka, kemijskih iritansa i vodenih topova također su strogo regulirani međunarodnim dokumentima, no Amnesty bilježi njegovu 'sve rašireniju zloupotrebu', zbog čega traži da se u okviru UN-a donese međunarodni regulatorni sporazum.

U Belgiji, Francuskoj, Grčkoj, Nizozemskoj, Poljskoj, Srbiji, Španjolskoj, Turskoj i UK-u bilo je više slučajeva ozbiljnih, često i trajnih ozljeda kao što su opekline, dislokacije i frakture kostiju, zubi i glave, gubitak ruke, oka i testisa, a zabilježeni su i slučajevi smrti. Početkom 2023. tijekom protesta protiv proširenja rudnika ugljena u njemačkom selu Lützerath jedna je osoba poginula, a osam ih je hospitalizirano zbog policijskog nasilja, dok je policija Srbije pendrečila čak i djecu na protestu protiv Covid mjera 2020. Većina država ima 'generičke' regulative upotrebe manje smrtonosnog oružja, a u Španjolskoj je pravilnik o korištenju takvog oružja klasificirani podatak.

Iako zakonito, problematično je i korištenje 'obuzdavanja' (*ketting*), taktike okruživanja grupe ljudi policijskim kordonom koje se ponekad koristi i u svrhu prikupljanja obavještajnih podataka. U protestima seljaka u Francuskoj 2021. policija je na taj način satima držala desetke članova sindikata Seljačka konfederacija, a pušteni su tek nakon što su im uzeti podaci i razrezane globe. Što se tiče upotrebe vojske, ona je u Belgiji i Velikoj Britaniji zakonski zabranjena, a u desetak država dozvoljena je u 'iznimnim situacijama', što također predstavlja kršenje međunarodnih normi. AI navodi i da je u većini država prisutna systemska nekažnjivost policajaca koji se koriste prekomjernom silom. Kada se suđenja i dogode, teret dokazivanja je, suprotno uvriježenoj praksi, na žrtvi, a interne i parlamentarne istrage u pravilu ne dovode do adekvatnih sankcija.

U posljednjem poglavlju AI se bavi zloupotrebama metoda nadzora, od tajnih policijskih operacija, preko nadzora društvenih mreža invazivnim alatima, pa do prikupljanja biometrijskih podataka, primjerice tehnologijama za prepoznavanje lica. Jedan od eklatantnijih primjera je Grčka, u kojoj kazneni zakon eksplicitno dozvoljava upotrebu sustava nadzora na protestima. Nadzor ljudi koji upražnjavaju pravo na protest u direktnom je konfliktu s pravima na privatnost, mirno okupljanje i izražavanje, zbog čega AI smatra da bi to trebalo zabraniti nacionalnim legislativama.

UN-ov posebni izaslanik za slobodu mišljenja i izražavanja pozvao je na uvođenje moratorija na upotrebu tehnologije za prepoznavanje lica (FRT) jer dovodi do diskriminacije određenih skupina ljudi. Evropska unija početkom godine donijela je Zakon o umjetnoj inteligenciji, no njime se ne zabranjuje upotreba FRT-a na protestima. Parlamentarna skupina zelenih nedavno je provela istraživanje koje je pokazalo da 11 članica EU-a već koristi tu tehnologiju, dok njih osam to namjerava činiti. ■

Kineska struja protiv zapadnih buržuja

Dodatnim carinama na kineska električna vozila koje je uvela EU protive se automobilski divovi Mercedes, BMW i Volkswagen. Još više carine uveo je SAD. Zapad, bastion slobodnog tržišta, brani se protekcionizmom, a Kina napada 'nepravednom prednošću'

EUROPSKA unija je – na postojeće desetpostotne – odlučila uvesti dodatne carine na kineska električna vozila, u rasponu od 17,4 do 37,6 posto. Tarifa se obračunava prema 'sumnjivom iznosu primljenih subvencija' tvrtke, koje su opisane kao 'nepravedna prednost'. Ukratko, Komunistička partija Kine provodi politiku korištenja javnog novca u svrhu planiranja gospodarske aktivnosti, što rezultira široko dostupnim proizvodima zadovoljavajuće kvalitete.

Gradani Europe su ovaj model prepoznali kao za njih koristan pa su lani kupili duplo više električnih vozila iz Kine nego 2021. godine. Europski proizvođači poput Renaulta dosjetili su se pak da zbog ovog trenda moraju 'smanjiti troškove proizvodnje za 40 posto', a 'vrijeme proizvodnje za trećinu',

dok je BMW u Kini bio primoran spustiti cijenu novog električnog modela serije 3 sa 45.000 na 24.000 dolara. Europska komisija sve to naziva 'ekonomskom prijetnjom'. Pritom, Bruxelles naročito zamjera Peking u stvari kao što su porezni izuzeci za sektor baterija, financijske pogodnosti za zelene tehnologije te jeftino ili besplatno zemljište za tvornice automobila.

Predsjednica Europske komisije URSULA VON DER LEYEN još je prošle godine upozorila da je 'tržište preplavljeno jeftinijim kineskim električnim vozilima' čija je cijena 'umjetno niska' zbog 'ogromnih državnih subvencija', što 'iskrivljuje' europsko tržište. Naglasila je i kako je riječ o 'ključnom' sektoru s 'ogromnim potencijalom', dodavši da EU 'nije zaboravila' traumu kada su kineski konkurenti u solarnoj industriji istisnuli europska poduzeća. 'Naše tehnološke kompanije vole konkurenciju. Znaju da je... dobra za biznis te da stvara i štiti europske poslove', objasnila je, potom karakterizirajući kinesku konkurenciju kao 'nepoštenu'.

Međutim, čini se da su ono što europske tehnološke kompanije ne vole – carine. 'Sa stajališta BMW grupe, protekcionističke mjere poput uvoznih carina ne pomažu nam u natjecanju na međunarodnim tržištima', poručio je predsjednik uprave tvrtke OLIVER ZIPSE, nazvavši odluku 'pogrešnim putem' koji 'škoduje europskim tvrtkama i interesima'. Iz Mercedesu su pak javili da im 'kao izvoznom narodu nisu potrebne trgovinske barijere', dok su iz Volkswagena poručili da 'negativni učinci ove odluke nadmašuju bilo kakve potencijalne koristi'. 'Trebamo neku vrstu glavnog plana. Vrijeme nam istječe', zavapio je THOMAS SCHMALL, član uprave VW-a. Doduše, čini se da EU po pitanju Kine već neko vrijeme posjeduje prilično detaljan plan, a on je – slijediti SAD. Naime, u svibnju je Bijela kuća obznanila carinsku stopu od sto posto (!) na kineska električna vozila, zbog toga što je, prema riječima ministrice financija JANET YELLEN, 'Kina sada jednostavno prevelika da bi ostatak svijeta apsorbirao njen golemi kapacitet'. Inače, kinesko gospodarstvo je, prema nominalnom BDP-u, drugo najveće na svijetu, odmah iza američkog. Yellen je u travnju posjetila Kinu, pri čemu je tamošnje dužnosnike ritualno pozvala na provođenje 'tržišno orijentiranih reformi' pa izrazila zabrinutost oko kineske 'prekapacitiranosti'.

Što bi uopće podrazumijevao ovaj termin? Po službenoj definiciji, riječ je o pojavi (kada proizvodne mogućnosti industrije premašuju potražnju za njezinim proizvodima, što dovodi do neučinkovitosti i smanjene profitabilnosti). Ključne metrike za procjenu ove pojave su stopa iskorištenosti kapaciteta, razine zaliha i profitne marže. Pa, kako Kina stoji s ovim stavkama? Posljednjih deset godina su tamošnje stope iskorištenosti kapaciteta prilično konstantne, oko 76 posto, dok su one američke 78 posto. Dakle, nema značajne razlike. Što se tiče razina zaliha, početkom godine je kineski indeks bio oko 49, a američki 48. Kao problematične se računaju razine iznad 50. Konačno, kineska industrijska dobit porasla je 10,2 posto u prva dva mjeseca ove godine, konsolidirajući niz rasta od lanjskog kolovoza. Dakle, ni tu ne postoji ništa sporno. Očito, Kina nema problem s 'prekapacitiranošću'.

Neki bi mogli pretpostaviti da Washington optužuje Peking za 'damping', praksu u kojoj tvrtke izvoze proizvode po cijenama nižim od onih koje naplaćuju na svom domaćem tržištu ili ispod cijene proizvodnje. Ipak, kineska poduzeća i dalje ostvaruju profit te naplaćuju više cijene u inozemstvu nego kod kuće gdje, uzgred rečeno, prodaju 84 posto svojih vozila. S druge strane, Njemačka izvozi 76 posto svog proizvedenog kontingenta, Južna Koreja 68, a Japan 46. Ako pak pogledamo ukupni broj izvezenih auta, u 2023. on je u Kini bio 4,91 milijun, u Japanu 4,42 milijuna, a u Koreji 2,8 milijuna. Dakle, po broju stanovnika je omjer 10:1 – ne u korist Kine. Osim toga, globalna potražnja za novim energetske vozilima dosegnut će 45 milijuna jedinica do 2030., što je četiri i pol puta više nego 2022. Trenutačni proizvodni kapaciteti daleko su od zadovoljavanja potražnje na tržištu, što znači da Kina zapravo ne proizvodi dovoljno. Dobar prikaz ovog je situacija sa Xiaomijem su7 čija je početna cijena manja od 30.000 dolara, dok ima bolje performanse (i vrlo sličan dizajn) od Porsche Taycana koji košta preko 100.000 dolara. Takva razlika u cijeni je moguća (iz-

među ostalog) zbog potpuno automatizirane tvornice koja izbacuje automobil svakih 76 sekundi (!). su7 je, kada je pušten u prodaju u Kini, rasprodan za cijelu 2024. u manje od 24 sata.

Drugi razlozi kineske cjenovne efikasnosti su, recimo, to što je Kina jedina država na svijetu koja proizvodi sve kategorije robe, što znači da je čitav opskrbeni lanac unutar zemlje. Zatim tu je cijena industrijske električne energije koja je u Kini oko 75 dolara po megavatsatu, dok je u Njemačkoj 2,25 puta viša. Bitna stavka su i patenti kojih je Peking 2023. prijavio otprilike koliko i ostatak svijeta zajedno, što je praksa zbog koje Australijski institut za stratešku politiku procjenjuje da Kina danas dominira u 37 od 44 kritične tehnologije budućnosti. Pekinška plima inovacija učinila je baterije čak toliko pristupačnima da su kineska električna vozila sada jeftinija od onih klasičnih.

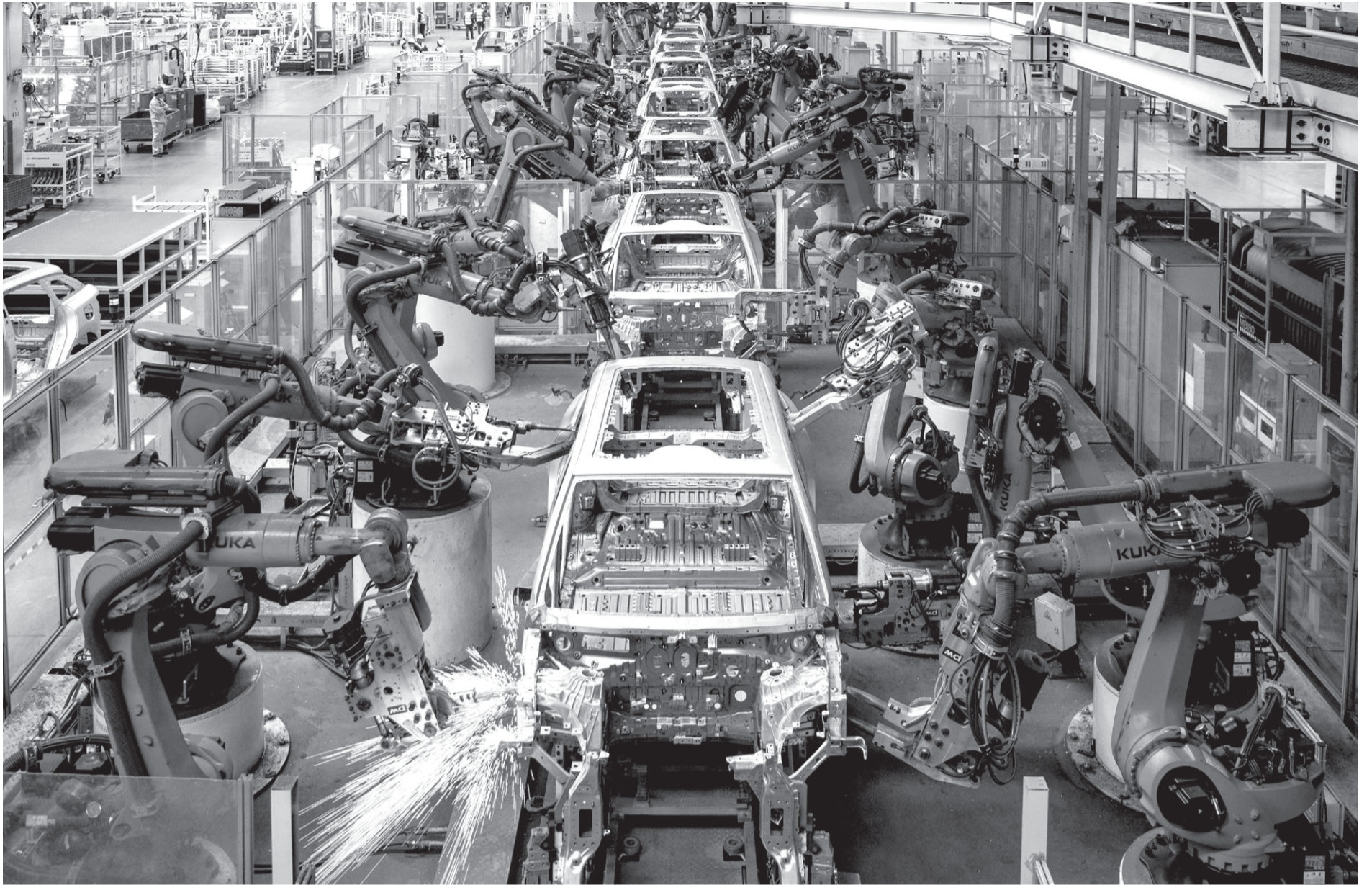
Važno je dodati i kako, suprotno uvriježenom mišljenju, ova konkurentnost nije rezultat kineske 'jeftine radne snage'. 'Popularna je koncepcija da tvrtke dolaze u Kinu zbog niske cijene rada. Nisam siguran u koji dio Kine idu, ali istina je da je Kina prije mnogo godina prestala biti zemlja s niskim troškovima rada', istaknuo je direktor Applea TIM COOK.

VALJA se zapitati: zašto SAD nikada nije bio zabrinut zbog kineske 'prekapacitiranosti' kada je Kina dominirala globalnom proizvodnjom industrije niske dodane vrijednosti i tehnologija poput tostera i sušila za kosu? Pa, zato što pravi problem, ustvari, nije u industrijskom kapacitetu nego u konkurentnosti. Ovo je čak primijetio i Bloomberg, istaknuvši da retorikom o 'prekapacitiranosti' Amerika 'odbacuje ono što je jedno od temeljnih načela ekonomije više od 200 godina: komparativnu prednost', a sve to kako bi 'opravdala politiku ograničavanja javnog pristupa pristupačnoj i čistoj tehnologiji'. 'Također postoji nepovezanost između razina čiste tehnologije koje Washington smatra potrebnima kada se govori o klimatskim promjenama i razina koje se smatraju pretjeranim kada se suočava s Kinom. Prije samo četiri mjeseca složili su se utrostručiti kapacitete obnovljive energije na globalnoj razini do 2030... To je protekcionistička katastrofa u nastajanju – i za SAD i za planet', piše američki medijski div.

Pošto, jasno, nije jednostavno zonglirati između apela na tržišno orijentirane reforme i gnušanja nad idejom konkurentskog takmičenja, Sjedinjene Države su bile primorane osmisliti isprazne termine kao što su već spomenuta 'nepravedna prednost' i 'sumnjive subvencije'. 'SAD je zabrinut zbog mogućnosti da će jeftina, subvencionirana kineska roba preplaviti američka tržišta i

Ursula von der Leyen
(Foto: Armin Durgut/
PIXSELL)

Robotizirana tvornica kineskog proizvođača električnih automobila Leapmotor u Jinhui (Foto: China Daily/Reuters/PIXSELL)

potkopati milijarde dolara državnih ulaganja koja su ulivena u ključne proizvodne sektore putem BIDENOVIH zakona o čipovima i smanjenju inflacije', izvijestio je The Guardian. Dakle, ako niste shvatili, Kina daje 'subvencije', a Amerika 'državna ulaganja'. Po čemu se te dvije stvari razlikuju znaju valjda samo u uredništvu Guardian.

U Marketplaceu, čini se, ipak ne umiju najbolje diferencirati ova dva pojma. (Peking) subvencionira (tehnološki sektor) više nego mi našim ulaganjima kroz Zakon o čipovima, infrastrukturu i sve to? Zato što mi ulažemo milijarde – vi ulažete milijarde', zbunjeno je novinar ove kuće upitao Yellen. 'Da, vrlo eksplicitno subvencioniramo ulaganja u ova važna strateška područja', priznala je ministrica čija je administracija odobrila 1,2 bilijuna dolara poticaja zelenoj tranziciji. I premda je kritiziranje socijalističkih politika poticanja ekonomije iz nacionalnog proračuna legitiman alat javnog diskursa, ova tehnika se također često može obiti o glavu kao prosto licemjerje. Naime, globalno istraživanje Harvardovog profesora DANIJIA RODRIKA iz 2023. pokazalo je kako je regija koja u pravilu ima najviše državnih intervencija u lokalne industrije – Zapad.

Naravno, neefektivnost slobodnog tržišta u industrijalizaciji i razvoju zemlje nije nikakva novost. Korejski ekonomist HA-JOON CHANG još je 2002. u svojoj knjizi 'Kicking Away the Ladder' pokazao kako su sve bogate države to postale zahvaljujući značajnim protekcionističkim politikama. Štoviše, SAD je bio predvodnik ovog pokreta, s carinama koje su se do kraja Drugog svjetskog rata kretale između 40 i 50 posto. Britansko Carstvo je također forsiralo carine od 45 do 55 posto do sredine 19. stoljeća, dok nije doseglo vrhunac moći. Sada je, s nastupanjem Kine kao ozbiljnog ekonom-

skog konkurenta, Zapad primoran svoj imperijalistički protekcionizam ponovo izvući iz ormara, stresti s njega merkantilističku prašinu i dati mu novi, intervencionističkiji sjaj. 'Amerika je najučinkovitija kada radimo s našim saveznicima. Ako stvarno želimo usporiti kinesku stopu inovacija, moramo surađivati s Europom', poručila je još 2021. američka ministrica trgovine GINA RAIMONDO. Ove ideje neoprotekcionističke suradnje početkom godine podržao je i najrelevantniji predstavnik zapadnog korporativnog sektora ELON MUSK, alarmiravši

SAD prigovara Kini zbog subvencioniranja industrije, a odobrili su 1,2 bilijuna dolara poticaja zelenoj tranziciji. Globalno istraživanje Danija Rodrika iz 2023. pokazalo je kako je regija koja u pravilu ima najviše državnih intervencija u lokalne industrije – Zapad

establišment da 'ako se ne uspostave trgovinske barijere', kineski sektor električnih vozila će 'uništiti većinu drugih kompanija u svijetu'.

Slijedeći ovu logiku, Bidenova administracija je predložila carinu od 25 posto i na – kineske kranove. Predsjednik Američke udruge lučkih vlasti je ukazao da će ovo 'samo rezultirati negativnim ishodom, uključujući ozbiljnu štetu učinkovitosti i kapacitetu luka, zategnute opskrbe lance, povećane potrošačke cijene i slabije američko gospodarstvo'. Kao glavni razlog za to je naveo da 'nema održive alternative kineskim dizalicama', što znači da će ovi nameti biti samo dodatni skriveni porez za američke luke. Kolika paranoja oko 'kineske prijetnje' vlada u hodnicima Bijele kuće otkrivaju i navedeni razlozi za carine: dizalice bi se mogle koristiti za 'cyber upade ili špijuniranje'. Ovo tragikomično 'objašnjenje' negirale su i same luke, ukazavši da 'postoje mjere zaštite za sprječavanje takvih napada'. Budući da alternative ne postoje, kineski kranovi će se svakako koristiti, samo što će biti skuplji. Dakle, SAD će štetu nanijeti samo i isključivo – sebi.

Sva ova histerija je zatekla i same Kineze, čiji je premijer nakon sastanka s Yellen rekao: 'Nadamo se da će se Sjedinjene Države pridržavati osnovnih normi tržišne ekonomije, uključujući pošteno natjecanje i otvorenu suradnju, suzdržati se od pretvaranja gospodarskih i trgovinskih pitanja u politička ili sigurnosna te promatrati pitanje proizvodnog kapaciteta objektivno i dijalektički.' Nakon što je Europska komisija izglasala carine, kineska gospodarska komora je priopćila da je 'duboko razočarana i nezadovoljna' odlukom koja je 'potaknuta političkim čimbenicima' i samo će 'štetiti interesima potrošača'.

'Ove EU carine su oklada budale. Europljani će biti uskraćeni za jeftina, visokokvali-

tetna električna vozila. U međuvremenu, kineski proizvođači električnih vozila (čiji su jedini troškovi stvarno niski) jednostavno će poslati puno više električnih vozila u Europu kako bi ostvarili istu zaradu. EU idiotizam na djelu!' napisao je na X-u YANIS VAROUFAKIS. Također, neće se najbolje provesti ni europske ni američke tvrtke koje proizvode električna vozila u Kini i izvoze ih u EU jer upravo one čine veliku većinu te razmjene. Naime, samo Tesla snosi 68 posto ukupnog uvoza.

RONALD REAGAN, šampion slobodnog tržišta, u svom govoru 1988. je ukazao: 'Prečesto govorimo o trgovini koristeći se rječnikom rata. U ratu, da bi jedna strana pobijedila, druga mora izgubiti. Ali trgovina nije ratovanje. Trgovina je ekonomski savez koji koristi objema zemljama. Nema gubitnika, samo pobjednika. A trgovina pomaže jačanju slobodnog svijeta. Ipak, danas neki američki političari koriste protekcionizam kao jeftin oblik nacionalizma.' Dakle, prema Reaganu SAD-om danas vladaju 'jeftini nacionalisti' koji žele 'rat' u kojem će Kina izaći kao 'gubitnik'. Da je tako potvrđuje i Wall Street Journal koji piše da je 'Washington napustio svoj zagrljaj međunarodne otvorenosti i sada zagovara više nacionalističku, protekcionističku gospodarsku viziju'.

Očito, Zapad se više ne želi igrati slobodnog tržišta, već reakcionarnim polugama moći namjerava 'nepoštenu konkurenciju' staviti na mjesto 'pravedne neprednosti'. Doduše, lako bi se moglo dogoditi da zapadna prekapacitiranost potrebom da vidi sebe kao pobjednika samo subvencionira onu SUN TZUOVU: 'Izgledaj slab kad si jak, a jak kad si slab.' ■

KULT

URNI

ŠTAB

VIDA

kanal koji vidi ono
što drugi ne žele vidjeti

gledajte
na YouTube
kanalu Vida

Литијем до Уније

Еуропска унија заинтересирана је за ископање и прераду литија у Србији, а из Брисела истичу да је 'на националним владама да доносе одлуке о конкретним индустријским пројектима', као и да очекују 'да се такве одлуке заснивају на важећем регулаторном оквиру'

ТРЕБАЛО је неколико дана да српски медији одгонетну загонетку коју им је задао председник АЛЕКСАНДАР Вучић кад је прошлога петка изјавио да '19. јула очекује велику посету Србији. После тога очекујемо важна отварања, ве-

лике економске догађаје за нашу земљу.' Српска редакција Н1 телевизије у уторак је објавила да у петак у Београд стижу њемачки канцелар Олаф ШОЛЦ и потпредседник Еуропске комисије за енергетику МАРОШ ШЕФЧОВИЧ. Сусрет с Вучићем није куртоазан јер Н1 прецизно тврди да

'у 9:50 биће потписан Меморандум о разумевању између ЕУ-а и Србије о стратешком партнерству о одрживим сировинама, ланцима производње батерија и електричним возилима'.

Н1 подсјећа да је Шефчович прије неколико мјесеци 'узбуркао јавност у Србији изјавом да се уклањају последње правне препреке за трговинско партнерство ЕУ-Србија у вези са литијумом, односно другим критичним сировинама'. Трагајући за информацијама о каквим се 'правним препрекама' ради, новинари Н1 телевизије из Брисела су тада добили одговор да 'када су у питању еколошки стандарди који се примењују на рударске пројекте, Србија као земља кандидат прогресивно усклађује своје законодавство са правним тековинама ЕУ-а, укључујући и област еколошке политике, која укључује стандарде и приступе који су најстрожи у свету'. Н1 је закључио да 'литијум из Србије неће моћи да се увози на тржиште Еуропске уније уколико није задовољно еколошке стандарде које важе у ЕУ-у када је у питању вађење руде'.

Меморандум који ће у петак потписати Еуропска унија и Србија бит ће 14. стратешко партнерство које је ЕУ склопио са земљама партнерима које нису чланице Уније. Еуропска унија притом у земљама чланицама развије виша од 900 пројеката у подручју рударства и прераде критичних сировина, а рударење и прерада литија тек је дио настојања ЕУ-а да својој индустрији осигура критичне сировине. У Бриселу тврде да је српски пројекат Јадар такођер тек један од пројеката експлоатације литија који се у различитим фазама зрелости развијају 'у бројним државама чланицама, укључујући Аустрију, Чешку, Француску, Немачку, Грчку, Италију, Ирску, Португал, Шпанију и Шведску'.

Иако Еуропска унија не крије да је итекако заинтересирана за ископање и прераду литија у Србији, ипак истиче да је 'на националним владама да доносе одлуке о конкретним индустријским пројектима и да стварају економске прилике. Унија притом очекује од земаља кандидата да се такве одлуке заснивају на важећем регулаторном оквиру и праксама усклађеним са еколошким правилима ЕУ-а, укључујући управљање отпадом и водама и учешће јавности у процесу доношења одлука'.

Међу чланицама ЕУ-а за српски литиј највише је заинтересирана Њемачка. Зато са Шефковичем у Београд долази и канцелар Шолц. Вучић је почетком године с њемачким Министарством привреде потписао меморандум о 'институционалном партнерству' којим су се двије земље обvezала на сурадњу у индустријско-политичком развоју Србије сукладно еуропском 'Зеленом договору' и 'јачању ланаца снабдевања'.

Вучић и ових дана говори да српске власти коначну одлуку о судбини пројекта Јадар неће доносити преко ноћи. 'Док нам Немци не буду гарантовали да ћемо имати чисте реке и планине, да ћемо и то одлагање за депонију имати урађено у складу са свим европским стандардима, нећемо да покушавамо ни да почињемо', тврди српски председник па додаје: 'О томе мора да се отвори дискусија у којој доминирају аргументи, а не празне приче типа 'Не дамо Јадар', 'Не дамо Рађевину'.

Но након што је прошлога тједна Уставни суд Србије као неуставну уки-

нуо уредбу Владе АНЕ БРНАВИЋ којом је прије двије године забрањен Рио Тинтов пројекат Јадар, еколошким удругама које му се годинама противе почеле су се прикључивати и поједине опорбене странке. У побуни против експлоатације литија у Србији виде шансу да након уза-стопних изборних пораза реанимирају своје активности и поткопају напредњачку коалицијску власт.

Опозицијски проблем је што сада мора јуришати против удружених Вучићевих напредњака и Еуропске уније која је пригрлила пројекат Јадар као дио свог стратешког 'Зеленог плана'. Поред тога, противници експлоатације литија у Србији морају се сучелити и с преко стотињак српских и међународних стручњака који су радили на недавно објављеној Рио Тинтовој студији утјецаја рудника литија на животну средину. Један од аутора студије, декан београдског Рударско-геолошког факултета АЛЕКСАНДАР ЦВЈЕТИЋ у интервјуу Времени рекао је да оно што 'студије показују са становишта заштите животне средине јесте да је могуће вршити и експлоатацију и прераду литијума на еколошки прихватљив начин. Кад то кажемо, знамо да тај процес има утицаја на животну средину, али ти утицаји се могу контролисати и држати под контролом.'

Цвјетић у интервјуу тврди и да 'од момента када је први пут донет сет 'зелених закона' до данас, можда смо у области животне средине наше законодавство највише ускладили са законодавством Еуропске уније. Практично све директиве које се појаве код њих врло се брзо претачу и имплементирају у наш закон, што у виду закона, што у виду одређених правилника. Ту стварно можемо рећи да Република Србија практично прати све норме по питању заштите животне средине.' Он подсјећа и да је Еуропска унија прописала да литијске батерије које се пласирају на њезино тржиште морају имати 'личну карту' којом 'финални производ мора да докаже да је све у том ланцу снабдевања – од прераде до крајњег производа – у сагласности са законима. Ако је производња у питању, да се она одвија на етички начин и да људи имају одговарајућу заштиту на раду'. Цвјетић стога сматра да је и у случају пројекта Јадар 'држава гарант да инвеститор мора да спроведе мере – законодавство и инспекцијски органи морају грађанима да пруже уверење и гаранцију да ће оно што је стварно написано инвеститор да спроведе, а они ће бити ту да контролишу да ли је то стварно тако како јесте'.

Цвјетић подсјећа да 'нема људске активности без ризика. Само можете рећи да је ризик прихватљив или да није прихватљив. Али не смемо да застанемо па да онда каснимо за технологијом. Људи ту имају неку искључивост, стално су неки напади.' Тврди и да је особно 'етикетиран', али помирљиво закључује: 'Наше друштво је врло склоно да напада људе. Не треба етикетирати људе само зато што неко нешто не зна или му се то не свиђа. Чини ми се да је овај пројекат сувише ушао у политичке воде. Овде треба да се чује стручна јавност.

Нажалост, све се појавило у моменту када су и власт и опозиција на основу тога скупљали поене. Нисте имали неку средину – или сте били за пројекат и издајник, или сте били против пројекта и ин. Знате како, најлакше је рећи: 'Ја то нећу'. Ово је развојна шанса Србије. Да ли ћемо ми ући у то коло и прикључити се, то треба држава да одлучи. Оно што је одрађено у оквиру студија урађено је професионално. ■

Потпредседник Еуропске комисије за енергетику – Марош Шефчович (Фото: Томислав Милетић/PIXSELL)

INTERNACIONALA

Atentat ili o demokraciji u Americi

Nova mantra kandidata na američkim predsjedničkim izborima, nakon atentata na Trumpa u Butleru, je 'jedinstvo'. No, u SAD-u buktu, a i dalje će, nesmiljeni kulturkampf. SAD danas izgleda kao pacijent kojega izjedaju unutarnje bolesti, a problem je u tome što je taj bolesnik i dalje najmoćniji na svijetu

NOVA mantra kandidata na američkim predsjedničkim izborima, aktualnog predsjednika JOEA BIDENA i bivšeg predsjednika DONALDA TRUMPA, je 'jedinstvo'. Ta je imenica postala kurentna roba nakon pokušaja ubojstva kandidata Republikanske stranke na predizbornom skupu u Butleru prošlog vikenda. Priča o atentatu je poznata i malo je vjerojatno da će se mijenjati u glavnim crtama, možda u ponekom detalju: THOMAS MATTHEW CROOKS, registrirani 20-godišnji birač Republikanske stranke kojem su izbori 5. studenoga trebali biti prvi predsjednički izbori na kojima ima pravo glasa, pokušao je ubiti Trumpa. Pucao je iz puške, Trumpa je ranio u desno uho, ubio

je jednog vatrogasca, dvoje ljudi je ranjeno, a njega je likvidirala Tajna služba koja je gotovo trenutačno postala temom tjedna.

Sjedinjene Države petnaestak se godina strahovito politički i svjetonazorski polariziraju, do razine otvorenog društvenog sukoba koji može postati i mnogo nasilniji od sukobljavanja u medijima i na društvenim mrežama. Istovremeno, američka politika utjelovljena u dvije velike stranke, demokratima i republikancima, kadrovski je znatno nazadovala. Prije 16 godina za mjesto u Bijeloj kući borila su se dva teškokategornika: BARACK OBAMA i JOHN MCCAIN. Tada je taj sukob, dijelom postojeći i u dva mandata GEORGEA BUSHA MLAĐEG, prestao tinjati i počeo se rasplamsavati. Obama dijelu SAD-a nije bio prihvatljiv kandidat, što zbog boje kože što zbog toga što je, barem za njih, bio preliberalan. McCain je tome parirao nastojeći hvatati glasove veoma konzervativnog dijela Amerike kandidirajući guvernerku Aljaske SARAH PALIN za svoju potpredsjednicu. Nakon toga je nastala Čajanka, u osnovi ekstremna struja unutar republikanaca, koja je i zahvaljujući medijima koje je imala na raspolaganju, uspjela postati ona

koja udara ideološki takt i ritam u Republikanskoj stranci. Na to se nakalemio Trump, čovjek koji do danas, uz ostalo, nije shvatio da je politika posao zasnovan na kompromisu, ne diktatu. Marljivo je radio na polariziranju američkog društva ne shvaćajući čemu služe zakoni i institucije, osim ako se ne podvrgavaju njegovoj volji. Danas je Amerika dogurala do toga da je sve na pladnju, ili se čak i pokušava maknuti s pladnja: ženska reproduktivna prava, osnovna prava LGBTIQ osoba (do razine da se pojedinim grupama uskrati zdravstvena skrb), prava manjina i društveno slabih. Nije ugrožen, ili svakako neće biti useli se ponovno Trump u Bijelu kuću, ne krupan nego ekstremno krupan kapital.

Šesnaest godina nakon Obame i McCaina kandidati za predsjednika su Biden i Trump. Prvi tandem je u vrijeme izbora imao ukupno 119 godina, aktualni 160. Prije četiri godine u ringu su bila ista dvojica kandidata i tada su bili dvojica najstarijih kandidata za predsjednika u povijesti SAD-a, a sada su četiri godine stariji. Stanje u dvije američke stranke podsjeća na stanje u europskim socijalističkim zemljama osamdesetih godina 20. stoljeća kada su ih vodili sivi, ostarjeli, bolesni, nesposobni aparatčici koji su bili jasan znak atrofije sistema do nepopravljivosti.

Temeljna odrednica dosadašnjeg dijela kampanje bio je kulturkampf, što ne čudi, on u Sjedinjenim Državama buktu godinama. Nakon atentata oba su kandidata pozvala na jedinstvo, ali ni jedan ne zna kako postići jedinstvo, ostvariti onaj minimalni zajednički nazivnik koji omogućava zajednički život u demokraciji, ne bez sukoba, ali bez progona

U uho pogođeni Trump pozdravlja svoje pristaše u Butleru (Foto: Brendan McDermid/REUTERS/PIXSELL)

i uništavanja protivnika i neistomišljenika, u zemlji kakve su Sjedinjene Države danas. One danas izgledaju kao pacijent kojega izjedaju unutarnje bolesti, a problem je u tome što je taj bolesnik i dalje najmoćniji na svijetu.

Sam atentat iz Butlera je, prema manje-više svim analizama, politički vjetar u jedra Trumpu. To je logično, on je u ovom slučaju žrtva, on je objekt napada, po svemu sudeći 'vuka samotnjaka'. Tri i pol mjeseca, koliko je ostalo do izbora, u današnjoj je politici veoma dugo razdoblje, ali sve ukazuje na to da su Trumpove, ionako više nego solidne šanse da ponovno postane predsjednik, veće. Prema anketama provedenim krajem lipnja i početkom srpnja on je bio u blagoj prednosti i prema postotku glasova na koje je mogao računati (što s obzirom na američki izborni sustav nije odlučujuće) i prema broju elektorskih glasova na koje može računati. Jasan znak njegove prednosti su i prikupljene donacije. U svibnju je prikupio 60 milijuna dolara više od Bidena. Trump djeluje kao teflon političar i nijedan politički skandal i pravosuđni postupak koji se vodi protiv njega ne ruše mu rejting.

Biden pak ima problema uvjeriti javnost da je mentalno sposoban obavljati dužnost predsjednika. Nakon za njega katastrofalne prve debate, na sastanku na vrhu NATO-a u Washingtonu predsjednika Ukrajine VOLODIMIRA ZELENSKOG najavio je preimenovavši ga u PUTINA, a svoju potpredsjednicu KAMALU HARRIS preimenovao je u Trumpa. Kako 'sleepy Joe' funkcionira iza zatvorenih vrata, kada operativno vodi SAD, nije nam znano, pred kamerama prečesto ostavlja dojam dezorijentirane osobe. U svim svojim poteškoćama tek se ograničeno može osloniti na svoju potpredsjednicu Harris. Ona je trebala biti snaga koja će nositi demokrate, i zbog očite razlike u godinama u usporedbi s Bidenom. No ona je u ove četiri godine politički gotovo eutanazirana, manjim je dijelom ona za to odgovorna, većim dijelom stranka i posebno Bidenova administracija. Učinili su je nevidljivom ili joj davali zadatke i resore za koje je bilo jasno da neće postići ništa. Nasuprot u inozemstvu raširenom dojamu, Biden i nije loš predsjednik, posebno na domaćem terenu. Ekonomiji ide dobro, nezaposlenost je niska, politika prema manjinama, primjerice Afroamerikancima je uspješna, a broj zaposlenih iz te skupine je rekordno visok. Na domaćem terenu, samo naizgled, postoje uvjeti za mir u kući.

A kakvo SAD 'jedinstvo' očekuje rekao je Trump izborom svog kandidata za potpredsjednika, senatora JAMESA DAVIDA VANCEA. Medijski fokus na njemu uglavnom je sveden na to da je prije osam godina bio ogorčeni protivnik Trumpa, a danas je njegov potpredsjednički kandidat. Pogleda li se za što se zalagao jasno je što slijedi: protivi se pravu na pobačaj, istospolnim brakovima, zdravstvenoj skrbi za transrodne osobe, zabranio bi pornografiju, a Zelenski ne mora strahovati da će ga zamijeniti s Putinom jer se protivi američkoj pomoći Ukrajini. Ne nudi se nastavak, nego zaoštavanje kulturkampfa koji izjeda Sjedinjene Države.

Biden je nakon atentata na Trumpa rekao 'naša se politika previše zahuktala'. Zapravo se zahuktala toliko da je potreban neki novi ALEXIS DE TOCQUEVILLE koji će napisati novu verziju 'O demokraciji u Americi'.

■ Tihomir Ponoš

Berlusconi ispred Ferrarija

Više od sto hiljada ljudi potpisalo je peticiju, dostavljenu italijanskoj premijerki Meloni, kojom se protive da se milanski aerodrom nazove po Berlusconiju, protiv kojeg je pokrenuto više od 30 postupaka i koji je osuđen za utaju poreza, a bio je na glasu po rasističkim izjavama

NE može se nazvati jedan aerodrom po čoveku koji je rekao: 'Bolje biti lud za ženama, nego biti gej.' Aerodrom Malpensa ne može se zvati po političkom lideru koji je podržao smenu ZELENSKOG da bi opravdao PUTINOVU invaziju na Ukrajinu. Najveći aerodrom u Milanu i u regiji Lombardija, ne može da

nosi ime po bivšem premijeru Italije koji je govorio: 'Gade mi se žene koje idu sa crncima.' To su samo neki od razloga koji su navedeni u peticiji koju je pokrenula Omladina demokrata regije Lombardija, najveće udruženje mladih simpatizera Demokratske partije (Partito Democratico), koja se oštro protivi odluci italijanske Uprave za civilno vazduhoplovstvo (ENAC), da međunarodni aerodrom Malpensa bude nazvan po SILVIJU BERLUSCONIJU.

Tu peticiju, iniciranu 7. jula, potpisalo je više od sto hiljada ljudi. Upućena je premijerki Italije GIORGIJI MELONI i MATTEU

Prosvjedi protiv imenovanja milanskog aerodroma po Silviju Berlusconiju (Foto: Stefano Porta/LaPresse/SIPA USA/PIXSELL)

SALVINIJU, aktuelnom ministru infrastrukture i transporta i lideru desničarske partije Severna liga (Lega Nord).

Aerodrom Malpensa drugi je po veličini u Italiji. Veći je rimski aerodrom Leonardo da Vinci-Fiumicino. Na milanskom aerodromu dnevno poleti i sleti više od 500 aviona, godišnje prođe oko 26 miliona putnika. On je raskrsnica za milione putnika i stotine nacionalnosti, smatraju mlade demokrate i zato ne sme da bude nazvan po jednoj kontroverznoj ličnosti, već bi trebao da nosi ime po ličnosti koja oličava vrednosti poštenja, integriteta i društvenog rada. Silvio Berlusconi nikada nije odražavao te vrednosti, što pokazuju brojni krivični postupci vođeni protiv njega.

Protiv višestrukog premijera Italije pokrenuto je više od 30 sudskih postupaka, a neki od njih trajali su sve do njegove smrti. U jednom intervjuu je izjavio da je proveo više vremena po sudovima nego kod kuće, iznevši tvrdnju da se u 20 godina pojavio 2.500 puta na 106 suđenja. Dok je bio premijer, ukupno više od devet godina, njegova vlada je inicirala, a parlament usvojio zakon koji javnim ličnostima daje imunitet od krivičnog gonjenja. Međutim, taj zakon kasnije je poništio Ustavni sud Italije.

Nekoliko puta sudovi su ga oslobađali, ili su osuđujuće presude bile poništavane, ali 2013. godine osuđen je za poresku prevaru zbog čega mu je godinama bilo zabranjeno da obavlja političku funkciju. Bio je osuđen na neplaćeni društveno koristan rad, a kaznu je odslužio u jednom katoličkom staračkom domu. Kada se vratio na političku scenu, osvojio je mandat u Evropskom parlamentu 2019. godine, a potom je, u septembru 2022., izabran za člana italijanskog Senata. Kada je umro, prošle godine u junu, Berlusconi nije bio više ni predsednik svoje stranke Forza Italia (Napred Italija), iako je u narodu ostao zapamćen upravo kao 'predsednik' (Il presidente).

Kako aerodrom u Rimu nosi naziv po italijanskom geniju LEONARDU DA VINCIJU, onaj u Palermu, na Siciliji, po sudijama GIOVANNIJU FALCONEU i PAOLU BORSELLINU, koji su se borili protiv Cosa Nostre koja ih je ubila u atentatu, opozicija smatra da Berlusconi ničim nije zaslužio da njegovim imenom bude kršten najveći aerodrom na severu zemlje.

Milanski gradonačelnik BEPPE SALA oštro je osudio direkciju ENAC-a, koja se, donoseći ovu skandaloznu odluku, kako je rekao, nije posavetovala sa opštinskim preduzećem SEA koje upravlja gradskim aerodromima. Na njegovu kritiku, ministar infrastrukture i transporta Salvini odgovorio je da će se aerodrom u Milanu zvati Silvio Berlusconi, a da bi Sali bilo pametnije da misli kako da zakrpi rupe na ulicama grada i pokosi travu u parkovima.

Neka od imena i ličnosti o kojima se raspravljalo u prošlosti – poput pisca ALESSANDRA MANZONIJA, slikara CARAVAGGIA ili preduzetnika ENZA FERRARIJA – po kojima je Malpensa mogla da se zove, nisu uzeta u obzir prilikom donošenja ove odluke. Salvini je odluku o imenovanju odobrio, čeka se da potpiše dekret koji je formalno predložio predsednik ENAC-a, PIERLUIGI DI PALMA, rekavši da je Berlusconi bio lider koji je omogućio demokratsku alternaciju u zemlji te čovek koji je od Italije napravio svet. Svakako svetski putnici neće zaobi-

laziti ovaj aerodrom zbog njegovog novog imena po biznismenu, kontroverznom političaru i čoveku kojeg su mnogi Italijani ipak voleli.

■ Tatjana Đorđević

Rio Tinto živi

UJANUARU 2022. godine, tadašnja predsednica Vlade Srbije, a današnja predsednica Skupštine Srbije, ANA BRNABIĆ zaključila je pred javnošću da je na Rio

Tinto stavljena tačka. Tom zaključku pretihodio je čitav niz protesta, kako u Loznici i okolini reke Jadar, gde su u Rio Tintu zacrtali da ima biti rudnik litijuma, tako i po ulicama glavnog grada. Ispostavilo se da nije stavljena samo jedna tačka, nego više njih jer se priča o rudniku litijuma nastavila ovog vrućeg leta. Preduslov za nastavak priče i novu ofanzivu vlasti ispunjen je pobedom na još jednim vanrednim parlamentarnim izborima nakon kojih je SNS dodatno učvrstio vlast. Na ruku im je išla i nesloga među opozicijom, jer koliko god pokušavali negirati, pitanje rudnika litijuma, kao i svako ekološko pitanje ujedno je i političko pitanje. Ako nema političkog protivnika, nema ni prepreke da se to pitanje korak po korak vrati na dnevni red.

Temu Rio Tinta prvi je u javnost vratio predsednik ALEKSANDAR VUČIĆ ispripavajući teren i pripremajući javnost za ono što je usledelo 11. juna kad je Ustavni sud uredbu Vlade kojom je ukinut plan projekta 'Jadar', što se desilo onda kada je tadašnja premijerka rekla da se stavila tačka na Rio Tinto, proglasio neustavnom. Dakle, dve i po godine Ustavni sud nije razmatrao tu odluku. Sama Ana Brnabić oglasila se tim povodom i rekla da je tada, kao predsednica Vlade, napravila grešku.

A nekoliko dana pre nego što će Ustavni sud doneti odluku meštani Gornjih Nedejljica, aktivisti udruženja 'Ne damo Jadar', u znak upozorenja na dva su mesta blokirali prelaz na pruzi Beograd – Mali Zvornik u Loznici, nakon čega je njih sedam privedeno, pa pušteno da se brane sa slobode. Nakon odluke došli su i pred Ustavni sud kako bi simbolično stavili katanac na vrata i sad čekaju da istekne rok od 40 dana, koliko su dali Vladi Srbije na 'svelitijumskom saboru', koji je održan 28. juna, odnosno na Vidovdan u Loznici, da se usvoji 'zakonska zabrana primenjenih geoloških istraživanja i eksploatacije litijuma i bora u Republici Srbiji.' Rok ističe 10. avgusta nakon čega su najavili blokiranje Srbije. U međuvremenu, Vlada Srbije usvaja novu uredbu kojom oživljava onu koju je prethodno, greškom, ustanovila je to bivša predsednica Vlade, ukinula.

Jedan od sedmorice privedenih bio je i predsednik ekološkog udruženja 'Ne damo Jadar' ZLATKO KOKANOVIĆ, koji je agenciji Beta rekao da Vlada Srbije, ovom odlukom hoće ubrzano da izazove nemire u Srbiji. Ministar unutrašnjih poslova IVICA DAČIĆ najavio je da policija neće dozvoliti nered, blokade pruga i puteva što pominju protivnici iskopavanja litijuma u Srbiji, a protivničke je prozvaov da politizuju situaciju.

Oni to negiraju i čekaju istek roka.

■ D. Kožul

PERSONA NON GROATA

Foto: Agustin Marcarian/REUTERS/PIXSELL

Poluvrijeme u nogometu traje 15 minuta i u njemu nitko ne nastupa, osim ako nije riječ o finalu Cope Americe koje se igra u SAD-u. Organizatori su poluvrijeme te utakmice prilagodili američkim običajima. Prvi puta je u finalu utakmice takvog ranga održan koncert, nastupila je SHAKIRA (njena reprezentacija, Kolumbija, nastupila je izvan poluvremena i izgubila od Argentine), poluvrijeme je trajalo duže od 15 minuta (protivno jasnom pravilu), ona je za to dobila dva milijuna dolara i brojne baš ugodne kritike. Bespotrebna amerikanizacija se širi, komercijalno se spektakularizira sve pa i ono što je spektakl samo po sebi.

■ T. P.

Zvijezda na Peristilu

U zviježđu opernoga neba na poseban način blješti baš zvijezda dive Radmile Bakočević, doajenke Splitskog ljeta i operne nestorke koja je zadnja što živom riječju može posvjedočiti najudaljenija od nas zbivanja na toj teatarskoj smotri

OKRUGLO 70. Splitsko ljeto taman zvuči i pjeva, govori i igra, pleše i deklamira, odzvanja i sijeva među nama, pa je to svakako prilika i za zapitati se: tko je onaj, ili ona, koji je, ili koja je, bio ili bila na nekoj od otvorenih splitskih pozornica, a da je najstariji, ili najstarija, od živih umjetnika danas oko nas ili negdje?

Doajenka Splitskog ljeta, operna nestorka koja je zadnja što živom riječju i neposrednim sjećanjem može posvjedočiti najudaljenija od nas zbivanja na ljetnoj teatarskoj smotri koja je proslavila svoj grad, jest mundijalnim lovorikama ovjenčana primadona – **RADMILA BAKOČEVIĆ**. Rođena je u blizini Čačka 5. siječnja 1933., a na Muzičkoj akademiji u Beogradu završila je studij pjevanja kod glasovitog profesora **NIKOLE CVEJIĆA**, nakon čega odlazi na specijalizaciju u Milano. Pošto je postala jednom od najodličnijih opernih pjevačica, Bakočevićeva je stala redovito nastupati na odista najvećim svjetskim opernim pozornicama, gdje je pronosila

luč solističke izvrsnosti kakve nikada nije nedostajalo na ovim prostorima. Pripadnica one dične 'stare garde' – **UZ NADU PUTTAR-GOLD** i **BISERKU CVEJIĆ**, **LJILJANU MOLNAR TALAJIĆ** i **DUNJU VEJZOVIĆ**, **TOMISLAVA NERALIĆA** i **RUŽU POSPIŠ BALDANI**, da spomenem samo neke – Radmila Bakočević svoje je ime i ime svoje zemlje (i Jugoslavije i Srbije u njoj) upisala u almanaha i ljetopise Teatra alla Scala u Milanu i Metropolitan Opere u New Yorku, Staatsopere u Beču i Teatra Colon u Buenos Airesu, Covent Gardena u Londonu i Palais Garniera u Parizu, Boljšoj teatra u Moskvi i Teatra Comunale u Firenci...

I poput mnogih još istaknutih internacionalnih opernih zvijezda svojega doba, upravo s tih pozornica dolijetala je na splitski aerodrom, oblačila kostim i pojavljivala se podno Protirona na carskome trgu u Dioklecijanovoj palači. Da, s obzirom na to da ovaj tekst nastaje u Splitu, te da je povod visoka obljetnica festivala Splitsko ljeto, podsjetit ćemo se na nastupe koje je ova neporeciva *primadonna assoluta* ostvarila na splitskom Peristilu.

Debitirala je Radmila Bakočević u gradu pod Marjanom 21. srpnja 1972. godine, kad je nastupila u 'Aidi' **GIUSEPPEA VERDIJA**. To je ujedno bio njezin debi u toj roli, a u Split je stigla ravno iz Rima, gdje je u Karakalnim termama pjevala u **PUCINIJEVOJ** operi 'La fanciulla del West'. U razgovoru s **DIVNOM ŠERIĆ** primadona Bakočević je u toj prilici bila rekla: 'Inače tu rolu sam pripremila u svega deset dana. Aidu, koju ću sutra prvi put pjevati, spremala sam, dakako, duže; ali Vam svejedno moram reći da, iako to kod mene nije čest slučaj, osjećam pomalo tremu, strah... golemu odgovornost pred splitsko publikom' (Slobodna Dalmacija, 27. srpnja 1972.).

Partneri su joj u inicijalnom nastupu na Peristilu bili veliki **Nada Puttar-Gold** i **TO MISLAV NERALIĆ**, stalni članovi **Deutsche Opere** u Berlinu. Međutim, kritičar **ŽELJKO RAPANIĆ**, koji je recenzirao operne i glazbene izvedbe u Splitu više od dva desetljeća, nije bio odveć impresioniran izvedbom. Pa je lišen ikakvih predrasuda – no ne i bez pridavanja pozornosti lošim atmosferskim prilikama tijekom tog dana – ipak bio konstatirao: 'Nepovoljnosti o kojima je bila riječ odrazile su se ponajviše na nečistu intonaciju, čemu nisu izbjegli ni solisti renomea Radmile Bakočević. K tome je i dirigent **NIKŠA BAREZA** koji je cijelu predstavu muzički dobro intonirao – mjestimično diktirao ubitačan tempo (npr. sve plesne točke), pa je to imalo učinka na preciznost i ljepotu izvedbe' (Slobodna Dalmacija, 24. srpnja 1972.).

Nakon toga madam Bakočević se vratila na Splitsko ljeto u srpnju 1978. godine, kad je pod ravnanjem **SILVIJA BOMBARDELLIJA** pjevala ulogu Abigaille u Verdijevom 'Nabuccu'. U ovoj će produkciji nastupiti još 1980., 1981. i 1982. godine, gdje će joj česti partner biti beogradski kolega tenor **ZVONIMIR KRNETIĆ**. Rado je razgovarala i s novinarima, pa je **DRAGANU LISCU** bila ispričala anegdodu kako je bečka Staatsoper po nju jednom bila poslala privatni avion ne bi li uskočila u operu 'Andrea Chénier' **UMBERTA GIORDANA** i zamijenila oboljelu **MONTSERRAT CABALLÉ**. A onda je poentirala: 'Za mene, kao valjda i svakog umjetnika, pjevati na Peristilu predstavlja ne samo veliki doživljaj nego i veliko zadovoljstvo. Splitski je festival imao uvijek dobre predstave

u kojima nastupaju istaknuti naši i strani umjetnici. Mislim da ne griješim ako podvučem da i strani pjevači rado dolaze u Split baš zbog Peristila i prihvaćaju posebne, vrlo smanjene honorare' (Slobodna Dalmacija, 16. srpnja 1982.).

Svoj peti nastup na Peristilu kao Abigaille Bakočevićeva će imati na premijeri 15. srpnja 1983., koju je kao debitant u Hrvatskoj režirao **PAOLO MAGELLI**, Talijan koji je u to vrijeme bio angažiran u Beogradu. Dirigirao je makedonski maestro **VANČO ČAVDARSKI**. Kritičar **INOSLAV BEŠKER** u beogradskim novinama objavio je panegirik ne štedeći komplimentata akonto Bakočevićine pjevačke tehnike i muzikalnosti: 'To je naročito došlo do izražaja u velikoj ariji na početku drugog čina, otpjevanoj sa sigurnošću i stilskom čistotom kakve bi zavredale priznanje i u studijskim uslovima' (Politika, 18. srpnja 1983.) I **Dragan Lisac**, koji ju je godinu ranije intervjuirao, piše kako je 'kreacija Abigaille u svakom pogledu bila dostojna njenog međunarodnog ugleda. Vokalnu stranu rešila je izvrsno, kako one složene dramske deonice, tako i lirске trenutke, dok je scenski bila nenadmašna' (Borba, 20. srpnja 1983.). Na tom tragu bila je i arbitrica **MIRJANA ŠKUNCA**, tvrdeći da 'prednjačila je unatoč krajnje teškim zahtjevima režije Radmila Bakočević svojom magistralnom kreacijom Abigaille potvrđujući opravdanost svih izdašnih hvalospjeva koji su joj za tumačenje ove role, za njen prekrasni plemeniti glas i muziciranje upućeni dosada u nas i u svijetu' (Slobodna Dalmacija, 18. srpnja 1983.). I godinu dana kasnije Bakočevićeva je gostovala u Splitu u ovoj roli, pjevajući je još i 1986. i 1988. godine kad joj je partner bio ovaj put kolega bariton iz Beograda, **NIKOLA MITIĆ**, a za dirigentskim se pultom nalazio maestro **LORIS VOLTOLINI**. U nekoliko telefonskih razgovora koje sam vodio s primadonom Bakočević, potvrdila mi je kako je baš Voltolini bio jedan od najmuzikalnijih dirigenata s kojima je voljela surađivati u nas i vidno ju je bilo ražalostilo kad sam joj lani kazao kako je dragi Loris preminuo...

Iako je bila sjajna **PUCINIJEVA** heroina i **BELLINIJEVA** Norma koju je, kako svjedoče ljetopisi, najviše puta izvela od svih solistica ikad, Bakočevićeva je u nas ostala zabilježena kao prekaljena verdijanka. Pjevala je svugdje po svijetu i s najvećim solistima: **MARIOM DEL MONACOM**, **FRANCOM CORELLIJEM**, **LUCIANOM PAVAROTTIJEM**, **JOSÉOM CARRERASOM**, **BORISOM HRISTOVOM**, **RENATOM TEBALDI**, **NIKOLAJEM GJAUROVOM**... A **PLÁCIDO DOMINGO** došao joj je biti gostom na koncertu u Narodnom pozorištu u Beogradu, kad je 1987. godine slavila 30 godina umjetničkog rada.

U zviježđu opernoga neba kad se za vedrih večeri i noći pucketavom svjetlošću ukazuju brojne repatice nada ovim našim prekrasnim balkanskim prostorima – prostorima inače prekrancanim svakojakom kulturnom raznolikošću i različitošću u mnogočemu lijepome i dobrome – na poseban način među koleginim i kolegicnim odbljescima blješti i namiguje baš zvijezda dive Radmile Bakočević. Premalo smo svjesni svjetskih artista što su obitavali ili još i dandanas prebivaju među nama i prekovise smo indolentni naprama uspjesima njih samih koji su nas upisali u važne libre i nomenklature najvećih monografskih izdanja te koji su nas ucrtali u mape mundijalnih atlasa što čuvaju memoriju onih artista što bilježe historiju za vijekove vjekova. Madam Bakočević primadona je koja je svojom umjetničkom identifikacijom svih nas iz širega joj pripadajućega zavičaja – zavičaja amalgamiranog razumljivim jezikom i ispremrženog kulturom na mnogim razinama – uklesala u vazdaživi globalno vidljiv totem učinjen od trajnog materijala. ■

Mundijalnim lovorikama ovjenčana primadona – Radmila Bakočević (Foto: Privatna arhiva)

VOJO ŠINDOLIĆ

Takozvana demokracija počela je jesti samu sebe

Prkositi nacionalističkim režimima, buniti se protiv pljačke penzijskih fondova, protiv kolapsa javnog zdravstva i budala u obrazovnom sustavu, koje ne zanima feministička teorija ili rodna povijest, u konačnici nije samo pitanje časti već je borba za istinu, kao i za golo preživljavanje

VOJO ŠINDOLIĆ, pjesnik i prevoditelj, izvođač poezije, slikar i kaligraf, član uredništva kulturnog Džuboksa, gostujući predavač suvremene američke književnosti mahom na stranim sveučilištima, po mnogo čemu je ostavio dubok i neizbrisiv trag u ovdašnjoj, regionalnoj, pa i široj književnosti i kulturi. Uz kapitalne prijevode moderne američke književnosti, pjesnika beat generacije i modernih japanskih pisaca, svoju poeziju objavljuje na CD-u ('Vojo Sindolic Reading', 2006), a njegove izabrane pjesme tiskane su na engleskom ('Behind the Darkness', 2005), japanskom ('Yami no Hagade', 2008) i talijanskom jeziku ('Il Punto della Resistenza', 2015). Neposredni povod za ovaj razgovor je njegova antologija suvremene američke poezije, 'Evo što su mi riječi učinile', objavljena u izdavačkoj kući Sandorf.

zati na jednu od konfiguracija u modernoj i suvremenoj američkoj poeziji?

Naslov ove antologije nije slučajna, ali nije povezan sa spomenutim pravcem u poeziji. Zapravo, isprva sam za njega bio intimno vezan, razmišljajući kako sam pedeset godina svoga života, od gimnazijskih dana do danas, posvetio riječima ispočetka pišući vlastitu poeziju i kasnije prevodeći suvremenu američku književnost, a broj prevedenih knjiga, polako ali sigurno, približava se stotoj. Isto tako, svojedobno sam za radijsku emisiju 'Poezija naglas', koju je uređivao i vodio moj dragi prijatelj, pjesnik DANIJEL DRAGOJEVIĆ, priredio poeziju JACKA SPICERA jer su nekoliko mjeseci prije toga objavljene njegove sabrane pjesme pod naslovom 'My Vocabulary Did This to Me'. S vremenom se taj naslov učvrstio u mojim razmišljanjima i bio je poticaj za antologiju koju sam sada objavio.

Budući da sam 1980-ih i 1990-ih najviše prevodio romane i poeziju glavnih sudionika beat generacije, smatrao sam da je potrebno dopuniti praznine i stoga su u ovu knjigu uvršteni neki drugi i drugačiji pjesnici. S druge strane, ovom opsežnom antologijom značajnih američkih pjesnika, od kojih su mnogi bili moji dobri prijatelji i učitelji još od moje mladosti, htio sam se također svima njima zahvaliti na desetljećima prijateljstva i druženja. Antologija je stoga logičan nastavak mog sustavnog, višedesetljetnog prevođenja tih pjesnika, tim prije što u Hrvatskoj, a ni u bivšoj Jugoslaviji, nije postojala slična antologija ili zbornik. Potrebno je istaknuti da je GINSBERGOVA poema 'Urlik' i dan-danas najutjecajnije, najpoznatije i najpopularnije pjesničko djelo američke poezije druge polovice 20. stoljeća. 'Urlik' je kamen-temeljac čitave američke kontrakulture 1950-ih i

1960-ih i s pravom se o toj poemi govori kao o 'pjesmi koja je promijenila Ameriku'.

U užem, žanrovskom smislu, u antologiji je konceptijski zahvaćen širi vremenski raspon od sedamdesetak godina, kao i golemo područje od istočne do zapadne obale SAD-a. Povrh toga navodite značajne autore iz drugih područja, koji su bili povezani sa pjesničkim školama i grupama, kao što su skladatelj John Cage, slikari Robert Rauschenberg, Franz Kline i Willem de Kooning ili arhitekt Walter Gropius. Kako zahvatiti poveznice između bitno drugačijih područja kulture, ili barem na njih ukazati?

Zbog beatnika sam se i počeo baviti književnošću. Oni su svojim knjigama, ali i temama o anarhizmu, antifašizmu, pacifizmu, antirasizmu, rušenju seksualnih tabua, kao i interesom za budizam i istočne religije, uobličili moje poglede na svijet. S druge strane, čini mi se da djela književnika beat generacije nikad nisu bila aktualnija nego danas, upravo kao 'anti-američki element', jer su se drznuli dirnuti u ono što je u temeljima tog društva, kao i u ono što omogućuje ostvarenje američkog sna: kapitalizam, privatno vlasništvo, profit, globalizaciju. A ta bitnička aktualnost i golemi utjecaj traje već više od sedamdeset godina! Naravno, danas su globalizacija u materijalističkom smislu, sebičnost bilo kojeg oblika društva, kao i potpuna nemoć radnika i radničkih sindikata širom svijeta, jezivi i duboko poražavajući faktori. Takozvana demokracija naposljetku je počela jesti samu sebe. Otpor koji tom i takvom društvu pružaju pojedinci i grupe još uvijek je znatan premda je, u kontekstu svjetske monetarne globalizacije,

I vaše novo antologijsko predstavljanje suvremene američke poezije, nedavno objavljeno u izdavačkoj kući Sandorf, u znaku je kanonskih autora beat generacije, kao što su Allen Ginsberg, Lawrence Ferlinghetti, Gary Snyder, Jack Kerouac, Michael McClure, Gregory Corso. Za ovaj pozamašan svezak odabrali ste, možda posve neočekivano, ispovjedni naslov: 'Evo što su mi riječi učinile'. Ispovjedni također u značenju koje je taj termin dobio kao oznaka za jedno usmjerenje u američkoj poeziji s kraja 1950-ih i početkom 1960-ih u kojem su dominirale teme u čitavom opsegu privatnosti i razgrađivanja obiteljskih odnosa, odnosno dubinskih trauma. Je li riječ o sretnoj i produktivnoj slučajnosti ili ste i na taj način htjeli uka-

Šindolić i američki pjesnik Michael McClure u travnju 1984. (Foto: Privatna arhiva)

posve minoran. Isto tako, bojim se da danas angažiranost ne znači gotovo ništa. Naravno, prkositi nacionalističkim režimima, buniti se protiv pljačke i propasti penzijskih fondova, protiv totalnog kolapsa javnog zdravstva i budala u obrazovnom sustavu, koje uopće ne zanima feministička teorija ili rodna povijest, u konačnici nije samo pitanje časti već je borba za istinu, kao i za golo preživljavanje. U odgovoru na postavljeno pitanje, neupitan je utjecaj beatnika na generacije različitih skladatelja (npr. PHILIP GLASS), kazališnih i filmskih režisera i glumaca (DENNIS HOPPER, MARTIN SCORSESE), slikara (ANDY WARHOL). Ako tome pridodamo imena kao što su BOB DYLAN, JOAN BAEZ, TOM WAITS, DAVID BOWIE, PATTI SMITH, LEONARD COHEN, JERRY GARCIA – a svi su se nadahnjivali djelima beatnika, u književnom, kao i mnogo profinjenijem, muzikalnom ritmu KEROUACOVIH rečenica ili Ginsbergovih stihova – jasno je zbog čega su u djelima tih pisaca rock zvijezde pronašle obilnu građu za svoja nadahnuća.

Preteče i učitelji

Ključne točke u prostorno-poetičkom rasteru ove antologije predstavljaju New York u vrijeme nastanka beat poezije, kao što ste napisali, 'kada sve započinje' u drugoj polovici 1940-ih, koledž Black Mountain, San Francisco i iznova New York 1950-ih i 1960-ih kao lokacija i odrednica Njujorške škole poezije, kako je tu raznorodnu skupinu nazvao slikar Robert Motherwell.

Ne smijemo zaboraviti preteče i učitelje beatnika: WALTA WHITMANA, EZRU POUNDA i WILLIAMA C. WILLIAMSA. Ta tri velikana direktno su utjecali na autore beat generacije – Ginsberga, SNYDERA, CREELEYJA, OLSONA, MCCLUREA, da spomenemo samo one najvažnije – ali i na mnoge srodne pjesnike spomenute Njujorške škole poezije, čiji su glavni predstavnici FRANK O'HARA, JOHN ASHBERRY, KENNETH KOCH, JOHN BERRYMAN i RON PADGETT. I u mom književnom odrastanju, sve do danas, ta su tri pjesnika najvažnija za moju poeziju. Walt Whitman zbog dugog ispovjednog stiha, Ezra Pound s njegovom suludom erudicijom – prije dvadesetak godina preveo sam 'Pisanske Cantose' – te meni omiljeni William C. Williams sa svojim 'kratkim stihom i kratkim dahom' i motom 'nema ideja osim u stvarima'. S druge strane, čini mi se da je jedna od rijetkih i sjajnih mogućnosti koja je preostala poeziji, uopćeno rečeno, govorenje uz muzičku pratnju: jazz sastav, flautu, rock sastav, saksofon, klavir, trio... Mogućnosti su velike i raznolike. Meni je izgovorena poezija uz pratnju muzike mnogo zanimljivija od uobičajenih književnih večeri, koje su najčešće jezivo dosadne. Često se sjetim HARUKIJA MURAKAMIJA: 'Gotovo sve što znam o pisanju naučio sam zahvaljujući muzici. I sada, poslije više od trideset i pet godina, i dalje puno toga učim o pisanju zahvaljujući dobroj muzici. Nema novih riječi. Naš je posao dati nova značenja i drukčija svojstva posve običnim riječima.' Zbog toga, u zadnje vrijeme, radije govorim poeziju u pratnji muzičara... Ovdje bih spomenuo i film JIMA JARMUSCHA 'Paterson', koji je ustvari posveta Williamu C. Williamsu. Njegova poema 'Paterson', uz 'Cantose' Ezre Pounda, oblikovala je američku poetiku, zapravo borbu protiv utjecaja engleskog jezika i engleske književnosti na lokalni, američko-engleski jezik. Ginsberg je rođen u Newarku, u blizini Patersona, a Williams je napisao predgovor Ginsbergovoj ključnoj zbirci, 'Urlik i druge pjesme'. U filmu je korištena poezija RONA PADGETTA, a u jednom momentu vidi se i izvorno izdanje zbirke 'Lunch Poems' Franka O'Hare, pjesnika koji je bio kustos u nju-

yorškoj MOMA-i. 'Urlik i druge pjesme', kao i 'Lunch Poems', objavio je drugi književni velikan, LAWRENCE FERLINGHETTI u svojoj izdavačkoj kući City Lights Books u San Franciscu.

U uvodu navodite Kerouacov tekst iz 1958. 'Izvorišna radost u poeziji', u kojem je za poeziju, odnosno onu koja je 'označena kao beat generacija' rekao da je 'zapisivanje bilo čega što čovjeku padne na pamet'. To je 'poezija vraćena svom praznovoru, ona je dijete bardova', piše Kerouac. Ova vrsta spontanosti i improvizacije na koju se poziva Kerouac sačinjava okosnicu vaše prijašnje antologije, 'Jazz Beat – O utjecaju jazz na djela beat generacije i obratno'.

Htio sam ukazati na bliskost pjesnika beat generacije s muzičarima bebop stila s obzirom na to da su živjeli i stvarali u isto vrijeme i na istim prostorima, dijelili iste probleme i katkad zajedno nastupali na književno-muzičkim večerima. Zvuk i ritam bitna su obilježja radova beatnika i džezista, od Jacka Kerouaca i Allena Ginsberga do LESTERA YOUNGA, CHARLIEJA PARKERA, THELONIOUSA MONKA, CHARLESA MINGUSA i brojnih drugih. U obje umjetnosti osnovna stvar je ritam. Mnogi su pjesnici govorili poeziju u pratnji jednog ili više džezista. Neki su voljeli *ad hoc* improvizirati, a drugi su dugo vježbali prije nastupa pred publikom. Isto tako, slobožno možemo reći: 'Jazz je jezik!' To govori o jazzu kao živom jeziku koji se uvijek razvija i neprestano, višestruko preobražava, od ragtimea i velikih swing orkestara preko bebopa do jazz rocka, acid, cool i funk jazza itd. Veliki pjesnik LANGSTON HUGHES, zaslu-

Djela književnika beat generacije nikad nisu bila aktualnija nego danas, upravo kao 'antiamerički element', jer su se držnuli dirnuti u ono što je u temeljima tog društva, kao i u ono što omogućuje ostvarenje američkog sna: kapitalizam, privatno vlasništvo, profit, globalizaciju

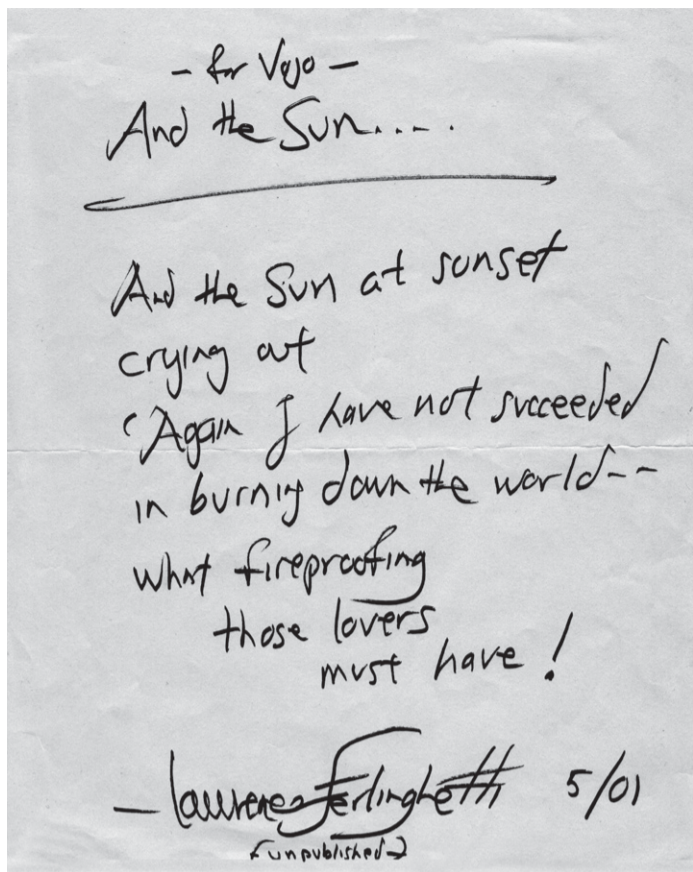
žan za razvoj jazz, kaže: 'Možete započeti odakle želite – jazz je komunikacija! Jazz se uvlači u riječi – izgovorene riječi.' Tek danas možemo sa sigurnošću reći da se djela beat književnika posvuda čitaju, njihove knjige prodaju se u milijunima primjeraka od Kine i Japana, preko Rusije i Turske do Europe, a književnost koju su nam ostavili u nasljeđe proučava se na brojnim svjetskim sveučilištima. Štoviše, i beatnici su tada mislili kako su

vremena u kojima žive bolesna, što se osobito odnosilo na Sjedinjene Države nakon Drugoga svjetskog rata, i zbog toga su već potkraj 1940-ih, a zatim 1950-ih i 1960-ih puno vremena provodili u Europi i drugdje: Meksiku, Japanu, Maroku...

Ritam i slikarstvo

Također se bavite slikarstvom i kaligrafijom, vaše se slike i crteži nalaze u muzejskim i privatnim zbirka u SAD-u i Europi. Kako biste opisali svoje iskustvo poezije i bavljenja vizualnom umjetnošću? Za vas je taj zajednički 'zvuk i ritam' vrlo konkretan?

Naravno. Prisjetimo se ritma i zvuka rasprskavanja boja po platnima položenima na pod, kako je svom slikanju pristupao JACKSON POLLOCK. Isprva iz znatiželje, a zatim u druženju sa slikarima u njihovim ateljeima, sve više me je zanimalo slikarstvo. Po odlasku u Beograd na studij komparativne književnosti slušao sam neke kolegije na likovnoj akademiji, a sve to kako bih stekao nužno znanje o tehnikama, bojama, slikanju po modelu... Tada sam se intenzivno družio sa slikarima iz skupine Mediala: MIROM GLAVURTIĆEM, SVETUZAROM SAMUROVIĆEM, VLADIMIROM VELIČKOVIĆEM, DADOM ĐURIĆEM u njegovu domu Herouvalu, a najviše s hrvatskom pjesnikinjom MARIJOM ČUDINOM, suprugom slikara LEONIDA ŠEJKE. U svojoj kolekciji imam velik broj njihovih radova. Kasnije me je za jedne posjete New Yorku Ginsberg upoznao s Andyjem Warholom i ubrzo smo se sprijateljili. Često sam odlazio u njegovu Tvornicu, razgovarali smo o njegovim slikar-

Rukopis Ferlinghettijeve pjesme 'And the Sun' posvećen Šindolčiću (Foto: Privatna arhiva)

skim tehnikama i pristupu likovnoj umjetnosti. Moje zanimanje za slikarstvo mnogo je bliže renesansnom i onom Mediale, ali Warholovo golemo iskustvo pomoglo mi je da shvatim što se danas događa u likovnoj produkciji, koja mi se uopće ne sviđa. Kod Warhola je silno zanimljivo, to ga je učinilo svjetski poznatim, što je u praksi kao i u stvarnosti vidio i prikazivao arhetipske slike Sjedinjenih Država. Proizvodnu ambalažu, filmske zvijezde, plakate najtraženijih kriminalaca i drugo, sagledao je izdvojeno, novim očima, pretkazujući 'vrata percepcije', ali očišćena od mogućih asocijacija, odnosno predočena s dojmljivim asocijacijama koje su čudnovato irelevantne za aktualne likove koji su na platnu dovoljno uvećani da biste ih gledali na zidovima galerija i muzeja. Možda je najupečatljivije tumačenje Warholova djela dao moj prijatelj i učitelj, pjesnik Allen Ginsberg: 'Unatoč svojevrstnoj hladnoći Warholovih umjetničkih stavova, neosjetljivih i neuzbudljivih slikarskih površina na njegovim platnima, reklamne masmedijske građe i mnogostrukih kopija, u njegovim djelima (baš kao i u BURROUGHSOVOJ cut-up metodi stvaranja proze) postojala je određena pred-

U Dylanove sabrane pjesme uvršteno je i stotinjak stranica komentara koje mi je slao on osobno kako bi razjasnio pojedine ličnosti i događaje. Ta objašnjenja ne postoje u američkom, kao ni u izdanjima na drugim jezicima, tako da sam doista bio blagoslovljen njegovom pomoći

nost: jedna gotovo duhovna nezainteresiranost, ili barem privid odbojnosti, budući da je osnova Warholova privatnog i ovoživotnog vrela bio krajnji kič Katoličke crkve.' Ipak, kad god razmišljam o slikarstvu, ne mogu a da se ne sjetim riječi Leonida Šejke: 'Slikao bih onako kako slikanje pruža najviše radosti, po uzoru na stare majstore, po cenu toga da ne budem originalan. Slikanje je oblik molitve.'

Dovršavate još jedan, neupitno vrlo značajan prevoditeljski i autorski projekt. Riječ je o sabranim pjesmama Boba Dylana. Možete li nešto reći o radu na toj knjizi?

Allen Ginsberg doista je bio dobrovoljni ambasador i glasnogovornik za sve članove beat generacije. On je bio taj koji me je do slove upoznao sa svim beatnicima, štovio s čitavom američkom književnom i kulturnom scenom, od Susan Sontag, Patti Smith i Andyja Warhola do Boba Dylana. S Dylanom sam prijatelj preko četrdeset godina, a o tim danima i vremenima govore moji brojni intervjui s njim tiskani u SAD-u, kao i zapisi, objavljeni i neobjavljeni, u dnevnicima Allena Ginsberga i Michaela McClurea, ali i Patti Smith, Sama Sheperda i drugih, gdje se opisuju druženja s Dylanom i sa mnom. Sabrane pjesme Boba Dylana, od 1961. do 2020., imaju gotovo tisuću stranica, a uvršteno je i stotinjak stranica komentara. Njih mi je osobno slao Dylan kako bi razjasnio manje poznate ličnosti, pojedine događaje iz svog života, koja je stara folk melodija utjecala na koju pjesmu i slično. Vrijedi napomenuti da ta objašnjenja ne postoje u američkom, kao ni u francuskom, njemačkom i izdanjima na drugim jezicima. Tako da sam doista bio blagoslovljen njegovom svesrdnom pomoći, strpljenjem i prijateljstvom. Znam da se mnogi pitaju kako to je Dylan dobio Nobelovu nagradu za književnost i zašto ju je uopće prihvatio. Po mom mišljenju, Dylan je zaista imao duhovnu i književnu, glazbenu i stvaralačku obvezu prihvatiti Nobela jer je u tom trenutku isto tako zastupao svoje književne učitelje (Ginsberga, Kerouaca, Burroughsa), ali i Woodyja Guthrieja i mnoge druge američke kantautore. Time je, barem jednim dijelom, ispravljena nepravda učinjena beatnicima, pa čak i Tennesseeju Williamsu, jer njihova se djela i dalje tiskaju diljem svijeta u velikim nakladama, a rekao bih da će se golemi utjecaj koji su izvršili u cijelosti sagledati tek za pedesetak godina. ■

Kritičar sazdan od blagosti

Zvuči stereotipno, ali odlaskom Tomislava Kurelca kao da doista završava era jedne dragocjene filmsko-kritičarske generacije

TOMISLAV KURELEC bio je prvi filmski kritičar kojeg sam u svom dječjem umu osvijestio kao filmskog kritičara. U drugoj polovici sedamdesetih godina pisao je u visokotiražnom tjedniku Studio o filmovima s kinorepertoara, a ja sam u to svoje (pred)pubertetsko doba počeo voditi evidenciju filmova odgledanih u kinima i pisati interne osvrtne na njih. Kako je objavljivao u popularnom časopisu, a pojavljivao se i u televizijskim emisijama o filmu, Kurelec je ne samo za mene kao dijete na putu prema ranoj mladosti nego i za široku javnost postao sinonim za filmskog kritičara; i doista – bio je nesumnjivo jedan od najpoznatijih na jugoslavenskim prostorima, jedan od zaštitnih znakova struke koja se meni činila tako privlačnom i kojom sam se ubrzo počeo baviti. Tomislava Kurelca upoznao sam 90-ih kao (glavnog) urednika tadašnjeg Filmskog programa Hrvatske televizije gdje sam postao interni recenzent filmova otkupljenih za prikazivanje te onih koji su se razmatrali za otkup, a on je u to doba, premda

Kritičar kojeg su voljeli i domaći filmaši – Tomislav Kurelec (Foto: Tomislav Miletić/PIXSELL)

je 'disao hrvatski', pao u nemilost HDZ-ova direktora HTV-a ANTUNA VRDOLJAKA, koji je u filmskoj redakciji preferirao politički podobnijeg nekadašnjeg Kurelčeva kolegu iz Studija DARKA ZUBČEVIĆA. No potonjeg su obiteljske okolnosti odvele u Australiju pa Ameriku, te je od preostalih urednika Kurelec bio jedini logičan odabir za novog/starog čelnika programa koji su uz njega stavljali ŽIVORAD TOMIĆ I JOŽICA STEINER. Za razliku od izvanredno živopisnog i često za šalu spremnog Jožice te od prvog susreta prijateljski raspoloženog Živorada, Tomislav Kurelec, najstariji među njima, uvijek je imao stanovitu 'gospodsku' distancu, ne zato što bi se na taj način želio izdvojiti, nego jednostavno zato što mu je ta tzv. gospodska finoća bila prirodna. Kad pomislim na njega – a pomišljao sam upravo u danima koji su prethodili tužnoj vijesti o njegovom odlasku shvativši da ga dugo nisam vidio ni čuo za njega, a bilo je vrijeme Pulskeg festivala na koji je redovno dolazio – prvo što mi pada na pamet jesu njegova finoća i blagost. Bio je relativno visok i cijelog života vitak, zanimljiva, filmski ekspresivna lica, jasnih stajališta iza kojih, međutim, nije stajao na oštro odlučan, nego na krajnje nenametljiv, 'pitom' način, a to je obilježavalo i njegove filmske kritike. One su bile promišljene i ozbiljne, ali nekima od nas puno mlađih činile su se suviše 'mekane', posebno kad se radilo o hrvatskom filmu. Ali Kurelec nije mogao ni htio pobjeći od sebe, od svoje mirne, blage prirode koja se prenijela i na kritike. Zbog toga je bio jedan od rijetkih kritičara kojeg su domaći filmaši voljeli, jer su osjećali da ih razumije i poštuje, čak i kad je bilo jasno da (neke) njihove filmove ne cijeni visoko. Bio je znalac, specijalist za poljsku i čehoslovačku kinematografiju, a relativno malo ljudi zna da se bavio i filmskom te televizijskom režijom, jer su ti njegovi radovi (jedan kratki igrani film s cjeloživotnom prijateljom JAGODOM KALOPEM u glavnoj ulozi, nekoliko dokumentaraca te niz TV-drama za Televiziju Zagreb, od kojih jedna prema TURGENJEVU i jedna prema DE MAUPASSANTU) zaboravljeni, a možda je ovo prilika da se nešto od njih nakon toliko godina napokon ponovo prikaže. Što se tiče onog po čemu je najpoznatiji, filmskih kritika, iza njega je ostala knjiga 'Filmska kronika – zapisi o hrvatskom filmu', objavljena 2004. godine, vrijedno štivo za povjesničare nacionalne kinematografije. Zvuči stereotipno, ali s obzirom na njegov velik simbolički značaj, odlaskom Tomislava Kurelca kao da doista završava era jedne dragocjene filmskokritičarske generacije. ■

Пуна књига жалби

Министарство културе и медија тврди да ће нови модел откупа књига интензивирати комуникацију између књижница и накладника, но критике указују на административна оптерећења, комерцијализацију селекције и штету по пословање мањих издавача

ПРОШЛЕ је године с тестирањем започео пилот-пројект новог модела откупа књига Министарства културе и медија, који је тада добио пуно критика због претпоставке да ће због увођења тржишне логике ићи на штету малим и средњим издавачима. За разлику од старог модела, који је функционирао тако да је Министарство директно од накладника откупљивало наслове које је Културно вијеће за књижну, накнадничку и књижарску дјелатност изабрало путем јавног позива, према новом Министарство уплаћује средства књижницама, које затим књиге самостално набављају по препоруци Вијећа, без обавезе да то чине директно од издавача, чиме се умножава административно оптерећење накладника и књижница, сам откуп дјеломично излаже комерцијалним критеријима, а у читаву причу се потенцијално уводе и посредници, односно дистрибутери и књижаре. Парадоксална је то и алармантна одлука зато што је откуп један од темељних механизма помоћи издаваштву, особито накнадницима издања за којима постоји јавна потреба. Новим се моделом дотад јединствена листа издања која се откупљују за књижнице такођер подијелила, па се по новом набаву врши према 'обавезном' попису А и 'препорученом' попису Б, с тиме да ни попис А не обавезује све књижнице, већ само оне у мјестима с више од 10.000 становника. Када је Министарство 2018. започело с реформирањем модела откупа, поједини су издавачи упутили критике тадашњем приједлогу управо због могућности убацивања посредника у аранжман откупа књига, но процес је пробио рокове и заузео се тијekom пандемије. Премда су из Министарства тврдили како ће се увођењем новог модела интензивирати комуникација између народних књижница као купаца књига и накладника, сумње и критике мањих и средњих издавача показале су се, изгледа, оправданима.

Судећи по приопћењу Хрватског П.Е.Н. центра, чија је делегација прошле године изнијела критику новог модела и приједлоге за опоравак издаваштва, ствари су се само погоршале, а нови је модел, како наводе, 'режирао сламање малог издаваштва – број њихових наслова се преполовио, неки су већ затворили, а неки спремају ликвидирати фирме јер послују у губитку'. У свом приопћењу Хрватски П.Е.Н. центар надаље истиче важност малих издавача јер 'осигуравају разноликост књижевне понуде, његују занемарене жанрове као што је поезија, есеј, стручне и научне студије, драмска дјела и тискају оне писце које из комерцијалних разлога велики

издавачи одбијају објављивати'. Но, нарушавањем темељног смисла откупа, нови је модел егзистенцију тих накладника довео у питање.

'Новим моделом откупа књига Министарство културе и медија улаже у администрацију, а не у креативни рад јер не вјерује умјетницима и писцима него само својим папирима и извјешћима. Умјесто једног рачуна, издавачи морају слаати свакој појединој књижници понуду, а затим и рачун, у коначници на стотине рачуна од чега користи има само Финанцијска агенција. Како мали накнадници немају логистику да послују с народним књижницама, онда оно мало књига које су им откупљене не могу продати по пуној цијени него су присиљени препустити их посредницима уз велике рабате. А и тај новац који зараде не стиже одједном као некад, него на капалку кроз дужи временски период, тако да њиме не могу подмирити преостале трошкове књига. Умјесто да раде на књизи с ауторима или на пријеводима, на одабиру што бољих наслова, Министарство културе и медија их је присиљило да већину времена троше на администрацију, организацију и продају која се на крају показује недовољном', стоји у приопћењу Хрватског П.Е.Н. центра.

Иако ни прошли модел откупа народних књижницама није био идеалан, није узроковао пропуст малог издаваштва као што то ради нови, поручују из Хрватског П.Е.Н. центра. Осим тога, прошли је модел стечевина борбе самих издавача, наглашавају, апелирајући на Министарство културе и медија да 'одустане од овог пилот-пројекта који никад није заживио него учинио само пуно штете и довео до данашње неподношљиве ситуације'.

О томе какав је утјецај новог модела откупа на мале и средње издаваче разговарали смо с Иваном СРШЕНОМ из Сандорфа, који је одмах издвојио увођење изравне комуникације са сваком књиж-

Децентрализација одлучивања, али по цијену заштите некомерцијалног издаваштва? (Фото: Нева Жганец/PIXSELL)

ницом која откупљује књиге. Према Сршену, нови модел одузима више времена зато што укључује пуно преговарачког и аквизитерског посла, јер иако књижнице имају листе препорука, они их као издавачи још увијек морају наговорити и увјерити да неке од њихових књига купе. Због тога су се у Сандорфу морали оперативни и организацијски прилагодити јер им је продаја књижницама важан извор средстава, но, како нам говори Сршен, сматра да им сам изравни контакт није тако тешко пао јер су и раније сурађивали с великим бројем књижница.

— Пуно је ту још посла на промјени перспективе код самих књижница које се осјећају доста комерцијално увјетоване и као да имају некакав приоритет набаве комерцијалних издања која су више тражена. Сандорф његује план научне и стручне књиге те публицистике, поготово поезије и есејистике, а за та је издања јако тешко увјерити књижнице да их купе. У новом су моделу направљени помади тако да комисија у задња два круга ставља више поезије и есејистике на попис А који је обавезан за одређени број књижница, тако да се и угроженије жанрове мора купити, али ми и даље осјећамо приличну невољност код књижничара који су се пак, за разлику од нас, надали да ће их тај нови модел разријешити набаве тих угрожених и мање заступљених жанрова, што би била катастрофа за нашу књижевност и домаће ауторе – објашњава Сршен.

Будући да су у овом случају у неповољној позицији домаћи аутори, посебице они који не пишу комерцијалну литературу, Сршен истиче како би их требало стимулирати. У томе би помоћ могле пружити јавне установе попут књижница и домова културе, које би интензивнијим

Иван Сршен (Фото: Савањ Струкић/PIXSELL)

организирањем програма за ауторе, посебице младе, могле практично и финансијски помоћи нашим писцима да се баве властитом литературом, да пишу и објављују.

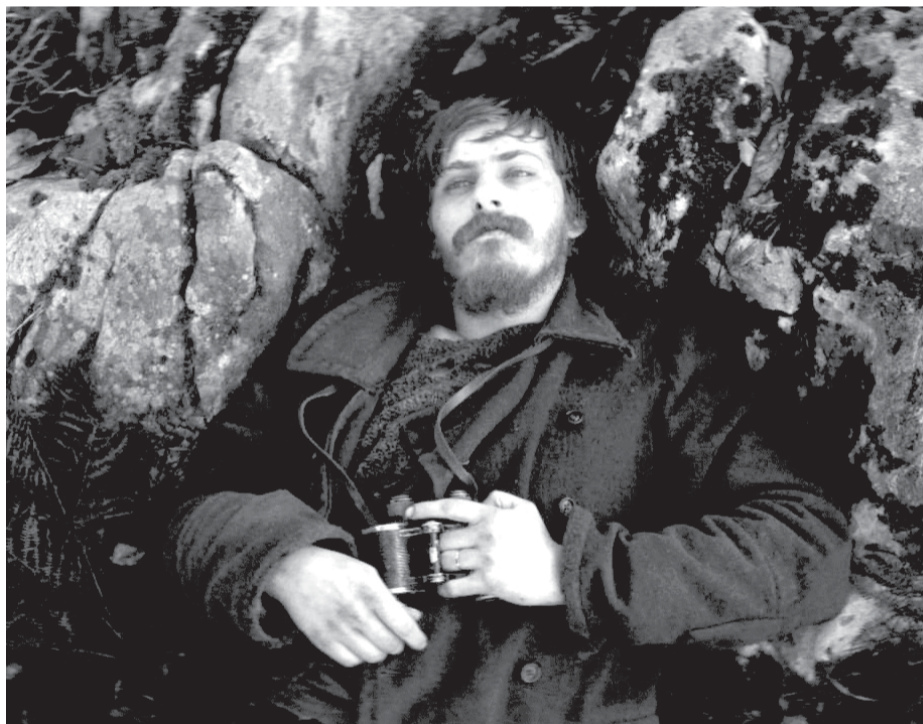
— Води се битка између Министарства, мањих издавача и књижница да се одржи фреквенција заступљености домаћих аутора и жанрова непопуларних код читатеља комерцијалне фикције. То је велика промјена након 20 година модела који је итекако помагао мањим и средњим издавачима да улажу у квалитетнији програм. Прилагођавамо се новом моделу јер смо прихватили чињеницу да је већина Заједнице накнадника и књижара, која тежи комерцијалној литератури, била за то да се уведу промјене – казао је Сршен.

Као и већи дио издавача који раде с мањим накладама, што је претежито случај с квалитетнијом литературом, Сандорф 'живи' од око десет до 15 посто укупног промета након одузимања трошкова и збрајања прихода, за што Сршен каже да је у реду и било би у реду када би било загарантирано да ће тако и остати. Наиме, с тих се постотака врло лако падне на мање бројке које у питање доводе рентабилност пословања, што је реалност мањег и средњег издаваштва у Хрватској данас. Начини на које издавачи осигуравају додатне изворе прихода углавном укључују пројектно издаваштво, што је стресније и несигурније, а како Сршен истиче, без добре финансијске подршке тешко да ћемо имати ведрију слику. Укратко, нови модел накнадницима и издавачкој сцени онемогућује дугорочно планирање, стављајући их у крајње незавидан положај. ■

Амбиције и ограничења

Уз два уратка који се солидно носе с оскудним продукцијским увјетима, први дио Пулског фестивала донио је танко остварење Рајка Грлића те 'Прославу' Бруна Анковића као филм каквом, успркос примједбама, озбиљна кинематографија треба тежити

Од играних филмова премијерно приказаних у првој половини овогодишњег главног програма Пулског фестивала, најозбиљнији дојам оставила је 'Прослава', адаптација изванредног истоименог фрагментарно-поетског романа Дамира КАРАКАША. Редатељ-дебитант, 48-годишњи БРУНО АНКОВИЋ, у сурадњи са сценаристом ЈЕЛЕНОМ ПАЉАН дјеломично је промијенио романескни поредак наратива, па док роман – чија је радња, парцелирана на четири раздобља из прве половине 20. стољећа, повезана истим простором Лике и средишњим ликом дјечака/младића/мушкарца Мије – завршава 1920-их и одношењем старог дједа у планину, гдје ће га протагонистов отац бацити у јаму јер га обитељ више не може хранити, филм свршава оним што је у роману трећа прича-поглавље, тј. 1941. и успоставом НДХ. Овај помак врло је важан јер Анковић филм поантира архивским снимцима који показују како су ПАВЕЛИЋ и усташе срдечно примани од народних маса у провинцији, снимцима који су сами по себи изванредни, али премјештају изворни романескни фокус с универзалних тема материјалне и духовне егзистенцијалне оскудице, односа човјека и природе, рађања љубавног односа, на конкретан политички догађај, па напосљетку испада да је филмска верзија 'Прославе' примарно о усташама и НДХ. Такав крај доима се изнуђеним с обзиром на то да се филм претходно бавио истим чиме и роман, да би онда поанту с универзалног премјестио на партикуларно, а по ријечима самог Анковића, изреченима у интервјуу у прошлом броју Новости, оно што су таквим свршетком направили јест транспозиција у актуалност напредовања политичке деснице у Еуроци, чиме та партикуларност опет постаје универзална. Рјешење је то далеко од оптималног, а филму недостаје и поетичности романа од којег је преузео само натуралистички слој, без осјетлијих лирских тренутака (свега је неколико стилски екстраординарних кадрова у филму, од

којих је најбољи онај погледа на обитељ кроз остакљена врата).

Натуралистички приступ јако је добро изведен у првом поглављу, кад је Мијо (усташки) бјегунац који се нетом по свршетку рата скрива у близини обитељске куће од представника нове партизанске власти, и кад је више-мање препуштен самом себи у срцу природе. Почетни замаха одржава се и емотивно интензивира у другом поглављу у којем тинејџер Мијо мора вољеног пса оставити у дивљини шуме да га растргну вуци, јер држава је људима тог подручја забранила држање паса. То је најпотреснији тренутак романа, а Анковић подједнаку потресност успијева постићи у филму, што је изузетан досег, но мање му полази за руком остварити еквивалент Каракашевом врло суптилном оцртавању љубавног односа Мије и дјевојке Дренке. Тај је однос у филму подједнако скицизан, али кроз неизравност приступа не досиже се до романескне профињености и њежности. Посљедње филмско поглавље тако не успијева постићи изузетнију су-

гестију посебности раног раздобља једне љубави, а један од кључних романескних тренутака – изненадни наилазак протагониста, који су се упутили у удаљени град да би присуствовали насловној (усташкој) прослави, на Роме који бјеже кроз шуму – у филму, за разлику од романа, не задобија одлику својеврсне трансцендентности. Но без обзира на повећи број примједби, 'Прослава' је филм каквом једна озбиљна кинематографија треба тежити: умјетнички и продукцијски амбициозан, солидно изведен, међународно релевантан (свјетску премијеру имао је на реномираном фестивалу у Карловим Варима).

Умјетничка амбициозност, али у јако скученим продукцијским увјетима, одлика је и 'Шлагера', већ шестог дугометражног филма НЕВИЈА МАРАСОВИЋА, нашег најкомпетентнијег независног аутора. 'Шлагер' је још минималистичкији

парњак ионако минималистичког аутора најцјењенијег уратка, метатекстуалног 'Vis-à-Vis'; опет је ријеч о филмским ауторима који раде на новом сценарију у изолираном амбијенту (овај пут хотелу на Бледском језеру), само што се сад ради о мушкарцу и жени, бившем љубавном пару, а њихов заједнички филм требао би говорити управо о њиховој прошлости љубавној вези. Играју их Марасовићев омиљени глумац ЈАНКО ПОПОВИЋ ВОЛАРИЋ и ЛАНА БАРИЋ, уједно с режисером и коаутори сценарија који осцилира између животно аутентичних ситуација и осјећаја те становите артифицијалности, баш као што изведбе глумачког пара (осим њих двоје, других глумаца у филму нема) имају распон од спонтаности и природности до благог преглумљивања. У својим најбољим тренуцима 'Шлагер' врло увјерљиво и дирљиво говори о двоје људи који су се искрено вољели, али нису могли опстати заједно, па ипак, након свега, осјећају и знају да је то што су имали драгоцјено и повезује их за цијели живот. Марасовић ни овај пут не успијева добити цјеловито остварење потпуне квалитативне компактности, но можда је ријеч о његовом најбољем филму до сад, а свакако најњежнијем.

У још знатно оскуднијим продукцијским приликама свој је урадак 'Фрка' реализирао СВЕБОР МИХАЕЛ ЈЕЛИЋ. Он је прије коју годину изазвао велику позорност 'Загребачким еквиноцијем', у свјетским оквирима раритетним дугометражним играним филмом адолесцената о адолесцентима, а 'Фрка' с њиме дијели одвијање радње у једној ноћи и младе протагонисте, с тим да је поприште збивања сада Осиек. Средишња проблемска ситуација јест намицање новаца младе дилерице која игром случаја западне у дугове према свом криминалном послодавцу, а притом јој помоћ пружају стари и нови пријатељ те криминалчева рођака. У ноћној авантури сустрет ће подоста живописних ликова, а фасцинантно је како је Јелић с минијатурним буџетом (девет тисућа еура) покрио толики број ликова и локација те се изборио за невјеројатних 45 дана снимања (код нас и професионалне продукције неријетко о томе могу само сањати). У коначници његов нови филм нема свеже стилске искорак и разиграност претходника, али као цјелина зрелији је и озбиљнији, премда су се и њему поткрали трагови аматеризма, можда најочљивије у глумачкој изведби сценариста СВЕНА ЛАТИНОВИЋА. Сидриште 'Фрке', чији је трагичан расплет могуће понешто натегнут, свакако је београдска глумица КРИСТИНА ЈОВАНОВИЋ, која и драматуршком позицијом и квалитетом изведбе цјелину држи на окупу. Будући да је Јелић у међувремену постао студент режије у Бечу, за претпоставити је да ће му критичари мање гледати кроз прсте него кад је као нешколовани синеаст добио деби, али не би требали бити преоштри јер снимити такав филм у таквим увјетима, како год гледали, јест подвиг.

Напосљетку, филм који је отворио фестивал, 'Свему дође крај' ветерана и класика РАЈКА ГРЛИЋА, мало је кога одушевио. Прича о одвјетнику пробуђене савјести (маниристични ЖИВКО АНОЧИЋ), који се уз подршку бивше и поновне дјевојке (добра ЈЕЛЕНА ЂОКИЋ) окреће против свог моћног клијента, политички заштићеног подузетника (прокарикатурални БОРИС ИСАКОВИЋ), пуна је драматуршких проблема и тврдог друштвено-критичког ангажмана, но срећом лако је, флуидног ритма па се безболно гледа. Или, другачије речено: танко, али глатко. ■

Амбициозан и солидно изведен филм – 'Прослава' Бруна Анковића

PREPORUKE: MUZIKA

Cassandra Jenkins:
My Light, My Destroyer

(Dead Oceans)

BRUKLINŠKA kantautorica CASSANDRA JENKINS bila je spremna odustati od glazbene karijere u trenutku kad su njen drugi samostalni album 'An Overview on Phenomenal Nature' i singl 'Hard Drive' postali svojevrsna indie senzacija i našli se na mnogobrojnim top-listama

2021. godine. 'My Light, My Destroyer' dolazi stoga s velikim očekivanjima i uz podršku veće izdavačke kuće, no ne gubi ništa od posebnosti prethodnika. Jenkins još jednom mijesha folk i americana utjecaje sa zvukovnom estetikom bliskoj ambijentalnom popu i *new ageu*. Pjesme podjednako mogu završiti u kantrificiranoj gitarskoj baraži, kao i odsutno-strastvenom *spoken wordu* kakav je proslavila LAURIE ANDERSON. Služeći se tako širokom stilskom paletom utjecaja, Jenkins nikad svoje emocije ne predstavlja doslovno, već kao niz kontinuiranih i kompleksnih podražaja. Oni su očiti u zvukovno kohezivnom, ali u dramskom smislu meandrirajućem tonu albuma, ali još više u upečatljivoj vokalnoj izvedbi čija suzdržanost, paradoksalno, vrlo često sugerira težinu emocija koja nije nužno naznačena u tekstovima.

Claire: *Charm*

(Claire Records)

MLADA kantautorica CLAIRE COTTRILL je pak u svega pet godina evoluirala od adolescentskog bedroom popa prvijenca 'Immunity' i hita 'Bags' do sofisticiranog soft rock revivalizma ovog albuma. CLAIRO i njen glavni suradnik na ovom albumu,

producent LEON MICHELS, jedan od osnivača retro soul kolektiva The Dap-Kings, koriste analognu tehnologiju ne kao sredstvo signaliziranja zrelosti i sofisticiranosti, već prije svega kao katalizator atmosfere i emocija. Uz reference na klasični soft rock ranih sedamdesetih, bilo da se radi o CARLY SIMON, JAMESU TAYLORU ili JONI MITCHELL, 'Charm' se, baš poput najboljih retrom nadahnutih ostvarenja posljednjih tridesetak godina, zapravo i ne trudi biti 'ploča iz 1972.'. Michelsova produkcija previše je inspirirana hip-hopom i njegovim naglaskom na ritam i težinu basa da bi se uopće trudila reproducirati primjerice 'Tapestry' CAROLE KING. Uz svu očiglednu naslušnost i poznavanje pop tradicije, prigušeni, ali uvijek aktivni vokalni stil ukazuje na nekog odraslog na LORDE i ASMR YouTube videima, a ne na ČETVEROKANALNIM snimačima i JOAN BAEZ. Tehnologija i pop tradicija ovdje su samo prenositelji emocija koje Claire, ali i potencijalni slušatelj koji rezonira s ovim albumom, osjećaju danas u 2024., a ne u nekoj zamišljenoj prošlosti. 'Bezvremenski, a istovremeno suvremen' vjerojatno je najveći kompliment za album poput ovog.

Johnny Blue Skies:
Passage Du Desir

(High Top Mountain)

JOHNNY BLUE SKIES, alter ego country kantatora STURGILLA SIMPSONA, istodobno predstavlja novo poglavlje u karijeri i povratak zvuku koji ga je proslavio. Kroz desetak godina koliko je prošlo od njegovog zapaženog drugog albuma 'Metamodern Sounds in Country Music', Simpson se okušao u svemu od bluesa, hard rocka, bluegrassa, starinskog R&B-ja, pa čak i EDM-a u nedavnoj suradnji s DIPLOM. Vjerojatno je najpoznatiji po 'A Sailor's Guide to Earth', za Grammy nominiranom konceptualnom kozmičkom country albumu koji ga je predstavio kao

veliku nadu žanra. Nastao nakon, pokazalo se, privremenog povlačenja iz glazbe zbog ozljede glasnica, 'Passage Du Desir' je prvi Simpsonov album nakon niza manje-više vrlo specifičnih žanrovskih eksperimenata, koji pokazuje razinu njegove autorske ambicije i širine te ga još jednom ga pozicionira kao istaknutog nešvilskog autsajdera. Sjajne pjesme poput 'Jupiter's Faerie', 'Right Kind of Dream' ili psihodelične završnice 'One for the Road' potvrđuju da se ne radi samo o bezglavom eklektizmu nego o autoru koji podjednako uživa u klasicističkom rukopisu i ikonoklastičnim tendencijama.

■ Karlo Rafaneli

Direktor Međunarodnog festivala
animiranog filma i stripa SupertoonSLAVE LUKAROV Supertoon
je mjesto za upoznavanje
sa svjetskim trendovima

O Supertoonu se mnogo može naslutiti već iz načina na koji se predstavlja – kao 'festival u japankama'. Približite nam malo njegov koncept.

Festivali su, osim prezentacije recentnih umjetničkih ostvarenja, mjesta susreta i komunikacije. Pri osmišljavanju prvog izdanja znali smo da želimo festival s projekcijama na otvorenom, usred ljeta, na moru i utkan u gradsku urbanu strukturu. Izuzetno veliki brojevi prijava na natječaj selekcijskim komisijama stvara više posla, ali zato imamo mogućnost izbora ponajboljih svjetskih recentnih radova. Sve to omogućuje nam da ne budemo tematski festival, već da kroz niz natjecateljskih i popratnih programa ponudimo kvalitetan presjek toga što se trenutno dešava u svijetu u umjetnosti stripa i kratkog animiranog filma. Profesionalcima koji dolaze u Šibenik zbog Supertoona ovo je mjesto za dogovaranje novih suradnji i upoznavanje sa svjetskim trendovima. Slogan 'festival u japankama' došao je nakon što smo shvati da smo jedan od rijetkih festivala koji je gotovo sve svoje goste vidio u gaćama, odjevene samo u kupaće kostime, i naravno u japankama.

U 12 godina, koliko se održava u Šibeniku, Supertoon je ispratio razvoj kulturne ponude i infrastrukture u gradu. Kako vi vidite te promjene i jesu li se one odrazile i na vaš rad?

Kada smo došli u Šibenik bili smo samo jedan od festivala koji su se održavali na gradskim ulicama, dok se danas festivali koji su ostali u samom gradu mogu nabrojati na prste. Obnovljena ili izgrađena infrastruktura nudi mogućnosti rasta i razvoja Supertoona i mi to iz godine u godinu pokušavamo maksimalno iskoristiti. To je dugotrajan proces, a nažalost je najviše definiran financijskim mogućnostima i ulaganjem u filmske festivale koji svoju 'isplativost' pokazuju na duži period i kroz drugačije parametre nego na primjer muzički festivali.

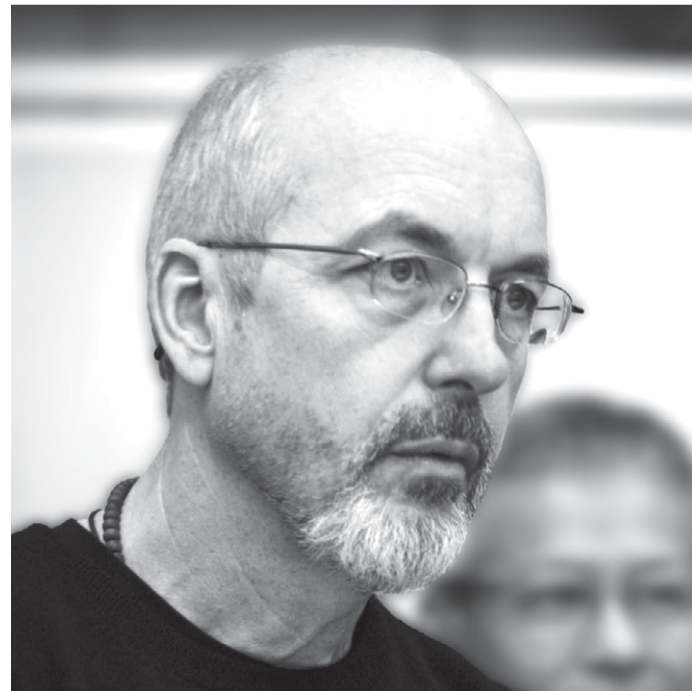
Foto: Valerio Baranović

Od 22. do 26. srpnja održava se 14. izdanje Supertoona. Predstavite nam ukratko njegov program.

Supertoon se održava na osam lokacija, a međunarodni žiri svake godine proglašava najbolje filmove u četiri filmske i tri strip kategorije. Kategoriju za mlade Planktoon mentorirat će pedagoginja Iva Šegović u suradnji sa žirijem sastavljenog od djece koja pohađaju festivalsku radionicu animacije. Izložba 'Strip-mobili' IRENE JUKIĆ PRANJIĆ predstavlja niz radova koji spajaju strip i animaciju s načinima rada mehaničkih i optičkih igračka. Drugi dio izložbenog programa čini sajam stripa na otvorenom u Đardinu, gdje ćemo ugostiti i naša dva renomirana strip crtača, ESADA RIBIČA i STJEPANA BARTOLIČA ŠTEFA. Također će se održati program mikrosfilmova u trajanju do sedam sekundi pod nazivom Shcha7sec, realiziran u suradnji s istoimenim međunarodnim nomadskih festivalom. Jutra su rezervirana za Q&A programe i diskusije, a večeri za popratni glazbeni program u Đardinu. Tu je također i vizualno putovanje koje je kreirao francuski vizualni umjetnik PAKITO BOLINO s omnibusom 'Mondo DC' različitih autora iz kolektiva Le dernier cri. U Šibeniku će uz projekciju ovog filma održati nastup s glazbenicima okupljenim posebno za ovu prigodu.

■ Lujo Parežanin

KVADRAT

U petak, 12. srpnja u 74. godini života preminuo je američki videoumjetnik BILL VIOLA. Observerova kritičarka LAURA CUMMING opisala ga je jednom prigodom kao 'Rembrandt doba videa' i 'umjetnika koji je učinio više od bilo kojeg svojeg suvremenika da unaprijedi emocionalni i estetski sadržaj vlastitog medija', prenosi Guardian u posveti velikanu.

■ L.P.

'Rembrandt doba videa'
– Bill Viola (Foto: Jean-Baptiste Labruno/flickr)

TV RAŠETANJE

Izgubljeni,
pa nađeniDnevnik, N1,
3. srpnja, 18:00

ILJA JANDRIĆ pita NINU OBULJEN KORŽINEK: 'Zašto vaše ministarstvo i država ne provode Zakon o hrvatskom jeziku? U njemu, primjerice piše da se sve manifestacije moraju nazivati na hrvatskom, a imamo javnu ustanovu Pula film festival – na engleskom?' Ministrica tilta: 'Pa ne znam', veli, 'ako ste vi na takav način došli postavljati pitanja...' Na kakav način? Logičan, koji se brine za provedbu zakona, prirodan, ali ovaj, tko još u ovoj zemlji drži do logike, zakona i sličnih trica? 'Zakon je loš, neprovediv i nepotreban', komentira MATE KAPOVIĆ. 'Hrvatski je službeni jezik u Hrvatskoj još od prije 1991. godine. Prema Ustavu iz 1974. je to službeni jezik. Država se zove Hrvatska. Nije mi, dakle, jasno zašto nakon 30 godina postojanja istoimene države 2024. donosimo takav zakon.' Ali – što se grbo rodi, vrijeme ne ispravi – ovdje imamo ne jednu, nego niz bizarnosti. Spomen-ploču je Matica postavila sama sebi, za života, premda bi bilo pristojno da su taj posao ostavili potomcima i radu vremena, koji spomen-ploče dižu i spomen-ploče ruše. Najveća je ironija u cijeloj priči što je spomen-ploča Zakonu o hrvatskom jeziku napisana na – srpskohrvatskom! Na njoj je, naime, famozna 'dakavica', zbog koje bi vas svaki čestiti lektor, ako je iole kvalitetan domoljub, poslao u neku stvar. Na ploči zlatnim slovima piše: 'Matica hrvatska izradila je nacrt i predložila Vladi Republike Hrvatske da se donese Zakon o hrvatskom jeziku koji je 26. siječnja izglasao Hrvatski sabor.' 'Da se donese?' Na kraju priloga, neka se curica požalila kako je jezik na televiziji 'više srpski nego hrvatski'. Jandrić ju je potom pitao što sluša (curica je, naime, na ušima imala slušalice), a ona mu odgovorila: 'Pa, trenutno slušam MILICU PAVLOVIĆ.' Jandriću, sjedni, odličan, pet!

Dnevnik, HRT,
7. srpnja, 19:00

TOPAO prilog u Dnevniku o velikom, divnom čovjeku, dr. WILLIAMU NOVICKU, koji je u deset godina, koliko je kod nas izvodio operacije na dječjim srcima, spasio šest stotina i tridesetero djece. I sve to besplatno (sjetimo se prakse naših liječnika). U prilogu smo vidjeli neke od klinaca, danas odraslih ljudi, koje je operirao kad su imali pet mjeseci ili pet godina... 'Bilo je to doba kada su komplicirane operacije djece sa srčanom manom u Hrvatskoj bile neizvedive jer nije bilo ni stručnjaka ni adekvatne opreme', doznajemo. 'Da nije bilo njega, ja bih najvjerojatnije bila pod zemljom jer sam imala tešku srčanu grešku koju naša dva doktora nisu mogla prepoznati', kazala je ANĐELA ČORIĆ, a slično je ponovilo nekoliko ispitanih. Novick je obučio naše dječje kardiokirurge, pa je zagrebački KBC jedini u regiji koji radi transplantacije srca kod djece. 'Imaju svoje živote, neki od njih i djecu. To je najveća nagrada, kao i kad znaš da su liječni-

Jude Law i Colin Firth kao mladi Thomas Wolfe i njegov urednik Maxwell Perkins (Foto: Screenshot/Kino TV)

ci nastavili razvijati pedijatrijsku kardiokirurgiju. Više od toga ne mogu tražiti', kazao je dr. William Novick kojem skidamo kapu.

Novi dan, N1,
8. srpnja, 8:00

NAKON PORAZA MARINE LE PEN DOMAGOJ NOVOKMET pozvao je u studio meritornog gosta – MIRKA GALIĆA, nekoć urednika Danasa, a kasnije i veleposlanika iz Pariza i ravnatelja HRT-a. Galić je pokazao zavidnu erudiciju, kao i poznavanje aktualne francuske scene. Govoreći o Le Penovoj, koristio je riječ 'krajnja desnica', što je jedva zamjetna, ali pohvale vrijedna jezična praksa. Većina medija srednje struje i za nju i za MÉLENCHONA koristi, naime, pojmove 'radikalna', odnosno 'ekstremna' ljevica ili desnica. Pojmovi 'radikalno' i 'ekstremno' podrazumijevaju zazivanje ekstremnih rješenja – istrebljenja ili deportacije cijelih skupina, terorizma, državnih udara i sl. Mélenchon jest krajnje lijevo, ali nije ekstremno lijevo, on je unutar ustavnog luka. Ekstreman je danas samo liberalni centar, iza kojeg stoje vojnoindustrijski kompleks i financijska industrija. Oni nameću etikete, pa sve koji podrivaju dominaciju globalnog krupnog kapitala označavaju kao ekstremiste. Tko po svijetu izvodi državne udare, razara države, gura u rat cijele narode i održava konflikte u pojedinim područjima kako bi sebi osigurao poziciju vječnog arbitra? Radikalni, demokratski centar. Zato je Galićeva jezična inovacija više od pukog stilskog obilježja – istina jezika navodi na istinu politike, pa gostovanje pohvaljujemo.

Koncert Bijelog
dugmeta, RTS,
9. srpnja, 20:50

GORANA BREGOVIĆA jednom su optužili da mu pjesma zvuči kao neka druga, a on je lucidno odgovorio: 'Bolje da slični na nešto nego da ne liči ni na što.' Pedeset godina nakon osnutka Bijelog dugmeta i danas izgleda zimzeleno – koja će

današnja grupa biti tako vitalna 2074. godine? Nema ni jedne pjesme tog sastava koju je vrijeme pregazilo, bar kad je riječ o nama iz šezdeset i neke, ali sudeći po publici, čini se da ćemo i za deset godina moći gledati koncerte najvećeg sastava bivše države, i njegovog vođe koji je bio popularniji od Maršala.

Genij, Kino TV,
13. srpnja, 4:00

ZA gledanje ili negledanje filma najčešće se odlučujete halo-efektom, nakon što se slegnu dojmovi o prvim kadrovima ili sekvencama. 'Genij' nas je odmah privukao otmjenim kadrom. COLIN FIRTH glumi MAXWELLA PERKINSA, Scribnerovog urednika koji je F. S. FITZGERALDU objavio 'Velikog Gatsbyja', a HEMINGWAYU 'I sunce se rada'. Uoči krizne 1929. na vrata mu kuca najodbijaniji pisac u New Yorku, stanoviti THOMAS WOLFE (JUDE LAW) s knjižurinom slabog naslova – 'O Lost'. Perkins uzima sjekiru, pa s puno ljubavi krati i uređuje roman koji će kasnije biti tiskan pod naslovom 'Pogledaj dom svoj, anđele', a potom ući u kanone. Wolfeova djevojka (NICOLE KIDMAN), međutim, nije zadovoljna time što su pobjegli iz siromaštva i gladi, već postaje ljubomorna na odnos Wolfea i Perkinsa. Svi se razidu sa svima, dok ih smrt ponovo ne spoji. Odličan film koji uvjerljivo pokazuje ondašnju bijedu budućih klasika – suvremenici su prezirali i odbacivali Fitzgeraldovo djelo. Jedne je godine od tantijema za 'Gatsbyja' zaradio po prilici dva dolara, a u godini kad je umro malo više od 13 dolara. ZELDA FITZGERALD umrla je u požaru na psihijatriji, a Wolfe od tuberkuloze. Ako imate Kino TV, pogledajte 'Genija', nećete požaliti. ■

PIŠE Boris Rašeta

'Genij' uvjerljivo pokazuje bijedu budućih klasika – suvremenici su prezirali i odbacivali Fitzgeraldovo djelo. Jedne je godine od tantijema za 'Gatsbyja' zaradio dva dolara, a u godini kad je umro malo više od 13 dolara. Zelda Fitzgerald umrla je u požaru na psihijatriji, a Thomas Wolfe od tuberkuloze

NO PASARAN HO ПАСАРАН

Poštovani čitatelji,
pozivamo vas da se pretplatite na Novosti.

Pretplata za Hrvatsku za 3 mjeseca iznosi 12,75 eura, za 6 mjeseci 25,50 eura, a za godinu dana 51 euro.

Molimo da uplatu obavite na:
IBAN HR8423600001101506511
U rubriku POZIV NA BROJ upišite svoj OIB.

Pretplata za inozemstvo za 3 mjeseca iznosi 25,5 eura, za 6 mjeseci 51 euro, a za godinu dana 102 eura.

Molimo da uplatu obavite na:
IBAN HR8423600001101506511
SWIFT: ZABAHR2X

Nakon što izvršite uplatu, molimo vas da potvrdu o uplati pošaljete e-mailom na: info@portalnovosti.com ili poštom na adresu snv/Novosti, Gajeva 7, 10000 Zagreb.

U opisu plaćanja obavezno navedite adresu na koju šaljemo Novosti.

*PDV je uračunat u cijenu.

Dana 25. svibnja 2018. godine na snagu je stupila Opća uredba o zaštiti osobnih podataka – GDPR – General Data Protection Regulation (Uredba GDPR).

Osnovna je svrha Uredbe GDPR veća kontrola pojedinaca nad njihovim osobnim podacima. Srpsko narodno vijeće, kao izdavač tjednika Novosti, provodi pravnu regulativu u svim područjima poslovanja, uključujući područje izdavaštva te nam je namjera, cilj i interes da imamo zadovoljne čitatelje, sa čijim osobnim podacima postupamo zakonito i sa svrhom.

Ovim putem obavještavamo pretplatnike tiskanog izdanja tjednika Novosti, kojima se tjedni primjerci novina dostavljaju putem pošte, da ćemo u skladu s Uredbom GDPR vaše osobne podatke koristiti isključivo u svrhu dostave primjerka Novosti. Ovime vam Srpsko narodno vijeće, kao voditelj obrade vaših osobnih podataka, jamči da vaše osobne podatke, koje ste nam osobno povjerili, nećemo koristiti u druge svrhe.

Poštovani pretplatnici, ako želite ostati primatelj tjednika Novosti, ne morate poduzeti nikakvu radnju po čitanju ove Izjave o privatnosti, a ako se želite odjaviti s liste primatelja, molimo vas da nas o tome obavijestite pisanim putem.

Pisanu izjavu dostavite na adresu: Srpsko narodno vijeće, za tjednik Novosti, Gajeva 7, Zagreb.

NOVOSTI
НОВОСТИ